

Tiberiu Ezri

## **De la stetoscop la condei**



**TIBERIU EZRI**

**DE LA STETOSCOPIA  
LA CONDEI**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**EZRI, TIBERIU**

**De la stetoscop la condei** / Tiberiu Ezri. - Oradea :  
Editura Primus, 2024

ISBN 978-606-707-615-8

821.135.1

*Dedic această carte familiei mele dragi  
și memoriei iubiților mei părinți*



*“Medicine is my lawful wife, and literature  
is my mistress. When I get fed up with one,  
I spend the night with the other” –  
”Medicina este soția mea legală iar  
literatura amanta mea. Când mă satur de  
una, petrec noaptea cu cealaltă”*

Anton Cehov



## Cuvânt înainte

M-am născut în urmă cu 73 de ani și am crescut în orașelul Marghita, din județul Bihor. Am studiat medicina la Timișoara unde m-am căsătorit acum 49 de ani și unde l-am avut pe primul nostru băiat. Primul an ca medic l-am petrecut lucrând la o circumscripție de lângă Piatra Neamț. În anul 1978 am emigrat împreună cu familia mea în Israel, unde ni s-a născut al doilea băiat. De la cei doi fii ai noștri suntem binecuvântați cu cinci nepoți. Cariera mea medicală s-a desfășurat în anestezia clinică, am parcurs pașii profesionali devenind cu timpul șef de departament, afiliat cu universitatea din Tel Aviv. Apoi au urmat doi ani de specializare la University of Texas în Houston. Aceste perioade au fost printre cele mai fericite din viața mea și de aceea am găsit de cuviință să le povestesc cititorilor despre ele, în primul capitol al acestei cărți care poartă titlul "Amintiri". Ca evreu, nu m-am simțit străin în țara mea de baștină, România, dar nici nu m-am îndepărtat de etnia mea, de poporul evreu. Ca atare, capitolul doi al cărții este axat pe subiecte legate de evrei. Vocația mea de medic mă ține aproape de subiectele referitoare la medicină și la bolnavi, acestea continuând să mă pasioneze deși din 2018 sunt pensionar, încă activ. Despre medicina pentru neprofesioniști, laici, am scris în capitolul următor, abordând și unele subiecte controversate sau greu de rezolvat, de exemplu atitudinea medicinei față de bolnavul terminal. De-abia în 2017 am început activitatea mea într-ale scrisului, la îndemnul soției mele. Am publicat majoritatea povestirilor din această carte în revista

"Baabel", care apare online, în limba română, sub îndrumarea plină de profesionalism a doamnei Andrea Ghiță – redactor șef și cu meticuloasa îngrijire a doamnei Hava Oren – redactor. Mă atrag mult polemicile politice, mai ales acum când Israelul duce un război de supraviețuire. Ideile mele pe teme politice de actualitate sunt exprimate atât în mod voalat, în capitolul "Povestiri imaginare", cât și în mod deschis în ultimul capitol al cărții, intitulat "Opinii."

Sper ca diversitatea subiectelor despre care scriu să fie pe placul cititorilor, cărora le mulțumesc pentru interesul lor și le urez o lectură plăcută!

Tiberiu Ezri

## **CAPITOLUL 1**

# **AMINTIRI**



## Copilăria și adolescența

Am 73 de ani și sunt un pensionar destul de activ și de curios.

Într-o bună zi m-a dus gândul la câteva momente care mi-au rămas încrustate în memorie, momente în care aș fi putut să mor sau care mi-ar fi putut schimba complet cursul vieții și al carierei, dar și scene hazlii și clipe de fericire, satisfacție și bucurie, clipe care au dominat în viața mea. Aș vrea să vă împărtășesc câteva din acele gânduri având convingerea că unii dintre cititori au trăit și ei momente asemănătoare.

Scriu despre o copilărie și o adolescență fericite, chiar dacă au fost umbrite uneori de sărăcie, riscuri luate de prisos, eșecuri și deziluzii. Eșecurile tinereții le privesc astăzi fără regrete, iar succesele îmi amintesc de o tinerețe fericită a unei generații care poate a cunoscut lipsuri materiale, câteodată chiar foamea, dar se simțea liberă și norocoasă fiindcă nu s-a născut cu mai puțin de zece ani în urmă, pe vremea războiului și a Holocaustului. Povestea mea cuprinde amintiri legate de oameni de toate neamurile și vârstele, mai ales de prieteni, colegi și profesori, și de locuri care mi-au rămas întipărite în memorie, în special orașelul meu natal, Marghita, din județul Bihor. Astăzi Marghita este un orașel frumos și curat, dar pe vremuri era poreclită „Șarghita” (*sár* în limba maghiară înseamnă noroi). Totuși, în ciuda noroiului prezent, Marghita își avea farmecul ei...

La începutul anilor 1950 viața evreilor din Marghita era activă și intensă. Părinții mei și cu mine locuiam în curtea

sinagogii, a cărei poartă de fier mi s-a închis odată pe degetul mic. Și acum se mai vede cicatricea. După ce ne-am mutat, locuința din curtea sinagogii au primit-o bunicii mei. Din când în când mai dormeam la ei și noaptea aveam un vis constant, că ies pe veranda lor plină de flori și urinez pe ele. Simțeam o căldură plăcută, mai ales în mijlocul iernii, dar era groaznic de rece când mă trezeam dimineața, ud până la gât...În acei ani, când încă nu eram la școală, curtea sinagogii forfotea la sărbătorile evreiești. Aproape toți supraviețuitorii Holocaustului din Marghita, cam 200 din cei peste 2.000 care au fost deportați la Auschwitz, veneau la sinagogă de sărbători. Copiii chiuiau și se jucau veseli. La cinci ani, părinții m-au dat la școala evreiască (*heider*) să învăț idiș și puțină religie, deși ei erau atei. Am rezistat acolo doar două săptămâni. Nu-mi plăcea că totul trebuia memorat fără să înțeleg, dar mai ales dacă nu tăceai chitic sau dacă făceai năzdrăvănii, *șamesul* (omul de serviciu) Îțic îți dădea peste degete cu nuiaua. După două săptămâni, mama m-a scos din *heider* și asta m-a făcut fericit pentru prima oară în viață.

Apoi au început marile emigrări pe care le urmăream cu jind și cu invidie de aproape, fiindcă tata, având un scris frumos, completa formularele de emigrare ale multor evrei care plecau. După marile emigrări, mai ales după ce am împlinit 13 ani (*Bar Mițva*), tata m-a luat cu el la *șil* (sinagogă în idiș) pentru simplul motiv că nu era *minian* (zece bărbați pentru a ține rugăciunea). Îmi plăcea la *șil*, acolo mă simțeam bărbat și mai ales "se lăsa" la urmă cu niște prăjiturile și un *ștamperli* (păhărel) de pălincă bună.

Majoritatea prietenilor mei erau creștini. În toată copilăria și adolescența mea am simțit doar de trei ori manifestări de antisemitism. Prima dată a fost în excursia la Ada-Kaleh. În

timpul excursiei un băiat ungur m-a întrebat dacă sunt catolic sau reformat. Era derutat de numele meu cu rezonanță maghiară, Ezri, care putea avea rădăcini în cuvântul *ezer* (care înseamnă o mie în limba maghiară). De fapt, Ezri este un nume pur ebraic care înseamnă “ajutorul meu” și pe care l-am primit probabil de la un strămoș originar din Egipt care s-a stabilit în Transilvania. Era un nume foarte rar în România, mai erau doar câțiva veri ai bunicului la Oradea. Unii au rămas în România, alții au emigrat în Israel sau în Germania. Când i-am spus băiatului că sunt evreu, a strâmbat din nas și n-a mai vorbit cu mine.

A doua astfel de întâmplare a fost la școala medie. În mijlocul unei altercații copilărești, un coleg mi-a strigat “jidanule”. Am fugit după el în clasă ca să-i ard câteva, dar profesorul de muzică, Dl. Hârja Nicolae, m-a prins de ureche ca să-mi ardă el câteva. Numai că Hârja era un om drept. Când a aflat despre ce era vorba, l-a pedepsit pe coleg, nu pe mine.

Ultima manifestare de acest gen a fost la ora de matematică a profesorului suplinitor, Dl. Artin. Tocmai în acea zi întârzasem, ceea ce se întâmpla foarte rar. El m-a întrebat de față cu toți colegii: “Ai sosit, bă, palestinianule?”. Cred că voia să spună “jidanule”, dar el fiind membru de partid, probabil se temea de repercusiuni. Profesorul nu era prea bun la geografie, evreii emigrau spre Israel, nu spre Palestina.

Câțiva dintre profesorii mei de la școala medie și din liceu mi-au rămas în memorie și mi-au fost dragi, fie pentru că erau foarte inteligenți, sau pentru că erau hazlii, cu sau fără voia lor. Domnul Țiglea, profesorul de chimie, era foarte amabil, dar în același timp și foarte sever și știa materie cu grămada. Mi-a plăcut și profesorul de educație fizică, Dl. Kósa, un român plin de

mândrie, deși era din tată ungur. Dirigintele nostru, Dl. Demeter, un om cu suflet cald, era pentru noi ca un tată. De diriginte mă leagă o poveste amuzantă. În prima zi de liceu ne-a adunat pe toți în clasă pentru ceva care ar fi putut simboliza primii muguri ai democrației în România. Ne-a cerut să ridicăm mâna toți cei care voiau să învețe engleza, apoi toți care voiau să învețe franceza. Elevii au votat egal pentru cele două limbi. “Și-acum,” a declarat dirigintele, “toți o să învățați limba rusă!”

Profesorul de geografie, Dl. Gustuș, un anti-rus fervent, era amuzant involuntar. Era în 1968, după invazia Cehoslovaciei. De obicei Dl. Gustuș scotea la tablă câte o “victimă” care tremura de frică. În fața clasei era o hartă mare a României. Profesorul îi cerea elevului să arate cu indicatorul hotarele țării. De frică, elevul mai trecea cu indicatorul dincolo de granița cu Rusia. La vederea acestui sacrilegiu, Dl. Gustuș devenea isteric, țipând “Porc de câine, vrei să vinzi țara rușilor?” Era ca un erou al povestirilor lui I.L. Caragiale...

Riscurile le-am trăit încă de la început, fiindcă m-am născut prematur. Apoi, când aveam trei ani, singurul meu frățior, un bebeluș blond cu ochii albaștri, Pistike (Ștefan), a murit de pneumonie la vârsta de trei luni.

Cea mai vie amintire pe care o păstrez din perioada preșcolară a fost ziua când a murit “Tătucu” Stalin. Aveam vreo doi ani și țin minte că educatoarea ne-a cerut să ne sculăm în picioare în semn de doliu. Doisprezece ani mai târziu, în 1965, ne-au scos din cinematograful în timpul unui film – murise tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Am crescut jucându-ne cu “mingi de fotbal” făcute din cârpe. Cred că *ruguceam bine lopta* (loveam bine mingea – pe ardeleneste) și îmi rupeam din când în când puținele haine pe care

le aveam. Banii de buzunar îi câștigam, împreună cu bunul meu prieten Oscar (care mai trăiește în continuare la Marghita), adunând potcoave, cuie și alte vechituri pe care le vindeam la fier vechi. Mai făceam *ghișeft* și cu timbre. În vacanțele de vară lucram la beton, la construcții de drumuri. Oscar a rezistat mult mai mult ca mine la această muncă grea. În pauza de prânz mergeam la mine acasă și mama ne dădea supă de vișine rece, din dulapul frigorific răcit cu bucăți mari de gheață vândute de un căruțaș. Am mai lucrat și la DCA, încărcând lână de oi în vagoane. Uneori așteptam pe mormanul de lână...

De sărbătorile evreiești, poștașul Hamza, un Țigan simpatic și respectuos, bătea la ușă ca să ne binecuvânteze și să primească un ciubuc. La un moment dat eram atât de nevoiași, încât nu mai deschideam ușa, de rușine că nu-i mai putem da bacșiș. Numai tata lucra și fiind un contabil incoruptibil, trăiam din micul lui salariu. Chiar și de sărbători mâncarea era puțină. Mama gătea trei bucăți de carne de pui (două aripi și o pulpă), câte una pentru fiecare dintre noi. Să mă ierte cititorii evrei religioși, dar în acele vremuri delicatesa pentru mine era o felie de pâine neagră cu untură de porc, pe care presăram sare și boia. Pe-atunci se mai găsea pâine proaspătă – la un moment dat a dispărut, fiindcă “se mânca prea mult” și era nesănătos... A apărut dieta “sănătoasă” a lui Ceaușescu: pâine uscată, lapte albăstrui (dilat) și parizer care, până ajungeai acasă, se făcea verzui (dietă “vegetariană”). Și totuși eram mulțumit, chiar fericit că aveam ce mânca și aveam prieteni cu care să mă joc.

Deși eram săraci, tata era un om de o moralitate exemplară. Nu numai la serviciu, unde era contabil șef și refuza să fie corupt și să delapidaze, dar și în viața de toate zilele. Îmi amintesc că

odată am găsit pe stradă un plic cu două sute de lei. Tata a ieșit pe stradă să caute persoana care pierduse banii. Era o muncitoare tânără care tocmai primise salariul. Plângea în hohote, așa că nici nu și-a găsit răsuflarea să-i mulțumească tatei că i-a restituit banii.

Mai târziu a început să lucreze și mama, iar starea noastră materială s-a îmbunătățit simțitor.

Când aveam cam șase ani, mergeam cu trotineta să iau apă la o fântână arteziană. Până s-a umplut căldarea mi s-a furat trotineta. A fost prima mea “tragedie” și am plâns mult după prima (și ultima) mea trotinetă.

După câțiva ani mi s-a furat și bicicleta, așa că atunci când Oscar m-a invitat să urcăm cu bicicleta până la Carei (un urcuș de vreo 20 de km), am “împrumutat” *bițoacla* lui Radu, un alt prieten de-al meu. După excursie i-am restituit-o împreună cu scuzele de rigoare.

Când am împlinit 13 ani (*Bar-Mițva*), tata a cumpărat primul televizor, un Rubin mic, de marcă rusească. Cu greu prindea două stații, dar era ceva nou. Mă așteptasem la un cadou personal, dar eram mulțumit și cu acest cadou comun care aducea cultură în casă.

Au trecut anii și pubertatea bătea la poartă. M-au dat afară din corul școlii fiindcă vocea mi se schimba în mod imprevizibil în timp ce cântam: eram când sopran, când bariton.

În timpul liceului, fiind bun la matematică (deși eram la secția umană), dădeam ore particulare de matematică elevilor de la liceul fără frecvență. Răsplata era un prânz sau o cină. Când eram la liceu, petreceam serile colindând ore în șir cu Zsemlye Oscar, Stanciu Nicolae, Costruț Radu, Abrudan Liviu, Moș Nelu și alți prieteni, pe strada principală a Marghitei, pe care cineva o

poreclise “*Tróger Placz*” (Piața vagabonzilor). Ne exersam cunoștințele jucând trivia la geografie și istorie sau stăteam în Parcul Eroilor, singurul parc din Marghita, care avea la intrare o statuie în memoria eroilor sovietici eliberatori. Cu toții citeam mult și discutam aprins despre Kant, Schopenhauer, Hegel și Lessing. Citeam și citam din poeziile lui Rainer Maria Rilke și Eminescu. Până și varianta obscenă a scrisorii a treia o știam pe de rost. Adeseori cântam câte ceva, acompaniați la chitară. Odată ne-am așezat pe o bancă în parc, tocmai vizavi de sediul partidului. Se pare că muzica noastră de “avangardă” îi deranja pe tovarăși, așa că au trimis un milițian să facă ordine. Pe milițian îl știam cu toții, îl chema “Țaplicu”, fiindcă rareori, când trecea vreo mașină prin Marghita, el o oprea și începea să-i scrie un raport, spunându-i șoferului “Io Ț-o facu, io Ț-aplicu”, (adică “Eu îți fac raportul și eu ți-l aplic”). Treaba se rezolva dacă Țaplicu primea zece lei. Așa cum scriam, Țaplicu s-a apropiat de noi răcnind: “Bă, ce zdrăngăniți la troaca aia cu *hure* (corzi pe ardeleneste)!” Instinctiv ne-a apucat râsul, la care Țaplicu s-a năpustit pe noi spunând: “Dacă mai râdeți odată am să vă F... direcția cu pulanu ăsta!” Pulanul era un fel de baston de cauciuc, instrumentul de lucru al unor milițieni de atunci. De data asta ne-am cam speriat și l-am urmat cu toții (eram cinci sau șase) pe Țaplicu la sediul partidului. Spre norocul nostru, unul din gașcă era rudă cu un membru de partid sus-pus, așa că am fost eliberați imediat. După acest incident, Țaplicu ne-a lăsat să zdrăngănim în voie.

Seara, după ce terminam tururile pe *Tróger Placz*, ne așezam pe o balustradă lângă cinematograful cu numele original: “Cinema” sau în limba maghiară, “Mozi”. Era un loc strategic, fiindcă pe-acolo treceau fetele. Cele frumoase nu ne prea luau în

seamă; ele umblau cu băieți mai în vârstă. Toți băieții din gașcă eram virgini, până când o doamnă profesionistă din oraș ne-a “eliberat” din această situație, contra zece lei (de la fiecare).

Pe la 16 ani am început să învăț acorduri la chitară, după ureche. Se pare că aveam pe-atunci o voce plăcută. Am moștenit-o de la tata, care avea o voce splendidă de bariton și știa să cânte arii din opere. Din păcate, fumatul i-a cam tocit vocea. Am înființat un *band* împreună cu Oscar și cu Radu. Cunoșteam numai aproximativ textele beatleșilor și ale unor formații italiene (I Dik Dik) și latino-americe (Los Paraguayos), așa că de multe ori eram nevoiți să cântăm pe limba “Esperanto à la Marghita”. Destul de repede am devenit populari și făceam câte un bănuț la nunți și la revelioane. La nunțile din satele din jurul Marghitei (Petreu, Abrămuț, Iteu...) mergeam cu căruța. Se mai întâmpla ca în timpul nunții să fie un scurtcircuit și să fim nevoiți să cântăm *unplugged*. Din entuziasm, mai rupeam câte-o hură (coardă) la chitară, ba odată am și spart bateria prietenului meu Weiss Ervin care trăiește de mulți ani în Israel. Aceasta este încă o ocazie să-mi cer scuze pentru paguba pe care i-am produs-o. Sper că Ervin citește revista *Baabel*.

La nunțile unde cântam pe vremea liceului și a studenției am început să “culeg folclor”. Am aflat de exemplu că sătenii români din jurul Marghitei foloseau cuvântul *scoacă* pentru brânză, *sămătyișe* pentru smântână, *luher* pentru lucernă, *țângalăi* pentru clopoței, *moșini* pentru chibrituri, *cățyngan* pentru încetișor, etc. Când îi enervai, îți spuneu “*Mâncitye betyeșigu*”, adică “Să te mănânce boala” sau “*Nu tye mocoșî, mânceți fene nărilê*”, adică “Nu te încăpățâna, că o să-ți mănânce dracul nărilê”. Ori, în loc de “Doamne ferește!” spuneau “*Tulai*

*doamnye!*” Unele cuvinte se trag din limba maghiară. Un cuvânt interesant era “*fotogyină*”, adică petrol. Am speculat că etimologic, cuvântul putea proveni din limba greacă: *Photon* – *Genea*, adică generator de lumină. Nu am găsit nicăieri această explicație, dar poate am omis vreo sursă...

Nu mai țin minte cine m-a învățat să joc șah, poate tata. Cu timpul am câștigat campionatul liceului, al orașului Marghita și pe urmă al Facultății de Medicină din Timișoara. La 16 ani m-au trimis la campionatul județean de șah, la Oradea. Am luat autobuzul, dar cam prin mijlocul drumului a trebuit să merg urgent la toaletă. La prima oprire l-am rugat pe șofer să mă aștepte cinci minute. Iar șoferul – dus a fost! Împreună cu geanta mea cu mâncare și hainele mele de schimb. Am făcut pe jos ultimii 30 de km până la Oradea. Acolo m-am calificat doar până la semifinale, fiindcă la acel campionat participau mulți tineri care învățaseră șah în mod sistematic și nu “după ureche” ca mine.

În timpul școlii elementare și al școlii medii de două ori era să mă înec. Prima oară în lacul *Bánya* din Marghita. Numele lacului înseamnă “mină” în limba maghiară, pentru că se afla pe locul unei vechi mine inundate. Am fost salvat de niște necunoscuți. Ca pedeapsă că m-am dus la lac, deși nu aveam voie, tata mi-a rupt chiloții de baie. A fost cea mai aspră pedeapsă pe care am primit-o vreodată de la părinții mei. A doua oară era să mă înec făcând baie în Barcău, râul local din Marghita. Era după ploaie și râul era “nervos”. Țin minte că o tinerică frumușică m-a tras afară din apă ținându-mă de păr. În loc să-i mulțumesc, mă uitam ținând la sânii ei frumoși, înveliți într-un costum de baie sumar.

Am participat la două excursii organizate de școală. Prima era un tur al României cu trenul. Aveam vreo 14 ani. Fiindcă m-am

înscriș abia în ultima zi, banii i-am dat profesorului însoțitor, care (literalmente) i-a băgat în buzunar, așa că circulam fără bilet de tren. La fiecare oprire trebuia să cobor ca să nu mă prindă controlorul și urcam înapoi exact când trenul pornea. Într-una din stații am alunecat, spre norocul meu profesorul m-a prins de mâini și m-a tras în tren. Am ajuns undeva în Munții Apuseni, nu mai știu unde, și am făcut o excursie pe jos. Era după ploaie și terenul era alunecos. Urcam muntele pe o potecă îngustă și deodată am alunecat la vale. Din fericire, după vreo zece metri m-am oprit într-un tufiș. Am multe amintiri frumoase din acea excursie făcută acum 59 de ani. Ce țară frumoasă este România!

Insula Ada Kaleh (Insula Fortăreață în limba turcă) a fost impresionantă. Pentru prima oară în viață am mâncat înghețată cu alune. I-am cumpărat tatei două pachete de țigări Mărășești, producție a insulei. În 1699 insula a fost ocupată de otomani și de atunci era populată mai ales de turci. Ceea ce m-a frapat era că majoritatea turcilor vorbeau fluent...maghiara! Probabil că aceasta se datora ocupării insulei de către austro-ungari în 1813. Ce păcat că în 1970 acel colț de rai a fost scufundat!

Din Craiova îmi amintesc un singur lucru – mâncarea a fost groaznică. Să mă ierte cititorii care locuiesc la Craiova!

Apoi am ajuns într-un alt loc feeric, Poiana Brașov. Alături era un lac, în care pentru a treia oară în viață era să mă înec. Am sărit în lac cu gândul să-l traversez înot și să ajung în zona turistică. După vreo 100 de metri am simțit sub burtă niște plante acvatice. Îmi era tot mai greu să înot, dar eram în mijlocul lacului. Am făcut un efort supraomenesc și am ajuns extenuat la mal. Încă o dată viața mi-a atârnat de un fir de păr.

Pe urmă am ajuns la Lacul Roșu, apoi la Piatra Neamț. Mai aveam vreo 20 de lei în buzunar. Eram cu un prieten și eram la o vârstă la care voiam să facem pe grozavii. Am îmbrăcat o bluză multicoloră, mi-am pus ochelarii de soare și am intrat nonșalanți într-un hotel. Ne-am dus direct la bar. Vorbeam numai limba maghiară, ca să părem turiști... Am comandat o înghețată cu frișcă și toți banii mi s-au dus. Ne-am întors la Marghita obosiți și înfomețați, dar fericiți.

A doua excursie am făcut-o cu liceul la Cluj în 1968. Aveam aproape 17 ani. Orașul m-a impresionat foarte mult, mai ales grădina botanică. De atunci nu l-am mai revizitat, dar sper să-l mai revăd cândva.

Păstrez amintiri atât de fericite din copilăria mea!

**2020**

## Studentia timișoreană

Povestirea amintirilor mele continuă cu perioada studenției. În timpul Războiului de Șase Zile aveam aproape 16 ani. Eram cu toții entuziasmați de victoria “*blitz*” a Israelului asupra armatelor arabe. Chiar și la școală, toți vorbeau despre asta, nu numai copiii evrei, din care rămăseseră doar foarte puțini la Marghita. Cam în aceeași perioadă tata m-a convins să renunț la visul de a deveni profesor de istorie și să dau admitere la medicină. Era cam complicat, fiindcă voiam să plec în Israel chiar atunci, dar părinții mei credeau, pe bună dreptate, că nu era momentul potrivit. Tata m-a convins să rămân și să mă pregătesc pentru admitere la medicină la Timișoara.

După examenele de admitere, în timp ce așteptam nerăbdător publicarea listei celor admiși, am început pentru prima oară să fumez. Noaptea pe la ora 23 s-au publicat rezultatele. Am fost primit la medicină! Aveam la mine 50 de lei și eram euforic. Am găsit un restaurant deschis și l-am invitat pe un viitor coleg (Vasile) să mâncăm și să bem ceva împreună. A doua zi m-am trezit cam buimac și după data de pe biletul de tren, mi-am dat seama că mai aveam de petrecut încă trei zile la Timișoara. Nu cunoșteam pe nimeni. Cămin aveam, dar îmi rămăseseră doar trei lei pe care i-am administrat cu multă chibzuială: mi-am cumpărat trei pungi de biscuiți de câte un leu (pe-atunci leul avea valoare!). Am mâncat o pungă de biscuiți în fiecare zi. De băut aveam apă *quantum satis* din fântânile publice. Sărmanii mei părinți nu știau dacă am trecut sau nu

examele, fiindcă nu aveam bani să le trimit o telegramă sau să le telefonez.

În sfârșit, cele trei zile au trecut și am luat trenul spre Oradea, dar trenul de legătură spre Marghita se anulasă. La gara din Oradea am găsit un șofer inimos care tocmai călătorea cu camionul spre Marghita și m-a luat pe gratis. Era deja întuneric și farurile camionului nu luminau. De câteva ori era să ne ciocnim de câte un pom sau o casă, dar șoferul avea dexteritate și de fiecare dată evita în ultimul moment coliziunea, probabil fiindcă era obișnuit să conducă fără lumini. Când am ajuns teafăr la Marghita, era deja dimineața și părinții mei plecaseră la serviciu. Ușile și geamurile locuinței erau închise. Am reușit să sparg geamul din bucătărie și am dat năvală la frigider ca să-mi satur foamea. Părinții mei m-au iertat; erau fericiți că fusesem admis la facultate.

Mi-a rămas întipărită în minte călătoria la Timișoara în 1970, când urma să încep primul an de facultate. Era după marile inundații soldate cu morți și pagube materiale enorme. Trenurile mergeau rar și neregulat și erau supraaglomerate. Am ajuns cumva la Oradea, de unde trebuia să iau trenul spre Timișoara. Pe peron erau sute, poate chiar mii de oameni. Nu se putea intra în tren, oamenii erau agățați de scări. Spre norocul meu, cineva care era în tren și mă cunoștea, mi-a făcut semn să intru prin geam în compartimentul lor. Pe-atunci eram un tânăr subțirel și n-a fost o problemă să intru prin geam. Din nefericire, vagonul era plin, așa că mi-am găsit un colțișor în picioare, lângă toaletă. Drumul până la Timișoara a durat mai multe ore, cu opriri frecvente din cauza daunelor rămase de pe urma inundației. Doi oameni stăteau în toaletă. Era o zi destul de călduroasă și pe atunci nu era nici vorbă

de aer condiționat... Călătoream în picioare și cu greu puteam să-mi întind ciolanele. Totul ar fi fost tolerabil, până când, din masa de oameni de pe coridor a apărut o doamnă între două vârste, cu fața lividă țipând: "Am nevoie urgentă să merg la vecu"! Ocupanții temporari ai toaletei au fost nevoiți să-și părăsească adăpostul. Ușa de la toaletă nu se putea închide. Dacă până atunci mai rămăsese puțin oxigen în vagon, de data asta miasmele erau înecătoare și insuportabile...Dar am ajuns cu bine.

Am studiat medicina la Timișoara, continuând tradiția începută de unchiul meu Iosif, fratele tatălui meu, care a fost și el student la medicină acolo. În 1970 am văzut pentru prima oară Timișoara, unde am rămas în următorii șase ani, cu excepția vacanțelor. Timișoara era și a rămas un oraș frumos, cosmopolit, cu puternice influențe occidentale, care păreau și mai evidente pe vremea comunismului. Acolo am început să fumez, de obicei Carpați fără filtru dar, la începutul fiecărei luni, când primeam bursa, mai cumpăram Kent, Papastratos sau chiar Populares cubaneze. La Timișoara am dansat pentru prima oară cu viitoarea mea soție, Elisabeta, la clubul Neptun, pe muzică *live* a formației Phoenix, am cumpărat primele mele discuri cu Beatles și am fost pentru prima oară în viața mea la operă și la concert, mai ales la matineuri, care erau mai ieftine. Am fost la concerte de jazz cu Peter Wertheimer, celebrul saxofonist care a murit în Israel, precum și cu neuitatul Johnny Răducanu. Locuiam și mâncam la căminul facultății de medicină, mai târziu mâncam uneori și la cantina comunității evreiești. Sărbătorile evreiești le petreceam în mijlocul comunității conduse de iubitul rabin Ernest Neumann. Toleranța față de religia mozaică era remarcabilă în acel mediu de dictatură comunistă care domina în România. La comunitatea

evreiască am “ciripit” un pic de ebraică cu doamna Rubinger, și totuși nu înțelegeam nimic (în afară de *shalom*) din textele cântecelor ebraice sau idiș pe care le cântam de sărbători în corul comunității, învățând textele pe de rost.

La sesiunile de examene învățam în “sala de studii” a căminului studențesc, care servea și pentru călcat rufe, pentru fiert o supă, o cafea sau un ceai și ca loc de băfă.

Din păcate am rămas în legătură numai cu patru colegi de facultate, Luciana Panaitescu, care locuiește la Timișoara, Timi Miuțescu din Arad, Silviu Nistorescu din Orăștie și Vera Coreanu Fried, care trăiește în Israel.

În 2006 ne-am întrunit mai mulți colegi la Timișoara ca să sărbătorim 30 de ani de la absolvirea facultății. Cu toții eram schimbați și cu greu ne recunoșteam unul pe celălalt. Nu purtam ecusoane cu numele, așa că mă apuca râsul când cineva care mi se părea necunoscut se repezea la mine îmbrățișând-mă, la care eu răspundeam automat: “Ce bine-mi pare să te revăd!”

Îmi amintesc cu plăcere de mulți profesori, adevărați erudiți, sau de alții care erau hazlii cu sau fără intenție. La facultate am învățat engleza în mod activ. Mulți colegi nu luau în serios cursurile doamnei profesoare de engleză Galina Semionovna. La examene, profesoara a întrebat un student care nu asistasese la niciun curs de engleză: *Do you speak English?* “Cam să nu” adică “cum să nu”, a răspuns studentul. Doamna Galina a rămas perplexă și i-a dat o notă de trecere.

Profesorul de anatomie, Victor Dimulescu, era un om sever, dar bine pregătit profesional și un educator excelent. Avea câteva chichițe pe care trebuia să le știi la examene. De exemplu, Dimulescu întreba de multe ori, care este organul pe care el însuși

l-a denumit “Il libero” (termenul italian pentru ultimul jucător de fotbal din apărare care-i “mătura” pe toți adversarii care se apropiau de poartă). Am învățat înainte de examen că profesorul se referea la peritoneu, membrana care acoperă toate organele interne ale abdomenului și le apără de infecții. Tot Dimulescu avea o altă întrebare cheie: Care sunt cele trei oase care se termină cu -ela? Răspunsul era “Patela, fabela și glabela”. La examenul de anatomie, testul cel mai înfricoșător era atunci când Dimulescu arunca în sus un oscior de la mână sau de la picior și trebuia să-l identifiți din zbor. Fiindcă Dimulescu era atât de chițibușar și pretențios, studenții au inventat formule mnemotehnice pentru unele detalii anatomice care erau greu de memorizat. De exemplu, straturile scrotului erau memorizate astfel: “Păi De Ce Mă F... Victore” (Dimulescu), adică: Piele, Dartos, Celulosa, Medulara, Fascia și Vaginala.

D-na Dr. Florica Rottenberg, soția profesorului de anatomie Rottenberg, ne dădea notă maximă la biofizică numai dacă știam fraza magică: “Vechimea unui obiect se stabilește cu ajutorul carbonului radioactiv”. Profesorul Șofletea era de calibru național în domeniul neurologiei. Cursurile sale începeau de obicei cu o întrebare de logică și acest lucru ne stimula să gândim. Adoram cursurile lui. Însă cel mai mult mi-au plăcut fiziologia și semiologia.

Semiologie am învățat cu D-na profesor Zosin. Bătăile inimii, cele fiziologice și cele patologice (sufluri) le-am învățat după magnetofon și nu le-am uitat nici astăzi. Mulți dintre medicii de astăzi nu mai folosesc stetoscopul, în cel mai bun caz trimit bolnavul direct la ecocardiografie. Cu D-na Zosin am asistat odată la o scenă hazlie. La patul unui bolnav, doamna

profesor a vrut să ne prezinte un suflu cardiac rar. A pus stetoscopul pe pieptul bolnavului spunându-ne: “Iată acilea se aude suflul”, însă asistentul ei care era de față a remarcat cu voce tare: “D-nă profesor, nu ați pus stetoscopul în urechi!”

Examenul de stat l-am luat cu un studiu de fiziologie, sub îndrumarea profesorului Mârza.

Dr. Radivoievici era un excelent cardiolog și o “pâine caldă” de om. Pe-atunci am început să sufăr de astm. Când i-am cerut părerea, mi-a răspuns că ceea ce m-ar putea ajuta este clima caldă din Israel... și mai târziu, în Israel, am constatat că avea dreptate. Am avut și câțiva profesori evrei. Profesorul de microbiologie și parazitologie, Dl. Elias a emigrat și s-a stins din viață în Israel. Dl. Dr. Kardoș, conferențiar la patofiziologie, îmi zâmbea mereu. Nici până astăzi nu sunt sigur de ce îmi zâmbea, fiindcă eram evreu, sau fiindcă eram un bărbat tânăr...

Autoritățile comuniste aveau grijă de noi studenții. Nu numai că ne scoteau pe străzi să aplaudăm când tovarășul vizita Timișoara, dar din când în când ne scoteau și la muncă “voluntară”, la culesul porumbului sau pe șantierul noului spital județean.

Nu cred că statul român a avut de câștigat de pe urma muncii voluntare care se făcea doar formal. În schimb, pentru mine munca de pe șantier a avut repercusiuni. Am călcat pe un cui ruginit, am primit anti-tetanus cu o seringă “re-sterilizată” și după câteva săptămâni am fost diagnosticat cu hepatită B și internat la spitalul de boli contagioase Victor Babeș din Timișoara. După ce mi-a revenit pofta de mâncare, viitoarea mea soție, Elisabeta (Erzsi), care pe atunci îmi era doar prietenă, îmi aducea zilnic supă de pui și o carte din istoria Holocaustului.

Zilnic terminam de citit o carte. Mă plimbam prin grădinile splendide ale clinicii Babeș și mă întâlneam cu “vecinii” tuberculoși. Discutau tot timpul despre femei – “*vir pilosus, aut libidinosus, aut tuberculosus*” – “bărbat păros, libidinos și tuberculos” (citad din cursurile ținute de Dl. Bușilă, profesorul la boli contagioase).

În primii ani de facultate am avut note bune, dar nu foarte bune. În anul cinci însă, totul s-a schimbat! M-am căsătorit la sinagoga Fabric cu iubita mea Elisabeta. Ea mi-a dat tone de motivație. La următoarele examene, inclusiv la examenul de stat, am luat numai nota zece! Iată ce poate realiza echilibrul hormonal...

Se spune că normele de comportament elementare le primești în “cei șapte ani de-acasă”. La fel, baza cunoștințelor unui medic începător se învață la facultate. Studenția a fost poate cel mai frumos și mai trepidant capitol din viața mea.

În ciuda notelor mari, inclusiv la examenul de stat, locurile de muncă în Ardeal și în Banat s-au terminat repede, așa ca am fost repartizat ca medic de circumscripție la Căndești. Unde este Căndeștiul și ce peripeții am avut acolo veți afla în continuare.

**2020**

## **Medic începător**

### **Serviciul militar**

După terminarea Facultății de Medicină Generală la Timișoara am fost repartizat ca medic de circumscripție în comuna Căndești, Județul Neamț, însă mai întâi aveam obligația cetățenească de a servi în armată. Era în anul 1976. Serviciul militar obligatoriu al absolvenților facultăților de medicină era de șase luni. Cu pile (răposata mea soacră lucra la biroul de recrutare din Timișoara) am fost repartizat la o unitate militară din oraș. Condițiile de cazare și de alimentație lăsaus mult de dorit, însă avantajul de a fi sub arme la Timișoara îmi oferea posibilitatea, neoficială, de a ieși din cazarmă o dată pe săptămână ca să mă aprovizionez, să mănânc bine și să fac o baie în casa socrilor. După instrucția elementară am fost repartizat la dispensarul acelei unități militare. Acolo lucram și trăiam 24 de ore din 24, doar din când în când ieșeam cu trupele pentru a da, la nevoie, primul ajutor la instrucție. Așa am ajuns odată pe muntele Semenic, unde urma să schiem. Era prima și s-a dovedit și ultima oară că am pus schiuri în picioare. După o zi de căderi repetate și două crize de astm, m-au trimis înapoi.

Facultatea m-a înzestrat cu o bază teoretică solidă, care mă ajută până astăzi să înțeleg în profunzime fenomenele medicale. Îmi lipsea însă practica. Nu văzusem destule cazuri urgente și mai ales nu eu eram cel care trebuia să le rezolve. Sistemul din Israel este mai practic, fiindcă un an de stagiu îl petreci la spital, unde înveți

multă practică medicală, fiind sub supraveghere permanentă, ca să ți se corecteze eventualele greșeli, pe când în România de atunci stagiul se făcea de obicei la țară, singur pe “câmpul de luptă”, învățând de la cine apucaii: sanitar, felcer, moașă, etc. Presupun că sistemul s-a schimbat între timp și în România. Mai era și neîndemânarea medicilor începători. În România, procedeele manuale, cum ar fi inserția de perfuzii intravenoase sau cusutul unei plăgi erau efectuate de surori, care astăzi se numesc asistente medicale.

În vacanța de după anul cinci am făcut o lună de practică medicală la Uivar, o comună din apropierea Timișorului. De când am venit și până la sfârșitul lunii, medicul local nu și-a mai făcut apariția, așa că eu eram medicul “atotputernic” (fără diplomă) peste toată comuna. Am învățat multe de la un felcer neamț mai în vârstă. Comuna avea un mic spital-sanatoriu, unde am devenit un apreciat spălător de cerumen / destupător de urechi.

Revenind la armată, cazuistica era limitată, specifică soldaților: bătăături la picioare și la mâini, răceală, sinuzită, uneori o hernie inghinală. Mi-a rămas întipărit în minte cazul unui soldat care avea febră și dureri abdominale difuze, dar fără semne specifice care să indice o apendicită acută. L-am ținut două zile la infirmerie, dar când medicul dispensarului militar s-a întors din vacanță, s-a supărat (și pe bună dreptate) că nu l-am trimis la spital. L-au operat și din fericire nu au găsit nimic grav. Un alt caz interesant a fost un recrut evreu care suferea de neurofibromatoză, o boală rară, cu multe implicații relevante anesteziei și eventual asociată cu complicații serioase. Tânărul avea numeroase ghemotoace sub pielea toracelui anterior (neurofibroame), care arătau ca niște nasturi de jachetă.

În timp ce eram la dispensar, crizele mele de astm s-au întetit, fiind însoțite de o rinită alergică severă, așa că m-au internat la spitalul militar din Timișoara. Față de dispensarul militar, acolo era un adevărat lux. Totul strălucea de curățenie, mâncarea era bună, iar personalul medical era foarte amabil și bine pregătit. Crizele de astm s-au rărit și au devenit mai ușoare, astfel încât medicul colonel, șeful secției de ORL, a vrut să mă trimită înapoi la regiment. Spre norocul meu, medicul care mă trata, un locotenent-colonel ahtiat după șah, a insistat să mai rămân, sub pretextul că făcea un experiment: îmi trata rinita alergică cu picături în nas de polidin. Tratamentul nu m-a ajutat, în schimb am jucat șah ore în șir cu doctorul. Până la urmă m-au eliberat din armată pe motiv de boală.

### **Medic de țară la Căndești**

În februarie 1977 am ajuns la Căndești, județul Neamț, capătul lumii! Eram singurul medic la cei 5.000 de locuitori din comună și din satele din jur: Bărcănești, Pădureni, Dragova, Vădulele și Țărdenii Mici. Căndeștiul este la 33 km de Piatra Neamț. Primul meu drum de la Piatra Neamț la Căndești a fost foarte friguros din cauza găurilor din podeaua autobuzului. Vara, în schimb, găurile serveau la aerisire – și la prăfuirea călătorilor. Pe atunci Căndeștiul avea practic o singură stradă, lungă și nepavată, restul caselor fiind împrăștiate. Împrejurimile comunei ofereau o priveliște plăcută, cu câmpii și dealuri acoperite de copaci.

Am ajuns la dispensar frânt de oboseală după drumul lung de la Timișoara, schimbând câteva trenuri. Am venit singur, soția urmând să mi se alăture mai târziu. La dispensar mă aștepta

medicul, tot ardelean, pe care urma să-l înlocuiesc. Am mâncat și am băut *o lecuțăcă*, așa cum se spune pe-acolo și pe la miezul nopții ne-am culcat. A doua zi în zori m-am trezit buimac la auzul unor bătăi puternice în ușă. Era soțul unei femei gravide în luna a opta, care mai avea acasă șase copii. Femeia era foarte palidă, sângera puternic din vagin, avea pulsul filiform și nu reușeam să-i măsoz tensiunea. Pe scurt, era în șoc hemoragic și avea nevoie de o operație urgentă. Nu aveam branulele intravenoase fine de care dispunem astăzi, ci un ac metalic gros, cu care era greu să nimerești vena chiar la oamenii sănătoși. Moașa, o femeie mai în vârstă și foarte experimentată în meserie, i-a introdus acul sub piele (subcutanat) și a conectat-o pe femeie la o soluție de glucoză, singura care exista în dispensar. Între timp a sosit “salvarea” și într-o jumătate de oră, care mi-a părut o veșnicie, am ajuns cu ea la spitalul din Piatra Neamț. Femeia era letargică și cu greu puteam să-i palpez pulsul. Ginecologii au operat-o imediat și i-au salvat viața, însă copilul a murit.

Locuitorii comunei și ai satelor dimprejur erau țărani, oameni simpli și săraci, dar primitori. Erau obișnuiți să-i aducă doctorului ouă și uneori o găină sau niște lemne. Niciodată nu am condiționat tratamentele medicale de primirea unor “cadouri”, dar cu timpul am învățat să le accept, fiindcă toți făceau asta și fiindcă salariul meu lunar de circa 1.200 de lei (cam \$30 pe piața neagră) era derizoriu. Iar când murea vreun prunc în vârstă de sub un an, se scădeau în mod automat 30% din următorul salariu al medicului. Acest lucru mi s-a întâmplat o singură dată în cele 17 luni pe care le-am petrecut la Căndești. Copilul nici măcar nu a ajuns la dispensar și am auzit de el abia când directorul spitalului m-a anunțat că am fost penalizat cu reducerea de salariu.

Găinile și ouăle primite de la pacienți mi le gospodărea tața Maria, femeia de serviciu a dispensarului, care era și o bucătăreasă excelentă. O figură neobișnuită era nea Barcan, felcerul. Interesant că numele Barcan era foarte răspândit pe acele meleaguri (există și un sat cu numele de Bărcănești), dar numele Barcan îl poți întâlni și în Israel. Nu știu cine a împrumutat numele de la cine. Nea Barcan trăgea vârtos la măsă, dar îi cunoștea pe toți locuitorii satelor, cunoștea toate drumurile și cărările și avea o oarecare dexteritate în unele proceduri “medicale” cum ar fi cateterizarea nesterilă a vezicii urinare, extragere de dinți cu un clește de casă, etc. Era problematic să-l contrazici, fiindcă se considera foarte experimentat în medicină. Când se îmbăta și voia să spună o șmecherie sau voia să pară șugubăț, nea Barcan își arăta singurii dinți din gură, doi incisivi maxilari proeminenți, îi pocnea cu unghia și în același timp închidea un ochi. Dar am învățat și de la el câte ceva, despre năravurile sau bolile unor locuitori și, cum să ajung la domiciliul pacienților. Oamenii erau ocupați cu gospodăria și nu veneau degeaba la dispensar. Cred (sper) că în general erau mulțumiți de felul cum îi tratam. Iernile erau foarte reci. Uneori mergeam mulți kilometri pe zi cu șareta, la casele pacienților care nu puteau veni la dispensar. Așa a fost cazul unei bătrânele care a suferit un accident cerebral și nu voia să se interneze la spital. Mergeam la căsuța ei, sus pe dealul de la Vădurele și îi injectam vitamină B complex. Dacă eu nu apucam, mergea nea Barcan. Printr-o minune bătrânica și-a revenit.

Cum spuneam, iernile moldovenești erau foarte grele. Pe drum, căruțașul nostru îi dădea calului o cantitate mare de fân. Calul defeca tot timpul, iar aburii care se ridicau ne încălzeau. Uneori găseam pe drum câte un bețiv căzut în zăpadă și înghețat.

Unii săteni veneau la dispensar în ultimul moment, *in extremis*, când “li se termina benzina”. Așa a ajuns la dispensar o femeie de circa 40 de ani care până atunci nu văzuse un medic în viața ei. Abia mai răsufla, sărmana. Avea picioarele umflate. I-am depistat un suflu la inimă și apă la plămâni. Suferea de o insuficiență cardiacă gravă. Am trimis-o urgent la spital, dar, din nefericire, s-a stins din viață după câteva zile.

Din păcate, din cauza lipsei de experiență mai și greșeam. Așa este când înveți medicina pe calea cea grea, întortocheată și nu din experiența altora.

Stagiul la țară l-am făcut în perioada decretului inuman al lui Ceaușescu care interzicea avorturile și eram îngrijorat să nu se facă vreun avort ilicit la Cândești. Acestea erau făcute în condiții precare și uneori femeia murea de infecție.

La începutul lunii martie soția mi-a făcut o scurtă vizită. La întoarcere plănuia să-și întâlnească tatăl la București, în casa unchiului ei. A ajuns la București cu o oră înainte de groaznicul cutremur din 1977! Casa unchiului a fost avariată, dar ei au scăpat nevătămați. Și la Cândești am simțit cutremurul, dar după câte îmi amintesc nu au fost victime. Mă neliniștea că telefoanele nu funcționau și nu știam ce se întâmplă cu soția mea. În sfârșit, trei zile după cutremur, ea mi-a telefonat că a ajuns cu bine la Timișoara.

Din când în când, câțiva medici din satele din jur, toți ardeleni, ne întâlneam la mici și bere și de fiecare dată altcineva plătea. Le-am promis că la primul meu salariu îi invit pe toți la restaurant. Zis și făcut. Banii i-am pus în buzunarul interior al paltonului. Am ajuns la restaurant, am mâncat cu toții bine, dar când să plătesc, banii ia-i de unde nu-s! Nu știu dacă i-am pierdut

sau mi s-au furat. Mi-a fost foarte penibil să spun colegilor că nu găsesc banii, iar ei mă priveau cu niște mutre neîncrezătoare...Până la sfârșitul lunii am rămas fără o “copeică”. Noroc cu ouăle din Cândești! O lună de zile am mâncat numai ouă cu pâine: dimineața cinci ouă tari, la prânz cinci ouă la capac, iar seara cinci ochiuri. În ziua următoare schimbam ordinea și așa am ținut-o timp de o lună. Nu mă gândeam la colesterol; eram bucuros că aveam ce mânca. După câteva săptămâni i-am invitat pe colegi la dispensar, unde țața Maria a preparat niște fripturi de pui cu cartofi și ne-am delectat și cu un *ghin* (vin) bun de Cândești. Era și țiucă, dar față de pălincă ardelenescă aceea era o poșircă.

Soția mea, Elisabeta, a venit la mine la Cândești în luna mai. Ea era orășeancă get-beget; când a văzut niște vaci slăbănoage, m-a întrebat dacă nu cumva sunt cai! Deși era proiectantă, soția mea a fost angajată imediat ca învățătoare la clasele primare. Atât copiii cât și părinții o iubeau și o respectau. Are un mare talent de a transmite căldură sufletească copiilor. Ne-am mutat cu chirie într-o casuță din comună, dar am stat acolo numai două zile. Soția a avut primul șoc când a văzut că drumul la toaletă ducea prin cocina de porci. A doua traumă a fost când am aprins focul în sobă – fum a ieșit din belșug, dar căldură ba. Iar când am pus magnetofonul în priză ca să ascultăm muzică, s-a oprit curentul în toată comuna.

A doua zi ne-am luat bocceluțele și ne-am mutat la *Chiatra* (Piatra Neamț), în cartierul Dărmănești. Deși eram cinci chiriași în aceeași locuință, ea era pentru noi un salt calitativ – aveam baie (comună), frigider și chiar telefon. Împreună cu noi locuiau trei ardelence: o farmacistă, o pediatră și o stomatologă. Viața în cinci

era suportabilă și încercam să nu ne deranjăm unii pe alții. Cea mai simpatcă și mai inimoasă era farmacista Silvia, care avea și un fin simț al umorului. *Chiatra* era un oraș frumos și îngrijit, cu o priveliște splendidă.

Spre deosebire de Timișoara și mai ales de Marghita, aprovizionarea *Chietrei* cu alimente era bună. Îmi plăceau ghebele (un soi de ciuperci), pastrama afumată din piept de pui, urda proaspătă și multe alte bunătăți pe care le găseai la piață. Soția s-a angajat la combinatul din Săvinești, iar eu făceam naveta. Situația nu era ideală, dar n-am avut încotro, fiindcă soția era gravidă și avea nevoie de mine. Eram fericiți și așteptam cu nerăbdare venirea bebelușului.

La opt luni de sarcină am plecat împreună la Timișoara. Am cumpărat bilete de tren la clasa întâi, fiindcă era iarnă și voiam să călătorim într-un vagon încălzit. Spre dezamăgirea noastră, eram singurii călători la clasa întâi și vagonul era neîncălzit. Am trecut la clasa a doua, măcar acolo erau mulți pasageri ale căror corpuri emanau căldură... Drumul a durat vreo 20 de ore, dar am ajuns cu bine. Soția urma să nască la Timișoara, iar eu m-am întors la Căndești. Știind că la Timișoara era penurie de alimente, le trimiteam din când în când un pachet care conținea mai ales ouă, dar majoritatea ajungeau sparte, se scurgeau din pachet și soția primea amendă. Atunci am încetat să le trimit ouă prin poștă.

În 30 martie 1978 s-a născut primul nostru fiu, Ephraim Daniel. La maternitate tratamentul medical era bun, dar condițiile igienice erau deplorabile. Băile erau murdare, iar majoritatea mamelor trebuiau să doarmă câte două într-un pat, cap la picioare. Un mic ciubuc i-a favorizat soției un pat separat. Colac peste pupăză, decretul stabilea că după naștere, chiar după una pe

cale naturală și necomplicată, femeile trebuiau să rămână la spital cel puțin o săptămână, o tâmpenie în acele condiții igienice precare.

Directorul spitalului din Piatra Neamț mi-a dat câteva zile de concediu ca să-mi văd bebelușul. La două săptămâni după naștere i-am făcut *brit mila* (circumcizie), acasă la părinții soției și în prezența părinților mei care veniseră de la Marghita. *Mohelel* (cel care făcea circumcizia) era domnul Katz, care avea vreo 80 de ani. Ca să nu-i tremure mâna, a băut înainte o țuiculiță, iar lui Ephraim i-a dat câteva picături de vin ca să nu-l doară.

A doua zi m-am întors la Căndești, iar soția și băiatul au rămas la părinți, la Timișoara.

După câteva luni ne-am decis să emigrăm în Israel, ca să fim alături de rudele noastre, supraviețuitori ai Holocaustului, care părăsiseră demult România. În acea perioadă evreii și germanii primeau ușor aprobarea de a emigra. Fiindcă încălcasem contractul de muncă după care eram obligat să lucrez la țară cel puțin trei ani, am plătit o amendă cam cât salariul meu pe un an întreg. De fapt, amenda au plătit-o părinții soției, fiindcă noi nu aveam acești bani.

Era timpul să las în urmă primul meu post de medic. Am simțit un nod în gât când m-am despărțit de oamenii satului și mai ales de personalul medical al dispensarului. Acești oameni au fost primii care m-au ajutat în cariera de medic.

Viața mi-a plăcut chiar în condițiile precare din Căndești, am reușit să o savurez și să-mi iubesc meseria și pacienții.

## Nou-imigrant în Israel

România este țara în care m-am născut, am crescut, am fost educat, am devenit medic, m-am îndrăgostit, m-am căsătorit, mi s-a născut primul copil. Oare nu era destul? Ce-mi mai lipsea? Nu pot să explic de ce, dar de când mă știam, în adâncurile mele doream cu ardoare să fiu împreună cu familia mea din Israel. Îmi închipui că și românii născuți în diaspora au gânduri asemănătoare.

La dorința mea de a emigra în Israel au contribuit mai mulți factori. Izul îndepărtat al țării strămoșilor mei l-am primit mai ales de la cei doi bunici ai mei. Amândoi erau supraviețuitori ai Holocaustului, deși nu au fost trimiși în lagăre de concentrare. Bunicul din partea tatălui, Sigismund (Zsiga-Jiga) a găsit de lucru la București înainte de dictatul de la Viena și așa a scăpat, atât el, cât și tatăl meu, doar cu muncă forțată la o fabrică de armament de lângă București. Iar bunicul din partea mamei, Izidor, a fugit împreună cu cei cinci copii (inclusiv mama mea) la Budapesta, unde aproape toți au supraviețuit în ghetou și în casele ocrotite de Raoul Wallenberg. Doar unchiul meu Alexandru (Sanyi) a fost deportat la Auschwitz, unde a fost ucis de către bestiile naziste. Cei doi bunici nu se cunoșteau – unul era din Toplița în județul Harghita, celălalt din Sălacea, în județul Bihor. Fără să știe unul de altul, amândoi au emigrat în Israel încă de prin 1951. Bunicul din partea mamei era un om bolnav și ajunsese la o casă de bătrâni la Karkur, dar nu m-a uitat și din mica lui pensie îmi trimitea pachete cu hăinuțe și pantofi.

Bunica mea din partea tatălui a fost ucisă la Auschwitz. Bunicul s-a recăsătorit și a emigrat în Israel împreună cu a doua soție și cu fiul lor, Iosif (Joska). Tatăl meu, Ezri Ladislau (Laci) a rămas în România, servind în armată. După armată, în 1948, tata a cunoscut-o pe mama (Sara-Sari) la Mediaș, la *Hachșara*, unde tinerii sioniști erau pregătiți pentru emigrare în Israel. Lucrau la o fabrică de sticle și ca plată primeau doar adăpost și hrană. Organizația sionistă a fost desființată de comunistă Ana Pauker.

Părinții mei s-au mutat la Marghita, s-au căsătorit și eu m-am născut în 1951. Bunicul Zsiga și noua lui familie s-au întors în România în 1953, dar a plecat din nou în Israel în 1978, împreună cu noi și toată familia. Mai aveam în Israel și alte rude apropiate însă părinții mei țineau legătura numai cu o parte din ei. Surorile mamei, Regina și Roza-Rozsi, fratele ei Emanuel-Mano și vară-mea Rita erau de mulți ani deja în Israel.

Dorința de a emigra în țara străbună s-a întetit după Războiul de Șase Zile din 1967, când armata Israelului a zdrobit trupele agresoare ale țărilor arabe vecine care voiau să șteargă Israelul de pe harta lumii. Simțeam o mândrie de nedescris că evreii nu mai puteau fi exterminați, că își clădiseră o țară prosperă și o armată puternică. Cu câteva luni înainte de examenul de admitere la medicină, mătușa mea Regina mi-a trimis în taină o scrisoare în care mă încuraja să-i conving pe ai mei să emigreze, sau chiar să plec eu singur în Israel. Mama a găsit scrisoarea, iar tata m-a convins să renunț. Avea dreptate, nu era momentul potrivit. Nu aveam nicio meserie și nu știu ce aș fi făcut acolo singur, cel puțin la început. Între timp am învățat medicina la Timișoara și am avut legături cu comunitatea evreiască de acolo. Cântam în corul comunității, luam prânzul

la cantina comunității, țineam împreună sărbătorile evreiești. Am învățat și puțină ebraică. Acolo am cunoscut-o și pe viitoarea mea soție, Elisabeta (Elisheva). După ce ne-am căsătorit în 1975, discutam adeseori cu soția despre dorința noastră de a emigra. Recunosc că decizia a fost propulsată și de situația tot mai gravă a României sub dictatura lui Ceaușescu. Ne-am săturat de cozile după alimentele de bază, de lipsurile în toate domeniile, de restricții și de ipocrizia care a pus stăpânire pe toată țara. Ne-am săturat să vedem programul de televiziune limitat la două ore pe zi, care prezenta exclusiv activitatea “cuplului regal”, să aplaudăm pe stradă când veneau să viziteze Timișoara, de întunericul de pe străzi și de restricția de apă caldă. Ipocrizia ajunsese atât de departe încât se povestea că înainte de una din vizitele “inopinate” ale cuplului într-o localitate agricolă, țăranii erau instruiți să lege niște fructe de copaci ca să arate belșugul care de fapt nu exista. Printr-o conveniență tacită, Ceaușeștii știau că ceea ce li se arăta era fals, dar arăta bine la televizor.

Cam la un an după ce am început să lucrez, am înaintat cererea de emigrare. Ne-am înscris la Oradea, știind că la Timișoara mergea mai greu. Aprobarea am primit-o destul de repede. Probabil că în acea perioadă era profitabil pentru Ceaușescu să dea drumul evreilor. Procesul s-a accelerat după ce am plătit taxele de studii, pentru că nu am lucrat trei ani la țară, așa cum cerea contractul semnat la începerea facultății. Faptul că nu eram membri de partid a ușurat procesul. Când am plecat la Oradea după pașapoarte, milițianul care ne-a primit ne-a muștruluit că am întârziat cu o zi. Se pare că ne chemaseră cu o zi înainte, dar noi nu primiserăm niciun anunț. Când ne-am cerut

scuze pentru întârziere, milițianul ne-a replicat pe ardeleneste: “După ploaie chepeneag” (pelerină), adică scuzele *post-factum* nu ajută. Și totuși ne-au dat pașapoartele fără probleme. Ar fi trebuit să emigrăm în iunie 1978 împreună cu părinții mei, dar Ephraim, bebelușul nostru, avea numai două luni, așa că am mai rămas până în august. Am făcut vama la București. Puteam trimite câte o ladă cu lucruri, 70 de kg de persoană, plus mobilă. Bani nu puteam lua, dar nici nu aveam. După buna tradiție de atunci, chiar dacă nu aveam nimic de ascuns, vameșii trebuiau “unși” cu bani și țigări Kent.

### **Aterizarea în Israel și *ulpan*-ul din Or Akiva**

La întâi august ne-am imbarcat pe avionul Tarom. La București erau doar 5°C, așa că purtam costum și palton. În cursul zborului, care a durat cam două ore și jumătate, noi eram euforici, iar Ephraim a mâncat și a dormit bine, ca de obicei. Era un copil model, grăsuț și frumușel. Când am aterizat, afară erau 40°C. Ca un israelian adevărat, mi-am lepădat hainele elegante și am rămas în cămașă și pantaloni. În clădirea aeroportului ne-au dus într-o sală spațioasă, dedicată noilor imigranți. Am mâncat un sandviș și am băut un suc, toate pregătite pentru noi, iar Ephraim a mâncat ceea ce i-a adus soția. Apoi i-am așteptat mult și bine pe funcționarii Agenției Evreiești (*Sohnut*, organizația sionistă mondială care încurajează și ușurează procesul de imigrare a evreilor în Israel). Ei ne-au înregistrat și ne-au distribuit la diferite destinații. Ca orice funcționar, erau și ei plictisiți și indiferenți. După multe întrebări într-o română stălcită, funcționarul ne-a repartizat la Centrul de Primire din Or Akiva, la sud de Haifa, și ne-a dat *teudat ole* (buletin de imigrant – după un an am primit

buletinul permanent). Nu mai țin minte cum s-a întâmplat, dar numele soției a fost schimbat din Elisabeta în Elisheva, însă numele meu și al lui Ephraim au rămas neschimbate. La centrele de primire (*merkaz klita*) noii imigranți primeau cazare, o mică alocație financiară lunară și învățau limba ebraică.

La ieșirea din aeroport ne așteptau vară-mea Rita, soțul ei Haim și mătușa mea Rozsi. Am primit de la ei un *sal-kal* foarte practic, un fel de leagăn în care l-am pus pe Ephraim și pe care puteam să-l țin cu o singură mână. Apoi un șofer al *Sohmut*-ului ne-a luat la noua noastră adresă. Era pe înserate, dar tot ce vedeam în jur ne-a uluit. Peste tot erau plantații de banane. Deși în Israel plouă atât de puțin, era atâta verdeață! Totul se datora sistemului de irigații inventat de agricultorii israelieni: apa ajunge prin picurare direct la rădăcinile plantelor și nicio picătură nu se irosește.

Părinții mei, plecați cu șase săptămâni mai înainte, erau la Beer Șeva, dar pe noi ne-au luat în direcție opusă. Însă la Or Akiva i-am găsit pe bunici și familia unchiului meu. Or Akiva era un orașel de imigranți, mai ales evrei nord-africani, așezat lângă Cezarea, unde locuiau bogătașii în vile luxoase. Numele Cezarea amintește de ocupația romană. Într-adevăr, în împrejurimi se găsesc relicve romane, apeducte și chiar și un amfiteatru care astăzi găzduiește diverse spectacole.

La *merkaz klita* am avut prima “casă” numai a noastră. Primiserăm o casuță prefabricată (*caravan*) unde puteam sta în următoarele șase luni, pentru a învăța limba ebraică. Aveam o bucătărioară cu aragaz și frigider, un dormitor și un duș. Nu aveam mașină de spălat (și nici bani s-o cumpărăm), așa că spălam scutecele cu schimbul – nici pentru cele de unică folosință

nu aveam bani. Pe tavan era un ventilator, altfel căldura ar fi fost insuportabilă. Cu alocația lunară de 2.000 de lire (cca. \$170) ne descurcam. Alimentele de bază erau ieftine. Cumpăram fructe și legume la piața multicoloră din Or Akiva, de care eram încântați. Nu văzusem niciodată atâta belșug! În plus mergeam pe jos la abatorul din Beniamina, la vreo cinci kilometri, unde primeam pe gratis părțile subțiri ale gâturilor de curcani și Elisheva făcea din ele un papricaș delicios.

La *ulpan* (cursul de ebraică) am avut o profesoară foarte simpatică, Yehudit Agasi, care locuia într-un sat din apropiere. (Era un *moșav*, unde terenurile agricole și casele erau private, nu comune ca în *kibuț*.) Eram tineri și am învățat ebraica *cik-ciak* (în doi timpi și trei mișcări). Am învățat și cântece, mai ales pe cele de sărbători. Când nu înțelegeam ceva, Yehudit încerca să ne explice în engleză, dar mulți dintre noi nu știam nici engleză, așa că era nevoită să ne explice prin semne. Unii erau doar “trecători”, folosind Israelul ca pe o trambulină spre America, Canada sau Germania. Ei au profitat de statul Israel pentru a ieși din România pe vremea lui Ceaușescu, dar au profitat și de drepturile noilor imigranți – mari reduceri de prețuri la mașini, aparate electrice și chiar la locuințe.

Noi nu prea știam despre conflictul “pașnic” dintre evreii europeni și cei din nordul Africii și din Asia. Veneam din lumi complet diferite, aveam obiceiuri diferite, preparate culinare diferite. Yehudit însă era convinsă că singurul conflict care va rămâne nerezolvat era cel dintre evrei și arabi. După 46 de ani în Israel îi dau dreptate. Conflictul dintre evreii de diferite origini este aproape rezolvat, ca urmare a căsătoriilor mixte. Chiar nora noastră este de origine mixtă așkenazi-orientală. Dar în prezent,

în afară de conflictul cu arabii, mai avem unul care “ne mănâncă pe dinăuntru” și se agravează tot timpul, cel cu evreii religioși extremiști, care refuză să facă armata, mulți dintre ei nu lucrează, ci numai se roagă, unii chiar nu recunosc Israelul sionist ca stat al evreilor – dar nu se sfiesc să profite de el. Ei au câte 8-10 copii, așa încât, din păcate, viitorul țării este previzibil...

Revenind la viața din *merkaz klita*, ne-a făcut bine să trăim în sfârșit liberi, cu puțin *dolce far niente*. Mergeam pe jos la marea Mediterană, la vreo doi kilometri și făceam baie *quantum satis*. În weekend ne vizitam rudele, care de obicei ne plăteau costul biletelor de autobuz. Câteodată mai primeam câte un “cadou” pe care ne era neplăcut să-l refuzăm – o rochie pătată, un maiou uzat... Doar n-am venit din România dezbrăcați! Multe lucruri aduse din România le-am mai folosit zeci de ani.

Eram părinți tineri și mai făceam și câte-o prostie. De exemplu ne-am speriat când lui Ephraim i-a urcat deodată temperatura la 39°C. Noroc de vecinii noștri. Doamna era pediatră din București. L-a examinat și l-a găsit sănătos tun, dar ne-a atras atenția să nu-l expunem la soarele dogoritor israelian! De altfel, acești oameni simpatici ne-au fost de mare ajutor. Ginerile lor, care terminase ingineria la București, s-a oferit să ne tundă. I-am spus că și-a greșit meseria, ar fi trebuit să devină frizer diplomat! Altă dată Ephraim a căzut din pătuț și s-a lovit la cap, dar din fericire, a ieșit teafăr. E tare de cap, ca tac'su...

Așa au trecut cinci luni plăcute de *ulpan*. Dar ne cam săturaserăm. Voiam să muncim.

Pe Ephraim l-am trimis de câteva ori la bunici la Timișoara, astfel a învățat maghiara și un pic de română.

### **Începutul carierei de medic anestezișt în Israel**

Într-o bună zi l-am întâlnit pe Dr. Otto Hecht, fost prieten ai socrilor mei, care era medic ortoped la spitalul Kaplan din Rehovot. El ne-a spus că acolo se căutau medici anesteziști. Nu prea știam ce e anestezia, la facultate am avut doar trei cursuri în cadrul chirurgiei. Un singur lucru țin minte de la cursurile profesorului de anestezie, domnul Mogoșanu, cel mai longeviv anestezișt din Timișoara: “dacă cineva face stop cardiac și toate eforturile de reanimare au eșuat, poți să iei un pai și să-i suflă în c...” Însă știam că Dr. Mogoșanu a salvat mii de vieți, fiind pe vremea aceea printre puținii medici care știau să trateze bolnavii cu boli critice și să-i ventileze artificial la nevoie. Tutorele meu, cel care m-a învățat noțiunile elementare ale anesteziei, a fost șeful secției de anestezie și reanimare de la Kaplan, Dr. Soroker, de origine argentiniană, care anul acesta (2024) ne-a părăsit pe veci la vârsta de 96 de ani. El m-a primit la lucru cu căldură, după ce am trecut micul lui examen de anatomie și fiziologie. Tot atunci am primit și o locuință în orașelul Yavne, la vreo 10 km de spital, distanță pe care am parcurs-o de câteva ori pe jos. Cu ajutorul reducerilor oferite imigranților ne-am cumpărat aparate electrice și o mașină. Soția avea permis de conducere încă din România, eu l-am luat cam la un an după emigrare. Aveam un apartament de trei camere, ne simțeam acasă, eram fericiți și plini de entuziasm.

Restul a venit de la sine: specializarea și cariera mea clinică și academică în anestezie, inclusiv specializarea în Statele Unite, serviciul militar obligatoriu de 18 luni ca medic militar, nașterea celui de-al doilea fiu al nostru, Ronen, reuniunea cu părinții soției în Israel, pensionarea părinților mei și mutarea lor lângă noi la Rehovot, căsătoria lui Ephraim cu Hila, nașterea celor trei nepoți

și pensionarea mea. În anul acesta, 2024, ne-am bucurat de nașterea a încă doi nepoți din partea fiului nostru mai mic, Ronen și a soției sale Yael.

Soția mea a lucrat câțiva ani ca proiectantă, apoi și-a luat și diploma de *interior designer*, dar cea mai mare parte a timpului l-a dedicat creșterii și educării copiilor și nepoților noștri.

M-am născut, am crescut și am învățat în România, iar educația pe care am primit-o acolo a rămas impregnată în tot ceea ce fac și astăzi. În Israel mi-am regăsit rădăcinile, rudele, am făcut o carieră profesională, am o familie frumoasă și mi-am împlinit toate dorințele.

Să avem sănătate și pace!

**2020**

## **Medic israelian în America**

### **În căutarea unei specializări peste hotare**

În decembrie 1991 împlinisem 40 de ani și mă gândeam la viitorul meu profesional. Eram de 13 ani în Israel, aveam o soție iubitoare și doi copii reușiți. Aveam un apartament și o mașină. Profesional eram pe calea cea bună: trecusem cu bine examenele și eram specialist în anestezie încă din 1983. În 1987 am fost numit adjunctul șefului de secție, iar în 1991 am devenit șeful unității de reanimare. Predam cursuri pentru studenți la medicină și asistente medicale. Participam în studii clinice și publicam. Eram examinator la examenele de specialitate, participam la congrese, am și organizat câteva întruniri profesionale. Să fiu șef de departament nu mă interesa, nici nu mă simțeam destul de bine pregătit pentru această funcție. Îmi plăcea să lucrez și să îi ajut pe medicii mai tineri.

Totuși îmi lipsea ceva. Voiam să ajung într-unul din marile centre de peste hotare. Am început să caut posturi vacante. Căutam în reviste de specialitate sau auzeam câte ceva de la cei întorși de la specializare în străinătate. Tocmai atunci șeful meu a luat un concediu de câteva luni în SUA și eu îl înlocuiam. Chiar dacă găseam un loc de specializare, oricum trebuia să-l aștept ca să-i cer aprobarea.

La un moment dat, am găsit un post de anestezist suplinator pentru șase luni la Newcastle, în Nordul Angliei. Salariul era destul de bun. Am început să-mi adun documentele, dar la un moment dat legătura cu Anglia s-a întrerupt fără să știu de ce. Poate găsiseră pe altcineva. Între timp șeful meu a revenit și i-am

împărtășit planurile mele. Din întâmplare el l-a întâlnit la un congres pe șeful secției de anestezie din Houston, care tocmai căuta pe cineva care să lucreze câteva luni în departamentul lui. Am luat imediat legătura cu Jeff, viitorul meu șef din Houston. Engleză nu prea știam, doar ce am învățat din cărțile de anestezie, filme, muzică, mai ales Beatles. Privind retrospectiv, prima mea discuție telefonică cu Jeff a fost hazlie. De câteva ori m-a întrebat "*Do you have a... sex machine?*". Numai că el se referea la *fax machine*. (În engleză se pronunță *fex*, pe când eu spuneam *fax*).

Jeff mi-a trimis contractul. Am completat nenumărate documente și am primit viza de lucru J2. Jeff avea nevoie de specialiști, nu de începători. Cu pile la minister, Jeff mi-a obținut un post de medic anestezist specialist. El trebuia să garanteze pentru mine din punct de vedere profesional. Credeam că americanii sunt capete pătrate, nu combinatori ca israelienii sau românii, dar m-am înșelat: la bani, americanii au șmecheriile lor. Le conveneam, fiindcă specialiștilor străini le plăteau cu vreo 30% mai puțin și apoi lui Jeff îi plăcea atmosfera internațională, el fiind originar din Capetown, Africa de Sud. Eram primul israelian din departamentul lui, dar mai erau câțiva sud-africani, francezi și germani care lucrau temporar la Houston. Era o practică obișnuită în marile centre medicale americane.

Înainte de plecare am luat câteva lecții de conversație în engleză. Așa ne-am trezit toți cei patru din familia Ezri în avion, spre America.

### **Șocul metropolei**

Am primit o locuință confortabilă în apropierea centrului medical. Eram foarte obosiți după un drum de peste 20 de ore.

Era deja întuneric și am picat frânți în paturi. Pe la două noaptea am fost treziți de niște bătaï zdravene în ușă. Buimăcit, am ieșit să văd cine era. Paznicul complexului mi-a arătat o mașină neagră prăfuită, întrebându-mă: "Mazda asta roșie e a voastră?" Să nu fi înțeles eu engleza lui, sau nu văd bine de oboseală? Mașina era neagră, nu roșie. Paznicul purta ochelari cu lentile foarte groase... I-am răspuns că mașina nu era a mea și m-am dus să mă culc. Peste trei zile urma să încep munca și mai aveam destule de făcut.

Mi-am dat seama că peste tot, întreprinderile de stat sunt la fel de ineficiente: stăteau la coadă de la patru dimineața, dar erau prea puțini funcționari, lucrau încet, stăteau la taifas și făceau pauze lungi la băut cafele. Examenul oral de conducere l-am luat din prima încercare, dar la cel practic am căzut, nefiind obișnuit să întorc la dreapta fără să opresc când semaforul arăta roșu. A doua zi am trecut și examenul practic și am deschis un cont la bancă. Au urmat chestiuni administrative la spital, o succintă vizită medicală și o prezentare despre hărțuirea sexuală. Mi-au dat un birou cu numele meu și titlul de *visiting assistant professor*, un card magnetic pentru parcare și trei halate albe cu numele meu brodat. Precizie și amabilitate texană! După-amiază ne-am cumpărat o mașină veche.

A doua zi, vineri, Jeff ne-a invitat la cină. Frumos! Ne-am îmbarcat tuspatri în mașină și l-am urmat pe Jeff pe o autostradă cu șase benzi pe fiecare sens. Era prima oară că mergeam pe o autostradă cu mai mult de două benzi! Încă nu era nici GPS, nici telefon mobil. Deodată a început o ploaie torențială. Nu cunoșteam drumul și l-am pierdut pe Jeff! Mașina lui a dispărut, iar noi am continuat pe autostrada care înconjură Mega Houston pe o distanță de 60 de mile. După vreo jumătate de oră am oprit la o stație de benzină de lângă aeroportul George Bush. Nu aveam

nici măcar numărul lui de telefon. Spre norocul nostru, vânzătorul de la stația de benzină l-a găsit în cartea de telefon, l-am sunat și el a venit după noi. Am întârziat la cină, dar a fost plăcut. Jeff era volubil, avea simțul umorului, la fel și soția lui.

Pe atunci Houston era al patrulea oraș din SUA ca populație, Mega Houston având șase milioane de locuitori. Erau două comunități evreiești, una în centru și cealaltă în nord. Ephraim, fiul nostru cel mare, care avea 15 ani, a început în curând să lucreze ca instructor pentru copii la un JCC (centru comunitar evreiesc) din apropiere. Copiii îl îndrăgeau și el chiar câștiga ceva. Ephraim se juca cu copiii și îi învăța ebraică. Așa a învățat și el engleza. Și Ronen, mezinul, era activ la JCC, dar numai ca învățăcel. Amândoi jucau tenis, înotau și se distrau cu copiii americani. Copiii nu mergeau la școală fiindcă soția și copiii au stat numai patru luni. Însă în 1999, când am stat aproape un an, Ronen a fost la școală și a fost chiar premiat la engleză! Colegii lui erau emigranți din Mexic și știau și mai puțin ca el! Ronen a învățat perfect engleza, cu accent american. În anul 1999 Ephraim nu a mai venit cu noi, era deja student.

Interesant că la JCC mergeau nu numai evrei, ci și afro-americieni, chinezi și mexicani. Sinagoga din apropiere era reformistă. De Yom Kippur am fost frapați să vedem în mijlocul sinagogii o fată care cânta la chitară muzică rock!

Pentru noi, Houston a fost un oraș foarte comod. Avea parcuri mari, malluri uriașe și totul era ieftin. Prețul benzinei era de-a dreptul ridicol. Și restaurantele erau ieftine și le vizitam cam prea des. După ce m-am acomodat la serviciu, am avut destule zile libere și am călătorit mult, chiar până în Hawaii. Pe drumul Houston-San Antonio am luat odată prânzul la un mic restaurant de pe marginea autostrăzii. Aveau un meniu german. Am mâncat

cârnați cu varză acră și cartofi și am băut bere. La ieșire Ronen ne-a atras atenția că pe pereți erau mai multe poze cu Hitler. Păcat că nu le-am văzut de la început...

Peste tot circulam numai cu mașina. Distanțele sunt foarte mari, iar clima este foarte caldă și umedă. Aveam abonament la centrul de sport și jucam tenis destul de des. Eu eram un permanent începător la tenis. Nu am talent și nici nu am învățat din copilărie. Băieții mei mă băteau măr. În weekend mergeam la filme și la malluri. Cel mai mare și mai atractiv era The Galleria, un adevărat oraș într-o singură clădire. Mergeam și la Astrodome, la meciuri de baschet și la concerte de muzică country, care îmi place foarte mult. Am fost la Rodeo, la expoziția de tauri uriași de prăsilă și la parcul de distracții Astroworld, am vizitat muzee și am fost la concerte de muzică clasică și rock.

În 1993, prietenul meu Eddy Barash s-a mutat pentru o vreme la Houston, iar în 1996 au venit și prietenii mei Peter și Nora Szmuk.

În cea de-a doua perioadă la Houston, în 1999, ne-au vizitat părinții mei, care au fost încântați de această excursie.

Ne-am întors așadar de la Jeff și m-am pregătit sufletește pentru prima zi de lucru la spitalul Hermann, care aparține de University of Texas din Houston. Centrul medical din Houston este unul dintre cele mai mari din SUA. Pe atunci existau în oraș peste 50 de spitale și două facultăți de medicină: Texas și Baylor. De University of Texas aparține și celebrul spital oncologic MD Anderson. La Houston au lucrat renumiții chirurghi cardio-vasculari Cooley, Deakey și Crawford. Tot acolo americanul de origine albaneză Ferid Murad a făcut cercetări pe monoxidul de azot, pentru care a primit premiul Nobel în 1998. Aceste studii au făcut posibilă prepararea viagrei.

## **Șocul spitalului metropolitan**

Spitalul Hermann este lipit de University of Texas și dacă ai un card magnetic poți trece dintr-o clădire în alta fără a ieși pe stradă. Spitalul Hermann, construit în 1925, a fost primul în rețeaua numită astăzi Texas Medical Center din Houston.

Acesta este un complex impozant alcătuit din peste 70 de clădiri: spitale, două facultăți de medicină, hoteluri, restaurante, turnuri de parcare, biblioteci și clădiri administrative. Spitalul Hermann s-a extins foarte mult în ultimul timp. Medicina, mai ales chirurgia, este o afacere bună în SUA și anual apar spitale noi. În general, spitalele americane sunt înzestrate cu ultimul răcnet al tehnologiei și un personal medical de înaltă calificare. Pe vremea aceea, Hermann avea cam 800 de paturi, majoritatea chirurgicale, din care 200 de terapie intensivă, unde tratamentul era mult mai scump. Totul strălucea de curățenie, lumea se purta civilizat, era liniște și ordine.

Spitalul avea afiliat și un spital public, LBJ Hospital, aflat la o distanță de 30 de mile. Cele două reprezentau chintesența enormelor contraste calitative în medicina americană, mult mai pronunțate ca în Israel. LBJ era tot curat și bine echipat, dar în afară de anesteziști specialiști, în spital nu erau chirurghi specialiști. Unii nu veneau nici când erau chemați, îi instruiam doar telefonic pe rezidenți cum să opereze. Și rezultatele erau pe măsură... Acolo am văzut pentru prima oară o bolnavă care a sângerat până la moarte din cauza unei sarcini extrauterine. Era o mexicană aflată ilegal în SUA și s-a temut să apeleze la spital. Majoritatea pacienților LBJ erau hispanici sau afro-americani, mulți cu boli neglijate, narcomani, alcoolici etc. Spitalul era într-un cartier rău famat. Într-o duminică, când eram de gardă la acel spital, am fost

oprit pe drum de un boschetar care aprinsese un foc în mijlocul șoselei și își pregătea micul dejun! Multe case aveau geamuri sparte, cu toate că erau locuite. Am văzut femei cu 3-4 copii, fiecare de la alt bărbat și copiii nu-și cunoșteau tații.

Să revenim la spitalul universitar Hermann, unde am lucrat cea mai mare parte a timpului. Am întâlnit chirurghi și anesteziști de mână întâi, de la care am învățat mult. Medicii specialiști erau respectați și li se spunea „doctor”, pe când rezidenții erau chemați pe numele mic. Termenul „profesor” era folosit numai în documentația oficială a universității și era însoțit de o retribuție financiară adecvată.

Uniformele pentru sala de operații se primeau de la automate, inclusiv papucii care acopereau cizmele texane – unii chirurghi insistau să intre în sala de operație cu cizme! Medicii specialiști, printre care mă număram și eu și mai târziu și Peter, aveau acces la o sală de mese specială. Între operații, în sala de odihnă a medicilor se aduceau fel de fel de bunătăți: covrigi, *bagels*, *donuts* (gogoși).

Am început să lucrez în mai 1993. Departamentul de anestezie și terapie intensivă era al patrulea ca mărime din SUA, cu 140 de anesteziști. De departament aparținea și clinica de tratament al durerilor cronice și camerele hiperbarice. După specializare și până treceau examenele, mulți dintre noii absolvenți treceau la practica privată, mai bine plătită. Aproape fiecare avea de restituit taxele de studii, care se ridicau la 200.000-300.000 de dolari. După ce își plăteau datoriile, mulți reveneau la spitalele universitare. Între timp se primeau medici străini, cu salarii mai mici, dar totuși bune față de cele din Israel. Cea mai importantă era expunerea la o cazuistică uriașă și o tehnologie

avansată. Cele 30 de săli de operație (față de opt la spitalul meu din Israel) erau tot timpul active, de la operații simple și până la transplanturi, operații cardiovasculare complicate, neurochirurgie și traumatisme complexe. Lângă sala de operații era o pistă de aterizare pentru elicoptere, care îi aduceau pe bolnavii în stare critică.

Primele săptămâni la lucru au fost foarte stresante. Șeful sălilor de operații, Steve, mi-a dat o foaie cu tot felul de coduri pentru a comunica cu șeful sălilor și cu rezidenții de care răspundeam (zilnic aveam de supravegheat 2-3 săli cu rezidenți). Lista avea și multe numere de beeper, cu care mi-era greu să mă obișnuiesc. În prima zi eram într-o sală cu un rezident începător. Anestezie știam, dar nu cunoșteam mediul. Cealaltă sală pe care trebuia s-o acopăr era goală, pregătită pentru accidente sau urgențe. La un moment dat mi-a sunat beeperul, dar nu găseam numărul pe listă. Peste câteva minute a apărut Steve și m-a muștruluit că nu am răspuns chemării – în cealaltă sală fusese adus un rănit în șoc hemoragic, cu un glonț în ficat. Noroc că rezidentul s-a descurcat până la venirea mea.

Pe lângă datoria de a ajuta rezidenții, trebuia să-i și înlocuiesc la micul dejun și la prânz. Făceam cam șase gărzi pe lună, unde eram responsabil de șapte rezidenți. De obicei anesteziștii erau colegiali, iar Jeff era un șef pretențios, dar corect.

Un alt incident l-am avut cu Dr. Kahan, un chirurg evreu american. La un transplant de rinichi mi-a cerut “cocktailul de rinichi”, o combinație de medicamente care trebuiau administrate în timpul transplantului. Cum nu cunoșteam termenul, am spus că mă duc să-l iau de la farmacie, care se afla în incinta sălii de

operații. Auzindu-mă străin după accent, Kahan m-a întrebat zeflemitor: “De unde ești, doctore, din Egipt, Siria”? Auzind că sunt din Israel s-a calmat, știa că acolo medicina e la nivel ridicat. De atunci s-a purtat frumos cu mine, deși avea un renume de *jerk* (om antipatic).

În a treia lună la Houston am avut o prezentare în fața întregii secții. Am avut succes și pentru prima oară Jeff mi-a oferit să rămân definitiv în SUA. I-am mulțumit, dar am refuzat. Locul nostru este în Israel!

Într-o zi m-au întrebat de la administrație de ce nu au primit scrisoare de recomandare de la șeful meu din Israel. I-am telefonat. Era simplu: se temea să nu rămân în SUA! Evident că aș fi putut rămâne și fără scrisoarea lui. Aveam deja mulți prieteni (în afară de Peter și Eddy) și cu Jeff sunt în legătură până astăzi.

În ultima mea zi la Houston, răposatul Dr. Maillard, medic O.R.L. cu care m-am împrietenit, m-a dus într-un magazin de artizanat și m-a îmbrăcat din cap până în picioare în haine texane!

Legătura mea cu spitalul din Houston a continuat anual: îmi petreceam vacanțele ca suplinitor la Hermann, înlocuind pe cei plecați în concediu. Îmi plăcea, învățam lucruri noi și câștigam bine. În 1999 am revenit pentru un an, dar după zece luni am fost nevoit să mă întorc acasă – fusesem numit șeful departamentului de anestezie al spitalului Wolfson.

În total am lucrat la Houston 24 de luni. A fost o experiență unică: mi-am îmbogățit cunoștințele de engleză și de anestezie și mi-am făcut câțiva prieteni adevărați.

## **Unchiul Sándor și pietrele de la crematoriu**

### **Familii pierite, familii reînviat**

Aceasta este povestea a patru familii din Transilvania, Ezri și Ablakos (familia mea din Marghita și respectiv Toplița) și Grünfeld și Feldman (familia tatălui soției mele din Oradea). Istoria familiilor noastre continuă în sumbra perioadă a Holocaustului, apoi în Timișoara post-belică, unde ni s-au alăturat și familiile soției mele din partea mamei, Gömöri-Vásárhelyi și povestea continuă actualmente în Israel. Este o poveste atât de frecvent întâlnită la evrei în general și la evreii transilvăneni în particular, povestea evreilor care au trecut prin Holocaust și au supraviețuit. Este o poveste aparent banală, presărată însă cu multe aspecte inedite și neprevăzute, atât de reprezentative poporului evreu, un popor în continuă migrațiune, de voie sau de nevoie.

### **Istoria familiei Ezri**

Familia mea din partea tatei este originară din orașelul agricol Marghita, situat la 58 de km de Oradea, Bihor (Crișana), în Transilvania. Familia socrului meu a trăit în Oradea antebelică. În ambele localități existau comunități evreiești încă din secolul al XV-lea (1, 2).

De-a lungul istoriei, războaiele au făcut ca această regiune frumoasă și bogată să aparțină când Ungariei, când României. Comunitățile evreiești din cele două orașe au crescut și evreimea a excelat în special în domeniul comerțului, medicinei, culturii și

artelor, mai ales în secolul al XIX-lea, secol prosper pentru membrii cultului mozaic în România.

Membrii familiei Ezri, evrei de origine spaniolă (sefardă), au ajuns la Marghita pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Bunicul meu, Ezri Zigmund, povestea că documente ale străbunicului meu, Ezri Simon, scrise în arabă și franceză, atestau că strămoșii familiei Ezri erau comercianți veniți din Egipt.

Bunicul meu, Ezri Zigmund – Zsiga a fost un aventurier. Născut în anul 1900, a fost înrolat în armata austro-ungară și a fost rănit în Primul Război Mondial la Otranto, în Italia. Întors acasă, s-a mutat la Oradea și s-a însurat cu Farkas Margit – Margareta, bunica mea.

În 1926, imediat după nașterea tatălui meu Ladislau – Laci, familia a părăsit Oradea și a emigrat la Anderlecht, lângă Bruxelles (Belgia) unde au prosperat, bunicul fiind croitor apreciat și bunica lucrând la o fabrică de ciocolată. În 1936 au revenit la Oradea.

După Dictatul de la Viena, Transilvania de Nord (inclusiv Marghita și Oradea) a fost ocupată de trupele maghiare (3). Din fericire, tata și bunicul au reușit să se refugieze la București, unde în timpul războiului au fost trimiși la muncă obligatorie într-o fabrică de muniție pentru germani, dar au supraviețuit. În schimb bunica Margit, fiind internată la spital în Oradea, nu a reușit să scape și a fost deportată și ucisă la Auschwitz. Bunicul s-a recăsătorit și așa s-a născut fratele tatălui meu, Iosif – Iosy. În 1951, bunicul, a emigrat împreună cu a doua soție și cu fiul lor (unchiul meu Iosy) în Israel. Din nefericire, fiind soldat în armata română, tatălui meu nu i s-a permis să emigreze, iar apoi emigrarea în Israel a fost complet sistată de guvernul comunist în care evreica Ana Pauker era Ministru al Afacerilor Externe. Între

timp, tatăl meu a cunoscut-o pe mama Sara – Sari la *Hachșara Kibuțit* (o organizație care pregătea tineri evrei pentru emigrare în Israel) la Mediaș, s-au mutat la Marghita, s-au căsătorit și apoi, în 1951 m-am născut eu.

Bunicul și noua lui familie s-au întors în România în 1953 și după ani de zile, în 1978 am reușit să ne stabilim definitiv în Israel, împreună cu toată familia.

Despre familia tatălui soției mele, familia Feldman, există documentație de la începutul secolului al XIX-lea. Ei au trăit în oraș, sau în împrejurimile orașului Oradea. Și familia Feldman avea ramificații îndepărtate sefarde (familia Amigo).

### **Tragedia Holocaustului – Unchiul Sándor și pietrele de la crematoriu: familii pierite**

În anul 1944 majoritatea evreilor din Ungaria au fost deportați în lagărele de exterminare naziste, în special la Auschwitz-Birkenau. Din cei aproximativ 861.000 din "Ungaria Mare" au supraviețuit cam 255.000 (29.6%) (3), restul fiind uciși de naziștii germani și unguri.

Criminalii nu au scutit nici familiile noastre. Din Marghita, 2.100 de evrei (peste 30% din populația comunei) au fost deportați și s-au întors numai 450, printre care se numărau și cei din satele din jur.(4)

O poveste adevărată și emoționantă a fost cea a doctorului "cu inimă de aur" Dr. Emil Goldberger din Marghita. Acest doctor nu numai că-și trata gratuit pacienții (evrei și creștini), dar săracilor le cumpăra chiar și medicamentele. Dr. Goldberger a fost adorat de cetățenii Marghitei și de aceea el a fost exclus de pe lista deportaților, nu însă și soția și fiul său. El a refuzat să rămână și a

fost deportat la Auschwitz împreună cu familia sa. Printr-o minune, toți trei au supraviețuit.

Naziștii au asasinat 63 de membri ai familiilor Ezri, Ablakos, Feldman și Grünfeld.

Din Oradea, unde trăiau 30.000 de evrei (30% din populația orașului), s-au întors din lagăre mai puțin de 10% – aproximativ 2000 (2). Bunica soției și mulți alți membri ai familiei au fost uciși la Auschwitz. Tatăl soției, Feldman Teodor, s-a întors din Theresienstadt cântărind numai 38 kg și fără dinți, din cauza malnutriției și a lipsei de vitamine, la fel și fratele lui, Ștefan, care a scăpat cu viață din Mauthausen.

Străbunicii mei din partea tatei (Ezri Simon și Beti), unchiul și mătușa tatălui meu cu copilul lor, toți din Marghita și bunica mea (Ezri – Farkas Margit) din Oradea au fost de asemenea măcelăriți la Auschwitz.

Dar și supraviețuitorii au suferit crunt. Familia Ablakos din partea mamei, originară din Toplița (Maroshéviz), județul Harghita, s-au refugiat la Budapesta. La scurt timp după ce au ajuns acolo au fost înghesuiți în ghetou. Mama mea Sara, surorile ei Regina și Rozsi, fratele ei Mano și tatăl lor (bunicul meu Izidor) au scăpat cu viață cu ajutorul salvatorului suedez, Raoul Wallenberg. Bunicul Izidor și mătușa Regina au venit în Israel în 1951 și unchiul Mano câțiva ani mai târziu.

Și fratele mamei mele, unchiul meu Sanyi (Sándor) a fost ucis la Auschwitz, la vârsta de 23 de ani. Cu câțiva ani în urmă am găsit la mătușa mea o fotografie a lui. Am mărit-o și de atunci o țin pe masă, în biroul meu de la spital.

În anul 2009 am vizitat împreună cu soția mea lagărul Auschwitz-Birkenau din Polonia. Lagărul Birkenau arată și acum

înfricoșător, ca și cum imaginea lui ar fi fost înghețată în acele vremuri sumbre. Criminalii naziști au părăsit lagărul în grabă după ce au dărâmat crematoriile în care au ars milioane de evrei, dar n-au avut timp să ascundă mărturiile masacrului. Am văzut cele două grămezi de cărămizi și pietre, rămășițele crematoriilor, și ne-am gândit că poate chiar acolo a fost ars unchiul Sándor și celelalte rude ale noastre. Am luat niște pietre din dărâmăturile crematoriilor și am dat câteva mamei mele și mătușii Rozsi. Câteva pietre le țin pe birou, lângă fotografia unchiului Sándor. O amintire vie și atât de sfâșietoare despre unchiul Sándor!

### **Perioada post-belică**

Tatăl soției mele, Feldman Teodor, s-a întors în România și după ce a prins puțină putere a devenit inginer mecanic la Timișoara. Acolo a cunoscut-o pe Clara – Klari Gömöri-Vásárhelyi (Weisz), cu care s-a căsătorit și s-a născut soția mea Elisabeta – Erzsi – Elisheva.

Primii evrei (sefarzi), veniți din Balcani, s-au stabilit Timișoara în secolul al XVI-lea. Comunitatea a fost deosebit de puternică și bogată.<sup>(5)</sup> Familia Clarei (mama soției) trăia la Timișoara de multe generații, contribuind mult la înflorirea comunității evreiești. Ei s-au numărat printre cei care au contribuit la construcția Sinagogii din Cetatea Timișoarei, începută în 1863.

Cum am relatat în paginile anterioare, la Timișoara am studiat medicina și m-am căsătorit cu Elisabeta. Ne-a cunoscut celebrul și neuitatul rabin Dr. Ernest Neumann, un om erudit și un umanist cu o inimă generoasă. Primul nostru fiu, Efraim, s-a născut la Timișoara. După un stagiul de un an ca medic de

circumscripție, în 1978, familia Ezri a emigrat în Israel, iar părinții soției ne-au urmat câțiva ani mai târziu.

Emigrarea în Israel a însemnat că familiile noastre se pot considera reînviată.

Pe cei uciși de criminalii naziști i-am răzbunat noi prin generațiile familiilor Ezri și Feldman, care trăim în țara evreilor, Israel, o țară modernă, civilizată, puternică și independentă. Nu există o răzbunare mai dulce ca aceasta: bunici, părinți, copii, nepoți și strănepoți, cu toții liberi și fericiți!

### **Bibliografie:**

1. History of the Marghita Jewish Community. JewishGen.
2. Oradea - An Introduction to its Jewish History. JewishGen.
3. History of the Jews in Hungary.
4. Marghita – De la Wikipedia, Enciclopedia liberă.
5. Timișoara – The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe

**2017**



## **CAPITOLUL 2**

# **CÂTE CEVA DESPRE EVREI**



## Rabinul nostru

### Atei

Soția mea și cu mine suntem amândoi atei convinși, nici măcar agnostici, deși cu trei generații în urmă, trei dintre cele patru familii ale noastre erau religioase. De ce ultimele generații au devenit totuși atei sau cel mult tradiționali?

Cauzele îndepărtării de religie a unor evrei sunt multiple. În primul rând emanciparea spirituală, socio-culturală, economică și politică a evreilor, care a avut loc în Europa spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a aprins în mulți evrei flacăra libertății și dorința de a gândi liber. Mulți și-au concentrat capacitățile intelectuale în artă, muzică, literatură și științe, lărgindu-și astfel orizonturile creative. Al doilea motiv al abandonării religiei de către mulți evrei a fost Holocaustul. Ei și-au pierdut încrederea în puterea protectoare a lui Dumnezeu, care, spuneau unii, i-a abandonat pe evrei în momentele cele mai grele, deși eram considerați “poporul ales”. Religioșii extremiști susțin că Domnul ne-a pedepsit tocmai pentru că mulți evrei s-au îndepărtat de religie și au adoptat sionismul. Un alt factor a fost educația primită în regimul comunist, care descuraja practica religioasă. Dictatura comunistă vedea în religie un competitor care îi periclita ideologia și totuși mulți oameni au continuat să o practice în mod discret, lucru pentru care ei merită toată aprecierea. Dar sursa principală a ateismului nostru, care a rămas și după imigrarea în Israel, este faptul că noi credem în oameni și în lucruri “palpabile”, nu în forțe supranaturale.

Acestea fiind zise, menționez că și ateismul poate fi gradat. Spre deosebire de ateii extremiști, noi îi respectăm pe religioși și chiar păstrăm unele tradiții evreiești, fără vreo legătură cu religia: *Brit Mila* (circumcizia), *Bar Mițva* (majoratul băieților la 13 ani) și cununia sub *Hupa* (baldachinul de nuntă). De fapt poți să te naști evreu și să te simți evreu chiar dacă nu păstrezi aceste tradiții, dar noi le respectăm nu din religiozitate, ci din sentimentul de apartenență la poporul evreu, care, fără respectarea acestor tradiții, probabil ar fi dispărut ca popor de-a lungul istoriei. Și marile sărbători ca *Roș Hașana* (anul nou ebraic), *Yom Kipur*, *Pesah* (Paștile evreiești), *Purim*, *Sukot* și *Șavuot* le ținem din același motiv. În plus, ele sunt și ocazii pentru reuniuni ale familiei. În copilărie și în adolescență aveam mai ales prieteni creștini. Am avut numai doi prieteni evrei, dar cu timpul și ei au emigrat, iar eu am rămas singurul copil evreu din Marghita.

### **Comunitatea evreiască timișoreană și rabinul nostru**

Deși eram ateî, am întâlnit un rabin pe care l-am apreciat și l-am iubit.

În 1970 am fost admis la Facultatea de Medicină din Timișoara. Nu cunoșteam pe nimeni, numai pe colegii de grupă, pe care îi întâlneam la bibliotecă, la cămin, la cursuri, la examene, în sala de disecție, la clubul căminului și în minuscula cameră de serviciu, unde ne făceam o cafea sau un ceai, călcam rufe, unii chiar învățau acolo în timpul sesiunilor de examene. Cu timpul m-am împrietenit cu doi colegi de grupă. Dar am auzit că la comunitatea evreiască se desfășura o activitate intensă la care participau evrei, dar și neevrei, cu sprijinul financiar al Joint-ului (o societate mondială de ajutorare a evreilor nevoiași). Joint-ul

plătea și sumele cerute de Ceaușescu pentru fiecare evreu care voia să emigreze. Gurile rele vorbeau de 6.000 de dolari de persoană, care erau trimiși în Elveția, în contul personal al familiei Ceaușescu. Nu știu dacă aceste informații au fost vreodată publicate oficial. Comunitatea evreiască din Timișoara avea o cantină *kașer*, unde se primea un prânz bun pe bani puțini. Bătrânii și bolnavii primeau mâncarea acasă. Tot cu ajutorul Joint-ului s-a înființat o casă de bătrâni. Activitățile comunității mai cuprindeau un cor și un curs de ebraică ținut de doamna Rubinger. Corul era condus de inginerul Klein George (Gyuri), un muzician talentat, pianist excelent, care a continuat să profeseze muzica și în Israel.

Cântam cântece de sărbători în ebraică sau cântece vesele în idiș. Din texte înțelegeam poate 5%, le învățam pe de rost.

Uneori se organizau vizite la comunitățile evreiești din orașele apropiate, Arad, Reșița, etc. Responsabilul și organizatorul acestor activități era Marele Prim-Rabin, Dr. Ernest (Ernő) Neumann (1917-2004).(1)

Ernest Neumann s-a născut în satul bihorean Ceica, a învățat la liceul evreiesc din Oradea, apoi la liceul Samuil Vulcan din Beiuș. În 1935 a fost admis la Seminarul Rabinic din Budapesta. În paralel a studiat filosofia, limbile semite și istoria Orientului la universitatea din Budapesta. În 1940 și-a luat doctoratul în filologie și istorie antică. În anul 1941 a fost numit rabin al sinagogii Fabric din Timișoara; în paralel a predat religia și limba ebraică la liceul israelit din oraș. În 1948 s-a căsătorit cu Edit Fuchs, supraviețuitoare a lagărului Auschwitz, iar în 1949 a fost ales prim-rabin al orașului Timișoara. A păstorit comunitatea evreiască până la sfârșitul vieții, în 2004.

La începutul carierei de rabin, Dr. Neumann făcea și ziaristică sub pseudonimul "Năuneanu". De-a lungul carierei sale, rabinul Neumann a fost distins cu cetățenia de onoare a orașului Timișoara, ordinul național Steaua României și a fost membru onorific al Uniunii Scriitorilor din România.

Rabinul Neumann a fost reprezentantul curentului neolog, deschis modernizării și asimilării în societatea din jur. El a fost recunoscut și universal apreciat de către conducătorii celorlalte religii din România, unul dintre prietenii lui apropiați fiind Mitropolitul Banatului, Înalț Prea Sfințitul Nicolae Corneanu. Dr. Neumann a fost un om erudit, un poliglot care vorbea fluent româna, maghiara, idiș și ebraica, la care pe parcurs s-au adăugat și altele.

În articolul său din cartea dnei Smaranda Vultur *Memoria salvată* (2), Dr. Neumann scrie despre sentimentul lui ambiguu produs de scăderea continuă a numărului de enoriași, care au emigrat spre Israel, sau spre alte părți ale lumii. Se afla în dilemă între ideea sionistă și dorința de a perpetua tradiția evreiască în țara de baștină, România. Spre deosebire de teritoriile din nordul Transilvaniei, ocupate de Ungaria, și de unde populația evreiască a fost deportată, evreii din Timișoara, aflată sub stăpânire română, au rămas pe loc. Chiar dacă a fost supusă multor restricții, umilințe și lipsuri, comunitatea de 12.000 de suflete a supraviețuit în întregime, spre deosebire de Oradea, unde din 30.000 de evrei (30% din populația orașului) s-au întors din lagăre mai puțin de 10%, aproximativ 2000. De menționat că cifrele diferă în diferite surse istorice. Pe de o parte, rabinul regreta că evreii părăsesc România și comunitatea, pe de altă parte se bucura că ei plecau ca să-și

reîntregească familiile în Israel, țara evreilor. Rabinul a fost adesea în vizită în Israel, dar el considera că locul lui este la Timișoara, între cele câteva sute de suflete rămase în comunitatea iudaică. Dr. Neumann își manifesta dorul secular de Țara Sfântă mai ales de sărbători, pe care obișnuia să le deschidă cântând *Szól a kakas már* (Cocoșul cântă deja). Cântecul a fost compus de rabinul Yitzchak Isaac Taub (1751–1821), bazat pe o melodie folclorică maghiară. Textul, o parte în maghiară și o parte în idiș, exprimă dorul poporului evreu de libertate și de revenire la Sion.

De-a lungul celor peste 60 de ani, Dr. Neumann a condus comunitatea cu o înțelepciune exemplară și cu o diplomatie deosebită, ceea ce a permis comunității evreiești timișorene nu numai să supraviețuiască dar să și înflorească de-a lungul anilor, indiferent de regimul politic din România.

Memoria rabinului și a comunității evreiești timișorene este perpetuată de fiica lui, Getta, editoarea revistei online BJT, unde public și eu câteodată articole. Ea a studiat filologia și trăiește în Elveția.

### **Doamna Getta Neumann**

În 27-28 mai 2011, Getta a organizat la Haifa și în alte localități din Israel întâlniri ale evreilor originari din Timișoara. La Haifa, aproape 300 de participanți emoționați și-au depănat amintirile comune, iar cunoscuții s-au bucurat să se reîntâlnească. Bravo Gettei, care continuă să păstreze memoria acestei comunități conduse peste șase decenii de tatăl ei, Dr. Ernest Neumann! La păstrarea memoriei au contribuit prin publicațiile lor și doamnele Smaranda Vultur (2) și Julia H. Kakuch.(3)

### **Amintiri care ne leagă de rabinul nostru**

Rabinul Neumann avea o minte ageră, deschisă spre modernizare. Avea o privire blândă, zâmbitoare și o voce caldă. Preda cursuri de ebraică elevilor avansați.

Rabinul nostru era un om calm, amabil și întotdeauna gata să ajute. Era sufletul festivităților ținute de sărbătorile evreiești. Rabinul știa să explice semnificația fiecărei sărbători pe limba tuturor. Sala era întotdeauna plină și mesele încărcate cu bucate specifice sărbătorii.

În anul 1975 rabinul ne-a cununat pe mine și pe Elisabeta la sinagoga din Fabric, după ce mireasa a intrat în sunetele marșului nupțial al lui Mendelssohn.

În cartea de interviuri a fiicei sale Getta (4), soția mea îl amintește pe rabin ca pe un om extraordinar, care ajuta tuturor. Înainte de a emigra în Israel, părinții soției mele au apelat la el și rabinul nu a ezitat să-i ajute, spunându-i socrului meu: "Orice ajutor ai vrea, noi îți dăm, numai să spui". Așa a fost rabinul nostru, rabinul tuturor, al religioșilor, la fel ca al ateilor.

### **Bibliografie:**

1. Ernest Neumann. Wikipedia.
2. Smaranda Vultur. Memoria salvată (volumul 1). Evreii din Banat, ieri și azi. Pagina 39. Editura Polirom, București, 2002.
3. Julia H. Kakucs. Jurnalul unei emigrații. Editura Gordian, Timișoara, 2010.
4. Getta Neumann. Destine evreiești la Timișoara. Portretul comunității din perioada interbelică și până azi. Pagina 362. Editura Hasefer, București, 2014.

## Despre evrei și genialitate

În diaspora, evreii se bucurau să afle că și „cutare sau cutare” era evreu. Când discutam în familie, sau între prieteni evrei (în România aveam mai ales prieteni creștini), evitam cuvântul „evreu”, îi numeam „suedezi” sau „danezi”. Se zicea că Aisberg, cel care a scufundat Titanicul, era tot evreu!

Știu din proprie experiență că acest comportament nu este specific evreilor. Când lucram la Houston, mi-am lăsat barbă și mi s-a spus că arăt ca un fundamentalist musulman. Într-o zi m-am oprit la o stație de benzină unde majoritatea personalului era de origine arabă. Un tânăr mi s-a adresat într-o engleză stălcită (nu că a mea ar fi fost prea grozavă): *“Mister, you are Arabic?”* Îmi venea să-i spun: *“No, I am Yehudic”*, dar m-am abținut și i-am răspuns doar *“No”*.

Scriu aceste lucruri fiindcă vreau să vorbesc despre idei preconcepute. De obicei oamenii categorisesc un grup etnic după cum au auzit, au învățat de generații acasă la ei, la sinagogă, la biserică, sau la moschee. Recent am auzit din nou povestea execrabilă despre „azima de Paști a evreilor, făcută din sângele lui Isus”. Oare câți oameni care gândesc cât de cât cred în asemenea idioții? Totuși sunt mulți ca ei în lume, după sute sau chiar mii de ani de îndoctrinare, încurajată uneori și de pseudo-jurnalism. Așa a fost cazul unui cântec care se încheia cu cererea „să-i scoată pe jidani ca fumul prin coșul sobei”. În pofida stării de război, eu nu-i urăsc pe arabi și le recunosc meritele de-a lungul istoriei în algebră, medicină, arhitectură, etc. Am făcut acest “ocol” fiindcă

nu mă pot împăca cu ideea că mulți judecă întregul popor evreu după unele fapte negative sau chiar revoltătoare, cum a fost cazul tâlharului Bernie Madoff (să *nu* se odihnească în pace!).

Aș vrea să dezbat aici subiectul contribuției laureatilor Nobel evrei la sănătatea și bunăstarea lumii. Unii, care au o ură organică față de evrei, pur și simplu o ignoră. Bineînțeles că e mult mai ușor să-i convingi pe cei convinși din capul locului. Dar scopul acestui articol nu este de a populariza evreimea prin distinșii laureați evrei ai premiului Nobel, ci de a dezbate presupusa genialitate a evreilor, care ar sta la baza succesului lor, considerând că din 1901, de când există premiul Nobel, 207, adică 20% dintre laureați au fost evrei. Este o performanță, evreii fiind doar 0,2% din populația lumii. Dar nu toți evreii sunt Einstein. Și eu sunt evreu și nu sunt genial; nici în jurul meu nu văd genii. Și totuși, părinții îmi spuneau tot timpul să învăț ca să fiu primul în clasă, fiindcă sunt evreu. Când eram la școală, geniul la matematică era un băiat român. La facultate, cel mai bun din anul meu era german. Un popor întreg nu poate fi genial și nu numai genialitatea dar mai ales munca, perseverența și încrederea într-o idee sunt factori determinanți ai succesului.

Alfred Nobel s-a născut în 1833 în Suedia. Tatăl lui era inginer de construcții și făcea experimente cu diferite substanțe explozive pentru construcțiile de poduri. Mai târziu, familia Nobel s-a mutat la St. Petersburg, unde Alfred și frații săi au primit o educație la nivel înalt. Alfred vorbea fluent cinci limbi și a studiat chimia la Paris. Acolo l-a cunoscut pe tânărul chimist italian Ascanio Sobrero, inventatorul nitroglicerinei. Alfred s-a întors în Suedia, unde a experimentat cu nitroglicerină în industria de construcții. Unul din experimente s-a soldat cu

moartea fratelui său Emil, o tragedie care și-a pus amprenta pe toată viața lui Alfred. Probabil că ea a fost un factor determinant în hotărârea sa de a-și dona averea în folosul științei. Din nitroglicerină, Alfred a preparat ulterior un exploziv mult mai stabil și mai ușor de manipulat, dinamita, prin vânzarea căreia a făcut avere. Neavând copii, Alfred și-a lăsat averea fundației Nobel, care din 1901 acordă anual premii personalităților cu merite deosebite în domeniul fizicii, chimiei, fiziologiei / medicinei, literaturii și un premiu celor cu merite speciale în lupta pentru pace. Cu timpul s-a adăugat și premiul pentru economie. Alfred Nobel, supranumit și “bogătașul vagabond”, pentru că obișnuia să călătorească foarte mult, a murit la San Remo, Italia, în 1896, iar primele premii s-au acordat la Stockholm în 1901. În mod tradițional, premiul Nobel pentru pace se acordă la Oslo. În 2008 s-a estimat că averea lăsată de Nobel fundației echivala cu 250 milioane de dolari.(1)

Între anii 1901-2019 au fost distinse cu premiul Nobel 916 persoane și 27 de organizații din 70 de țări. Printre ei se numără doar 50 de femei.(2)

Israel, cu 12 laureați, are printre cei mai mulți premiați Nobel *per capita*. Și nu întâmplător, toți au fost imigranți (sau copiii unor imigranți) din Europa.

Lista evreilor distinși cu premiul Nobel este prea lungă pentru a-i aminti pe toți. Dar ei au adus contribuții esențiale pentru calitatea vieții de care ne bucurăm astăzi: identificarea grupelor sanguine care au făcut posibile transfuziile, elucidarea structurii penicilinei, interpretarea codului genetic, înțelegerea structurii anticorpilor și câte și mai câte. Sunt și mulți alți cercetători evrei care nu au fost laureați Nobel, cum ar fi Salk și

Sabin, descoperitorii vaccinului anti poliomieltic care a salvat milioane de vieți.

Fosta premieră a Marii Britanii, Theresa May scria în 2018: “Astăzi este greu să ne imaginăm o lume care să nu reflecte influența lui Einstein, Pinter, Wiesel și a altor peste 200 de evrei, bărbați și femei, care au primit premii Nobel în cei 117 ani de când se acordă acest premiu, și asta în pofida discriminării, opresiunii și persecuțiilor prin care a trecut poporul evreu”.(3)

### **Oare aparțin evreii unui popor genial?**

Nu cred că un întreg popor poate fi descris ca genial, ceea ce nu înseamnă că nu există genii printre evrei. Cauza antropologică a unui număr relativ ridicat de genii la evrei (reflectat aparent și prin procentajul mare de laureați Nobel) poate fi tăria spirituală necesară pentru a supraviețui prigoanelor prin care evreii au trecut de-a lungul istoriei. Există diferențe mari între diferitele etnicități evreiești, care nu au trecut la fel prin istorie și au fost educați în medii culturale diferite. Pe vremuri evreii erau “poporul cărții”, dar acest nume nu mai este valabil în epoca computerelor.

În 2007 scriitorul american Charles Murray, politician și sociolog, a publicat articolul intitulat *Jewish Genius* (Geniul evreiesc).(4) Autorul declară că, fiind creștin de origine scoțiană-irlandeză, el este imparțial în privința superlativelor (bazate pe documentație) acordate genialității evreiești. Autorul discută despre contribuția evreilor în știință și artă, pe care o explică printr-un coeficient de inteligență IQ ridicat, precum și teoriile curente asupra cauzelor care au contribuit la acest IQ ridicat la evrei.

Referitor la primul subiect, Murray susține importanța Bibliei ebraice, pe care Thomas Cahill o consideră un cadou pe care evreii l-a acordat lumii, și influența acesteia asupra Noului Testament. Dar, continuă Murray, influența evreilor s-a simțit nu numai în domeniul religios, ci și în artă, filozofie, teatru și științele naturii. Istoricul George Sarton a stabilit că între anii 1150-1300 e.n. 15% dintre oamenii de știință ai lumii erau evrei, mult peste procentajul populației evreiești mondiale. Remarcabil printre ei a fost Maimonide. Între anii 1300-1800, doar șapte evrei au cunoscut faimă internațională, printre ei fiind Spinoza și Montaigne. Cauza decăderii intelectuale a evreilor a fost marginalizarea și excluderea lor din majoritatea ocupațiilor intelectuale și artistice. Emanciparea evreilor, încheiată în Europa occidentală în anii 1870, a produs o adevărată "explozie" intelectuală a populației evreiești, inclusiv câștigarea primelor premii Nobel și nenumăratele contribuții la matematică, artă, muzică, filosofie, etc.

Murray a constatat că evreii americani au un IQ mediu de 110, față de media americană de 100. Capacitățile vizuale-spațiale ale evreilor sunt la un nivel mediu, dar ei excelează prin capacitățile verbale și logice. Evreii au avut de șase ori mai mulți reprezentanți cu un IQ de 140 sau peste, decât alte etniciități. Totuși, continuă Murray, premiul Nobel nu necesită numai inteligență, ci și imaginație, ambiție, curiozitate și perseverență.

Cât despre explozia de genialitate evreiască din Ungaria anilor 1920 (Wigner, Szilard, Von Neumann și Teller), toți au fost budapeșteni, ultimii trei au învățat chiar la același liceu, avându-l ca profesor de matematică pe legendarul Rácz László. În ciuda contribuțiilor științifice importante, Szilard, Von Neumann și

Teller nu au fost premiați Nobel, aparent din cauza participării lor la proiectul Manhattan de fabricare a primei bombe atomice. Oare au fost genii, sau conjunctura epocii a contribuit în mod esențial la succesul lor? În acei ani de emancipare evreiască economică, profesională și socio-culturală, evreii, cca. 20% din populația Budapestei, reprezentau 60% dintre medicii din Ungaria, 50% dintre avocați, 40% dintre ingineri și chimiști și 90% dintre industriași și bancheri. Deci condițiile socio-economice ale evreilor erau prielnice studiului și educației. Dar probabil că și partea evoluționară a contribuit la acest succes, altfel nu putem explica de ce 9 dintre cei 13 laureați Nobel originari din Ungaria au fost evrei. De-a lungul istoriei, evreii au fost obligați să gândească și să improvizeze pentru a supraviețui și acest lucru a pus probabil o amprentă importantă pe capacitățile lor intelectuale.(5)

### **Și totuși, de ce au evreii atât de multe premii Nobel?**

Două articole scrise de Ruth Schuster și de Noah Efron în ziarul israelian *Haaretz* încearcă să răspundă la această întrebare.(6, 7)

Ruth Schuster susține că nu există o genă specifică evreilor și nici nu este clar dacă evreii sunt mai inteligenți decât alții. Clar este numai că de-a lungul istoriei, educația și necesitatea de a supraviețui prigoanelor au contribuit la cizelarea unor calități deosebite ale poporului evreu. Eu aș adăuga că nu numai evreii au fost nevoiți să răătăcească prin lume, ci și țiganii și acum musulmanii europeni. O deosebire esențială a fost însă ambiția evreilor de a asimila cât mai multe cunoștințe și de a participa în viața socială, culturală și

economică a țărilor gazdă. Cei 12 laureați Nobel israelieni (în numai 72 de ani de existență a țării) au adus cu ei, sau au primit de la părinții lor o parte din bagajul cultural, ambiția și inteligența necesare unor realizări deosebite.

Efron completează aceste informații, amintindu-ne că unul dintre laureații israelieni (Hershko) este supraviețuitor al Holocaustului, născut în Ungaria. Efron nu crede în existența unor *Super Jews* sau în teoria *Jewish Genius* a lui Murray. El chiar ne informează despre un studiu publicat la începutul secolului XX de psihologul american Carl Brigham, care a găsit că inteligența evreilor era sub nivelul inteligenței americanilor de alte origini, în afară de polonezi și de italieni. Efron susține că evreii au început să exceleze la premiile Nobel la științe mai ales după cel de al Doilea Război Mondial (la medicină primiseră premii și înainte) și că timpul scurt care a trecut de atunci infirmă teoria unei selecții naturale. Succesul evreiesc, continuă Efron, s-a datorat schimbărilor radicale prin care a trecut poporul evreu în secolele XIX și XX: eliberarea socială, economică și culturală, Holocaustul, emigrările masive ale evreilor în America și provocările înfruntate înainte și după întemeierea statului Israel.

Deși nu cred în *Super Jews* și în genialitatea unui popor, sunt mândru să aparțin unui neam care a contribuit atât de mult la bunăstarea omenirii prin laureații Nobel și nu numai. Sper că această tendință va continua și că nu ne vom cufunda niciodată în bezna fundamentalismului religios sau de altă natură. Rămâne de văzut ce ne rezervă viitoarele generații israeliene. Originea lor nu va mai conta, ci numai nivelul învățământului în Israel (care adesea lasă de dorit) și străduința personală.

**Bibliografie:**

1. Alfred Nobel's life and work. The Nobel Prize site.
2. Looking Back at the Remarkable History of the Nobel Prize from 1901-2018 Using Maps, Charts and Tables. Mark J. Perry.
3. Opinion – Theresa May: Jewish Nobel winners – extraordinary contributions. Jewish News, December 2018.
4. Jewish Genius. By Charles Murray. Commentary, April 2007.
5. The atomic bomb considered as Hungarian high school fair project. Slate Star Codex, May 2017.
6. Why Do Jews Win So Many Nobels? Haaretz, October 2013.
7. The Real Reason Why Jews Win So Many Nobel Prizes. Haaretz, October 2013.

**2020**

## Comemorarea evreimii din Marghita

În orașul Marghita, județul Bihor, de mai multe decenii, aproape nimic nu mai amintea despre evreii care au trăit odinioară pe aceste meleaguri. A fost nu numai o comunitate numeroasă, ci una care a dat țării (și nu numai) o serie întreagă de oameni de seamă. De mai mulți ani, prietenii mei și cu mine am încercat să remediem această situație, dar abia acum am reușit.

Prima mențiune documentară (1) a evreilor în localitate datează din 1721, deși se pare că ei au ajuns la Marghita încă în secolul al XVII-lea. Printre rabinii Marghitei s-a numărat și renumitul Rabi Hillel Lichtenstein (1852-1861). Una dintre cele mai vechi pietre funerare din cimitirul Marghitei este cea a rabinului Gavriel Hacohen, care se pare că a fost sefard. Și Rabi Hacohen Satin a fost probabil sefard.

Comunitatea evreiască a luat naștere la mijlocul veacului al XVIII-lea, iar din 1742 avea deja o sinagogă de lemn. În 1863 s-a construit una nouă, de cărămidă – este clădirea pe care mi-o amintesc din copilărie. În timpul Primului Război Mondial au căzut pe front zece evrei din Marghita, printre care și fratele străbunicului meu, József Ezri. Bunicul meu, Sigmund Ezri, tânăr recrut în vârstă de 18 ani, a fost rănit pe frontul italian.

În 1930, la Marghita trăiau 1623 de evrei. Ei au avut un rol important în viața economică, agricolă și industrială a localității. Au înființat școli religioase și laice, o echipă de fotbal și un teatru.

Un recensământ din 1941 indică prezența a 1725 de evrei (26.1% din populația de atunci a localității). Până la deportarea

din 1944, numărul lor a crescut la peste 2000 de persoane (30% din populație). În 1943, mulți bărbați evrei au fost recrutați în detașamentele de muncă ale armatei maghiare.

Înainte de al Doilea Război Mondial, toți cei patru medici ai localității erau evrei. Legendarul medic umanist Dr. Emil Goldberger îi trata gratuit pe bolnavii săraci indiferent de religia lor, ba chiar le cumpăra medicamente. Mama spune că în copilărie m-a tratat și pe mine.

Printre personalitățile evreiești de seamă originare din Marghita se numără scriitorul Hillel Danzig, regizorul de teatru György Harag, distins cu premiul Kossuth, Zoltán Vas, scriitor și politician comunist care a fost primarul Budapestei în 1945, scriitorul și istoricul Avram Fuchs, Hermann Ullmann, rabinul șef al orașului Antwerpen și Mór Weinberger, profesor la universitatea din Genova și director al Institutului de Științe Naturale din cadrul acesteia. Gazetarul Mihály Pásztor (1876-1945) a lucrat la mai multe publicații budapestane. (2,3)

În lunile mai-iunie ale anului 1944, evreii din Marghita au fost ghetoizați și deportați la Auschwitz. Dintre ei, cea mai mare parte (cca 1700 de persoane) nu s-au mai întors. Printre victime au fost și mulți membri ai familiei mele. Dintre supraviețuitori, majoritatea au emigrat în Israel în anii 1950-60, iar sinagoga, rămasă fără enoriași, a fost demolată în 1976.

După emigrarea familiei mele în Israel în anul 1978, am revenit de câteva ori la Marghita ca să-l vizitez pe prietenul meu din copilărie, ing. Oscar Zsemlye și familia lui. Am avut împreună multe momente plăcute, rememorând copilăria fericită pe care am trăit-o în orașul nostru natal.

La două dintre revenirile mele la Marghita, după emigrarea în Israel, am vizitat cimitirul evreiesc ca să onorez amintirea frățiorului meu Ștefan (Pistike) care este îngropat acolo, dar cimitirul era în paragină și mormintele erau acoperite de buruieni.

În 1991, la doi ani după căderea Cortinei de fier, Oscar cu soția lui Sidonia (Sidi), ne-au vizitat în Israel, petrecând împreună o lună de vis. A fost prima oară când am discutat subiectul importanței păstrării amintirii evreimii din Marghita.

Interesul nostru în această direcție s-a intensificat în ultimii șapte ani și prietenul meu Oscar a fost foarte activ în această misiune. Dar adevărata schimbare și punerea în practică a dorinței noastre de a face ceva care să amintească de evreii Marghitei a venit abia în anul 2020, când la conducerea primăriei din Marghita a ajuns domnul Marcel Emil Sas-Adăscăliții. Dumnealui a înțeles că istoria nu poate fi ștearsă și a făcut tot posibilul ca să-i comemoreze pe evreii marghiteni. În prima fază, în urmă cu vreo doi ani, cu ajutor financiar extern, primăria a renovat cimitirul evreiesc.

A urmat pregătirea plăcii memoriale, la care a contribuit financiar și comunitatea evreiască din Oradea.

Domnul primar, împreună cu colaboratorii lui, au decis ca placa să fie expusă pe peretele unui bloc ridicat în locul fostei sinagogi. Placa de marmură neagră a fost dezvelită în data de 17 mai 2024, la aniversarea a 80 de ani de la deportarea evreilor la Auschwitz și în alte lagăre de exterminare.

La impresionantul ceremonial au asistat numeroși cetățeni din Marghita. Au luat cuvântul dl primar Marcel Emil Sas-Adăscăliții, dl Prim Rabin Asher Ehrenfeld, dl Robert Schorr, director al JCC Oradea. Din păcate, din motive bine întemeiate nu am putut lua

parte fizic la ceremonie deși mi-aș fi dorit asta foarte mult. Dar în acele momente pline de semnificație sufletul meu era acolo. Prietenul meu Oscar a vorbit și în numele meu, dând glas unei emoții strânse în inima mea timp de multe zeci de ani.

Pe placa comemorativă este scris un text relevant în patru limbi (română, ebraică, maghiară și engleză), iar în fața ei, pe stradă, organizatorii au construit o Stea a lui David (*Maghen David*), înăuntrul căreia au așezat 1700 de candelă, în memoria celor 1700 de evrei marghiteni exterminați la Auschwitz și în alte lagăre.

La sfârșitul ceremoniei, participanții au fost invitați să vizioneze filmul *Lista lui Schindler*.

A fost o ceremonie de neuitat, un moment plin de semnificație care a readus amintirea evreilor în conștiința actuală a orașului Marghita.

Să fie binecuvântați toți cei care au contribuit la acest proiect important!

### **Bibliografie:**

1. Kleinmann E. *Carte memorială. Soarta evreimii din Marghita și din împrejurimi*. 1979
2. R. Braham, Zoltán Tibori-Szabó, *Enciclopedia Geografică a Holocaustului din Transilvania de Nord*, Ed. Cartier, Chișinău, 2019.
3. Kleinmann E., Dauer T. Andras. *Neves Margittaiak* (Marghiteni de renume) 1996.

**Notă:** Regretatul Emerich Kleinmann, autorul celor două cărți din care am cules majoritatea informațiilor istorice prezentate în acest articol, a fost cetățean al Marghitei și tatăl prietenului meu din copilărie, Ștefan Kleinmann. Emerich (Imre) a murit în Israel.

## Două sportive evreice de excepție

Cele două s-au născut în același an, 1921, în două țări vecine, Ungaria și România. Amândouă au fost prigonite în timpul regimului nazist și apoi comunist. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost obligate să întrerupă sportul și ca urmare au atins culmea succesului la o vârstă destul de matură. Fiecare din ele a fost cea mai celebră sportivă din țara ei, câștigând cele mai multe medalii olimpice și mondiale și au intrat în *The Hall of Fame International*, adică în clasa sportivilor glorioși, fiecare în domeniul ei.

Amândouă au fost nevoite să-și părăsească țara de baștină, emigrând în Israel, după care au fost date uitării. Doar în ultimii ani memoria campioanei Ágnes Keleti (născută Klein) a fost reînviată de organizații sportive, ziariști și chiar instituții oficiale din Ungaria. Și Angelica Rozeanu (născută Adelstein)? Oare de ce memoria ei este aproape complet neglijată în România? Poate pentru că era evreică, sau pentru că a părăsit definitiv România – pe când Ágnes s-a întors la bătrânețe la Budapesta natală? Nu vom afla niciodată. Keleti mai trăiește. La 9 ianuarie 2024 a împlinit 103 ani și este perfect lucidă!

### Keleti Ágnes

Ágnes s-a născut la Budapesta. A început să facă gimnastică de la patru ani, deși, după spusele ei, o atrăgeau mai mult sporturile acvatice pe care le practica împreună cu tatăl ei. A învățat și să cânte la violoncel. După unele surse (1) la 16 ani și

după altele la 19 ani a câștigat primul ei titlu național la gimnastică. În anii războiului s-a ascuns în provincie cu o identitate falsă, ca să scape de urgia nazistă. Bineînțeles că în acei ani nu a făcut gimnastică. Tatăl ei a pierit în Holocaust.

Palmaresul ei cuprinde 46 de titluri naționale la individual compus și la diferite aparate și șapte pe echipe, campioană balcanică în 1946, campioană mondială universitară în 1949, campioană olimpică la sol în 1952, campioană mondială la paralele inegale în 1954 la Roma. A câștigat patru medalii de aur la olimpiada din Melbourne în 1956, precum și trei medalii de argint și două de bronz, în total 10 medalii olimpice, cu una mai mult decât legendara Nadia Comăneci! Nu este clar dacă a mai participat la alte campionate europene și mondiale și câte medalii a cucerit. Este remarcabil că datorită întreruperii din timpul războiului, ea a ajuns la culmea carierei în 1956, la vârsta de 35 de ani!

După înfrângerea revoluției maghiare din 1956 și ocuparea Ungariei de către URSS, Ágnes a hotărât să rămână în Australia, iar în 1957 s-a stabilit în Israel. Acolo l-a cunoscut pe al doilea soț, Robert Bíró cu care a avut doi copii. (Între 1944-1950 a fost căsătorită cu gimnastul Sárkány István.)

În Israel a pus bazele gimnasticii locale, a fost antrenore și profesoară la institutul israelian de sport Wingate (1958-1980). Între 1959-1960 a antrenat selecționata de gimnastică feminină a Italiei. A arbitrat la competiții internaționale, a scris câteva cărți, printre care și o autobiografie, a apărut în numeroase programe de televiziune, mai ales în Ungaria, dar și în Israel. Din 1990 a început să-și viziteze țara de baștină, Ungaria, unde s-a mutat definitiv în 2017.

La împlinirea vârstei de 100 de ani a fost felicitată de premierii Victor Orbán și de Benjamin Netanyahu. În 2002 a fost admisă în *The Hall of Fame* a gimnasticii internaționale. A primit 19 distincții oficiale în Ungaria și în 2017, Premiul Israelului pentru educație și sport, cea mai înaltă distincție civilă acordată în Israel.

În 8 decembrie 2022, la Budapesta a fost prezentat un film documentar, coproducție ungaro-israeliană, despre viața ei: *Aki legyőzte az időt* (Cea care a învins timpul). Filmul a apărut cu ocazia zilei ei de naștere la 102 ani, în 9 ianuarie 2023. La vârsta de 100 de ani mai reușea să facă sfoara și să-și ridice piciorul deasupra capului!

Din păcate, în toamna anului 2021, Ágnes Keleti a căzut și și-a rupt un picior, dar și-a revenit și a învins timpul și de data aceasta. În film și în alte nenumărate interviuri susține că a făcut totul nu pentru medalii, ci din dragoste pentru sport și îi sfătuiește pe tineri să facă întotdeauna ceea ce le place și îi atrage – acesta este și secretul longevității ei. Keleti Ágnes este cea mai vârstnică campioană olimpică în viață din lume.

### **Angelica Rozeanu (2,3)**

Angelica s-a născut la București în 1921 și a murit la Haifa, de ciroză, în 2006. A început să joace tenis de masă la opt ani, la 12 câștiga cupa României și la 15 devenea campioană națională pentru următorii 21 de ani consecutivi (1936-1957), cu excepția perioadei războiului. În 1938 a câștigat primul ei titlu internațional la Budapesta. În anii urgiei naziste (1940-1944) i s-a interzis să învețe la liceu și să concureze la tenis de masă.

Din aceleași motive ca și Keleti și ea a ajuns în culmea carierei la o vârstă nu prea tânără. Începând din 1950, a câștigat

medalii de aur la campionate mondiale în șase ani consecutivi, rezultat neegalat nici până astăzi. A fost ultima campioană mondială ne-asiatică. La diverse campionate mondiale a obținut 17 medalii de aur, (individual și pe echipe), cu nimic mai prejos decât cele obținute de Keleti la gimnastică, doar că pe vremea ei tenisul de masă nu era probă olimpică, el fiind admis abia la olimpiada din Seoul, în 1988. A câștigat și multe alte titluri la competiții internaționale, inclusiv titlul de campioană europeană. Între 1950-1960 a fost președinta comisiei de tenis de masă a României.

Angelica Rozeanu poate fi calificată drept cea mai prolifică sportivă din istoria României. Dar comuniștii nu o vedeau cu ochi buni, considerând-o „de origine burgheză”. Nu o dată câte un tovarăș îi interzicea să participe la concursuri internaționale. Toate aceste tertipuri au convins-o să emigreze în Israel, în 1960. Nu i s-a permis să ia cu dânsa nicio medalie, diplomă, sau alte documente atestând realizările ei. În Israel a câștigat Macabiada în 1961 și a fost campioană națională între anii 1960-1962. Meritele ei aproape că nu au fost recunoscute nici până astăzi. În anii 1950, în România, a primit două distincții, iar în Israel premiului Knessetului (parlamentul) Israelian și Cetățean de Onoare al orașului Haifa. A fost introdusă în *International Table Tennis Hall of Fame* în 1995 și în *Guinness Book of Records*. A continuat să viziteze România până în 2005, un an înainte de moartea ei.

Am scris despre două “zeițe” ale sportului mondial, Keleti Ágnes și Angelica Rozeanu. Între ele sunt foarte multe asemănări, ele sunt egale ca valoare, dar există între ele și o deosebire majoră: Angelica nu este prețuită în țara unde s-a născut și căreia i-a adus

glorie prin performanțele ei. Datorită indiferenței organizațiilor sportive și publice românești, cea mai prodigioasă sportivă din istoria României a fost pur și simplu uitată!

Cele două, Ágnes și Angelica, au fost sportive de excepție, un exemplu pentru generațiile care le-au urmat.

### **Bibliografie:**

1. Ágnes Keleti. Wikipedia.
2. Angelica Adelstein-Rozeanu. Wikipedia.
3. Angelica Adelstein-Rozeanu. The Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women.

**2023**

## **Papa Pius XII, evreii și “Rețeaua șobolanilor” (*The Ratline*)**

Istoria este departe de a fi obiectivă. Adevărul istoric absolut nu există, el depinde în mare măsură de părerea personală a celor care scriu sau rescriu istoria. Există păreri contradictorii despre majoritatea figurilor istorice. De exemplu, Churchill este unanim apreciat ca un mare conducător, căruia îi datorăm în mare parte înfrângerea Germaniei naziste. Dar unii critici îl acuză pentru catastrofa de la Gallipoli (1915-1916), unde armatele otomane au cauzat mari pierderi Antantei (Marea Britanie, Franța și Rusia). Sau că atunci când a fost reales prim ministru (1951-1955), Churchill era practic neputincios din cauza vârstei și a sănătății precare.(1)

### **Papa Pius al XII-lea**

Una dintre personalitățile cele mai controversate din epoca modernă a fost papa Pius al XII-lea (născut Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli). Pontificatul lui a fost între anii 1939-1958.

Părerile despre el oscilează între impresia negativă creată de tăcerea lui în fața crimelor comise de naziști și cea pozitivă pentru rolul lui și al bisericii catolice în salvarea unor copii evrei în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Mai puțin cunoscut este rolul lui în sprijinul organizației “Rețeaua șobolanilor” (*The Ratline*).

În 2 martie 2020, la inițiativa actualului papă Francisc, au fost deschise arhivele papei Pius al XII-lea.(2) Documentele au fost studiate de numeroși istorici și date publicității. Papa Francisc a declarat: “Vaticanul nu se teme de istorie”.

Un articol publicat în august 2020 în *New York Times* prezintă unele dintre aceste documente care scot în evidență personalitatea ambivalentă a lui Pius al XII-lea referitor la evrei și la Holocaust: pe de o parte Papa nu a protestat, deși știa despre masacrarea evreilor de către naziști, pe de altă parte Papa și biserica Romano-Catolică au salvat evrei și alte persoane persecutate de naziști.(3)

Istoricul american David Kertzer a studiat și el documentele din arhivă; opiniile lui sunt prezentate într-un articol publicat în revista *The Atlantic*.(4) Pe lângă un document care dovedește că Papa știa de salvarea a doi copii evrei, Robert și Gerard Finaly, ascunși într-o mănăstire din Franța, Kertzer a găsit și documente cu un limbaj antisemit fâțiș. Cei doi copii au fost botezați, iar după război, biserica a refuzat să îi înapoieze rudelor, evrei supraviețuitori ai Holocaustului, pretinzând că ei deveniseră creștini convinși. Deci, unul din motivele salvării copiilor evrei a fost misionarismul bisericii catolice. Totuși, dacă nu ar fi fost salvați, ei ar fi ajuns în lagărele de exterminare – o alternativă mult mai sumbră. Un alt document atestă că reverendul Tacchi Venturi l-a sfătuit pe Papă să ceară eliberarea celor 1.000 de evrei adunați de Gestapo la Roma în 1943, dar viitorul cardinal al Romei, Angelo Dell'Acqua s-a opus, convingându-l pe Papă să nu protesteze oficial la prigonirea evreilor de către germani. Dr. Kertzer sugerează că ororile Holocaustului nu au făcut nimic ca să modereze atitudinea dușmănoasă a Vaticanului față de evrei. Arhivele au fost închise și redeschise intermitent din cauza pandemiei. Studiul documentelor progresează foarte încet, din cauza unor reglementări ale Vaticanului, dar totuși continuă.

Preotul Hubert Wolf, un cercetător german care a studiat documentele, susține că unele îi prezintă pe Papă și Vaticanul într-un

mod negativ. Media catolică l-a criticat pe Wolf, susținând că aceste concluzii ale clericului german sunt pripite.(3)

Istoricul bisericii catolice Alberto Melloni susține că antisemitismul care emană din unele documente ale Vaticanului nu este deloc surprinzător, pentru că atitudinea față de evrei s-a schimbat radical abia la peste 20 de ani după război, în timpul pontificatului papei Paul al VI-lea.(3)

Arhiva Vaticanului, deschisă prin bunăvoința papei Francisc, va continua să producă noi documente pro și contra atitudinii lui Pius al XII-lea față de Holocaust și evrei. Tăcerea lui Pius al XII-lea în fața de crimelor naziste ar putea fi explicată prin faptul că era germanofil, mai ales că în tinerețe a servit ca nunțiu apostolic (ambasador al Vaticanului) în Germania. Poate se și temea. Există bineînțeles posibilitatea ca papa să fi fost antisemit.

Și să nu uităm că episcopul austriac Alois Hudal, un admirator al lui Hitler, precum și alți catolici legați de Vatican, i-au ajutat pe mulți criminali naziști să fugă, scăpând astfel de pedeapsa binemeritată.

### ***The Ratline* – ajutorarea criminalilor naziști după război (5)**

Într-un comentariu la articolul meu *Göring cel Bun*, dat publicității de revista Baabel, (<https://baabel.ro/2022/09/goring-cel-bun/>), colega noastră, autoarea Simona Fuchs vorbea despre cartea lui Philippe Sands *The Ratline* (Rețeaua șobolanilor). Am citit cartea, care după părerea mea este un document istoric important. Bazat pe o cercetare aprofundată, autorul cărții urmărește soarta comandantului nazist Otto Wächter, alias “Reinhardt”, guvernatorul Cracoviei, apoi al Galiției și în ultimele luni ale războiului, șeful trupelor germane din Republica Socială Italiană, sau *Repubblica di*

Salò, statul marionetă al Germaniei din Italia de Nord (când Italia de Sud semnase deja un armistițiu cu Aliații).

Wächter a fost găsit vinovat de exterminarea a peste 100.000 de evrei din Lvov și Galiția. După război, el s-a ascuns în Tirol și apoi la Roma, întâi la mănăstirea Vigna Pia și apoi la Institutul Pontifical Santa Maria dell'Anima.

Institutul Santa Maria dell'Anima este un colegiu teologic destinat preoților germani și austrieci. Episcopul austriac Alois Hudal, simpatizant al teoriilor naziste, și numit pe acest post de papa Pius al XII-lea, era unul dintre educatorii din acest institut. Wächter a murit în 1949 la spitalul (*ospedale*) *Santo Spirito* din Roma, de o boală gravă de ficat care putea fi produsă ori de o infecție, ori de otrăvă. S-ar putea să fi fost otrăvit de agenți sovietici, sau de comuniști italieni, sau de evrei care voiau să se răzbune, dar prima alternativă pare cea mai plauzibilă. Protectorii lui Wächter aparțineau organizației *Ratline*.

### **Organizația *Ratline***

Bazat pe documente, autorul cărții susține că CIC-ul american (*Counter-Information Corps*) a înființat organizația *Ratline* și a finanțat o parte din activitatea ei. Principalul motiv al americanilor era încercarea de a pune mâna pe oamenii de știință germani, înainte să o facă sovieticii. Războiul rece începuse deja! Vaticanul îi considera pe sovietici drept dușmani ai bisericii catolice. Simon Wiesenthal descria organizația secretă numită ODESSA (*Organisation der ehemaligen SS-Angehörigen*, Organizația foștilor membri SS), înființată la sfârșitul războiului pentru a-i proteja pe naziști. Nu este clar dacă sunt două rețele separate, sau una și aceeași. Hudal și colaboratorii lui l-au ajutat și

l-au ascuns pe Wächter (acesta a murit la spital “în brațele lui Hudal”), dar și pe alți criminali de război. Hudal, cu aprobarea bisericii catolice și a Crucii Roșii, i-a ajutat pe mulți criminali naziști să scape de pedeapsă, refugiindu-se fie în America de Sud (majoritatea), fie în SUA, Marea Britanie, Canada, Siria, Egipt, Spania, Italia, sau ascunzându-se în Germania sau Austria. Preotul catolic Krunoslav Draganović, croat din Bosnia (amintit în carte) a colaborat cu *Ratline*, sprijinind fuga unor criminali croați ustași, printre care și liderul lor, Ante Pavelić, vinovați de asasinarea a zeci de mii de sârbi, evrei și romi.(6) Episcopul ucrainean Ivan Buchko, reprezentantul bisericii Greco-catolice la Roma (și el amintit în carte) a sprijinit fuga în America de Sud și de Nord a întregii divizii *Waffen SS* din Galiția.(7) Mulți aveau acte false, dar unii au fost primiți chiar cu adevărata lor identitate, în special cei care puteau contribui la diferitele tehnologii, inclusiv cele militare.

### **Criminali naziști ajutați de *Ratline***

Alois Brunner, responsabil cu deportarea evreilor din Austria, Grecia, Macedonia, Franța, și Slovacia s-a refugiat în Siria. Albert Heim, “Măcelarul din Mauthausen”, s-a refugiat în Egipt. Cei mai mulți s-au refugiat în America de Sud, în Argentina (majoritatea), Brazilia, Chile, Uruguay, Paraguay, Peru, Ecuador, Guatemala, Mexic, Bolivia și Columbia. Mulți dintre ei, ca de pildă Mengele, se mutau frecvent dintr-o țară în alta, ca să nu fie depistați. În fruntea listei i-am pus pe cei mai odioși criminali: Adolf Eichmann, Josef Mengele, Franz Stangle (comandantul lagărelor de exterminare Sobibor și Treblinka) și Klaus Barbie, “Măcelarul din Lyon”. Toți sunt amintiți în carte. Odilo Globocnik

a condus operațiunea Reinhard, în care 500.000 de evrei au fost exterminați în lagărele Majdanek, Treblinka, Sobibor și Belzec.

Walter Rauff a "inventat" camioanele mobile de gazare, unde au fost uciși 100.000 de oameni. Prin intermediul guvernului de la Vichy, el a ajuns și în nordul Tunisiei, unde a executat evrei și partizani. Alt criminal odios a fost Gerhard Bohne, responsabilul administrativ al *Aktion T-4 euthanasia* ordonat de Hitler, prin care au fost eutanasiați, fără știrea și aprobarea familiilor, aproximativ 200.000 de germani invalizi, bolnavi mintal, sau cu boli incurabile. Oskar Gröning a fost implicat în 300.000 de crime la Auschwitz. I-aș mai enumera pe Karl Hass (responsabil cu deportarea a 1.000 de evrei italieni la Auschwitz), Erich Priebke (responsabil cu masacrarea a 335 de civili italieni la Roma (amândoi sunt amintiți în carte) și Josef Schwammberger, comandant a trei lagăre de muncă din Polonia, care obișnuia să-i execute personal pe evrei. Se lăuda că "a curățat orașul Mielec de evrei". În SUA și Canada s-au refugiat Ivan Demjanjuk (Ivan cel Groaznic), paznicul sadic de la Sobibor, Csátáry László, jandarm ungur care a organizat deportarea la Auschwitz a 15.000 de evrei din Slovacia ocupată, Gerhard Sommer care a masacrat 550 de civili din Toscana, inclusiv 150 de copii, Alfred Stark care a asasinat 117 prizonieri italieni în Grecia și Johann Robert Riss care a masacrat 184 de civili din Toscana. Bineînțeles că lista este departe de a fi completă.

Majoritatea acestor criminali au trăit până la adânci bătrâneți.

Interesant că mulți dintre ei erau originari din Austria, care și-a recunoscut păcatele abia în 1991, prin declarația cancelarului Franz Vranitzky. Până atunci, austriecii au pus totul pe seama Germaniei și a *Anschluss-ului*, pe care de fapt l-au primit cu entuziasm.

### **Legătura dintre Papa Pius al XII-lea și *Ratline***

Autorul cărții *The Ratline* afirmă că Papa Pius al XII-lea a intervenit personal, sprijinind financiar eforturile lui Hudal de a obține acte false pentru refugiați (pagina 217).

Un articol publicat în prestigiosul jurnal britanic *The Guardian* susține că Crucea Roșie și Vaticanul au ajutat mii de naziști să se salveze.<sup>(8)</sup> Reprezentanți contemporani ai Crucii Roșii Internaționale susțin că actele refugiaților au fost furate de la această organizație și falsificate.

Întrebarea, poate naivă, care se pune este dacă Pius al XII-lea a fost manipulat sau a închis ochii. Eu aș opta pentru a doua posibilitate.

În lumina acestor informații, părerea mea personală de nespecialist în ale istoriei este că Pius al XII-lea a fost mult mai bun față de naziști decât față de evrei.

### **Bibliografie:**

1. Sir Winston Churchill. History of the UK Government. GOV.UK.
2. Vatican opens archives on Pope Pius XII. Vatican News, 02 March 2020, 15:41.
3. Unsealed Archives Give Fresh Clues to Pope Pius XII's Response to the Holocaust. New York Times, August 28, 2020.
4. The Pope, the Jews, and the Secrets in the Archives. The Atlantic, September 2020.
5. Sands P. *The Ratline*. 2020, Widenfeld & Nicolson, London.
6. Krunoslav Stjepan Draganović. Wikipedia.
7. Ivan Buchko. Wikipedia.
8. Red Cross and Vatican helped thousands of Nazis to escape. The Guardian, 25 May, 2011.

## **Călătorii pe urmele comunităților evreiești**

COVID-19 ne periclitează nu numai sănătatea fizică, dar și pe cea mintală. Ne izolează de cei dragi, de prieteni, de colegi și ne lipsește de plăcerea de a merge la spectacole. Nu mâncăm la restaurante și nu avem acces la sala de sport, ca să ardem kaloriile pe care le-am fi acumulat la restaurante. Noroc că îi avem aproape pe mama mea, pe copii și pe nepoți. În plus trăim din amintiri, în special din amintirile excursiilor făcute înainte de corona, cam de 2-3 ori pe an. Cea din decembrie 2019 la Budapesta a devenit memorabilă, fiind ultima la care am participat, dar sperăm că nu și ultima din viața noastră! Aș vrea să povestesc despre acele locuri, persoane și evenimente care ni s-au părut deosebite.

Deși în principiu sunt un ateu universalist și poate mai cred în utopia păcii între popoare, mă simt profund atașat de poporul evreu de care aparțin. Acest atașament nu se datorează spălării de creier pe baze religioase, nici antisemitismului, pe care aproape că nu l-am simțit în România. Pur și simplu știam că sunt evreu, eram împăcat cu originea mea și sunt mândru să aparțin acestui popor. Ca urmare, în majoritatea excursiilor noastre, peste tot pe unde am umblat, căutam sinagogi și alte mărturii ale prezenței evreilor în acele locuri. Nu voi scrie numai despre Holocaust, deși toți cei care au salvat evrei, periclitându-și propria viață sau carieră politică, merită din plin să fie onorați. Printre aceștia îi amintesc pe regina mamă Elena (mama regelui Mihai), prințul Karadja și Traian Popovici, îngeri din România, parlamentarul Dimitar Peshev și mitropoliții Ștefan și Kiril, care au salvat de la

moarte aproape toată populația evreiască din Bulgaria, sau pe regele Christian al X-lea al Danemarcei, care a ajutat la transportarea secretă a tuturor evreilor danezi în Suedia neutră. Probabil majoritatea cititorilor au auzit despre monumentele evreiești din Budapesta, dedicate martirilor Holocaustului, mai ales despre memorialul pantofilor expuși pe malul Dunării și “Arborele Vieții”, donat de celebrul actor Tony Curtis, evreu de origine maghiară.

L-aș aminti aici pe vice-consulul elvețian la Budapesta, Carl Lutz, care a salvat 62.000 de evrei, acordându-le vize de intrare în țări neutre. La Budapesta există o casă în memoria acestui om deosebit. Pe casa (pe care noi am găsit-o închisă) scrie cu litere mici, aproape indescifrabile “Casa Carl Lutz”...

Tot la Budapesta a activat și omul de afaceri, diplomatul și arhitectul suedez Raoul Wallenberg, care a salvat de la deportare zeci de mii de evrei. Mama mea și cele două surori ale ei au fost salvate în case luate sub protecția lui Wallenberg și ca “răsplată stalinistă”, rușii l-au trimis în Gulag, unde a și murit. În urmă cu câțiva ani, rușii au catadicsit să înapoieze familiei ochelarii și pipa lui.

Mulți unguri au participat activ la deportarea evreilor. Chiar și astăzi este greu să fii evreu în Ungaria. Au fost însă și acolo aproape 900 de suflete nobile, decorați de Yad Vashem din Ierusalim cu titlul de Drept între popoare, pentru salvarea unor evrei de la moarte.

Polonia și Germania au fost pe vremuri locuri de refugiu pentru evreii izgoniți din alte părți ale lumii. Primii evrei au ajuns în Polonia în urmă cu vreo 1000 de ani. Cu timpul, Polonia a devenit *paradisus iudaeorum* (paradisul evreilor). Înainte de cel

de-al Doilea Război Mondial, Polonia avea cea mai mare populație evreiască din Europa, peste trei milioane, care au fost decimați de naziști cu ajutorul generos al polonezilor. În urmă cu câțiva ani, vizitând Polonia, mi-am dat seama că nu doar că ei neagă contribuția polonezilor la genocidul poporului evreu, dar chiar și în zilele noastre este greu să fii evreu în Polonia și dintre puținii evrei care au mai rămas, o mare parte își ascund etnicitatea. Să nu-i uităm însă pe cei aproape 7.000 de polonezi care, periclitându-și viața, au salvat zeci de mii de evrei. Cu acea ocazie am avut prilejul să ne deplângem rudele pierite pe teritoriul polonez ocupat de naziști.

Încă din secolul al IX-lea, câțiva evrei lucrau în domeniul financiar la curtea împăratului Carol cel Mare. Evrei originari din Spania, care vorbeau araba, serveau ca traducători. Orașele germane Mainz și Worms au devenit centre culturale și religioase pentru evreii Evului Mediu. Spre surprinderea mea, în vechiul cimitir evreiesc din Mainz am găsit multe nume de evrei sefarzi. Printre cele mai vechi pietre funerare din cimitirul evreiesc din Mainz este cea a rabinului Gershom ben Yehuda (960-1028), supranumit Meor ha-Golah (Lumina Exilului). La Mainz ne-a impresionat mult biserica Sf. Stephan, cu vitraliile pictate de Marc Chagall.

În secolul al XIV-lea au urmat masacrele evreilor, acuzați că ar fi otrăvit fântânile, provocând epidemia de ciumă (moartea neagră).

Un rol istoric în dezvoltarea vieții spirituale și modernizarea evreilor germani l-a avut filosoful și scriitorul Moses Mendelssohn (1729-1786). La muzeul evreiesc din Berlin am urmărit evoluția generațiilor familiei Mendelssohn, din care

majoritatea s-au convertit la creștinism. Cel mai renumit a fost compozitorul Felix Mendelssohn Bartholdy. Despre ceea ce a urmat și a culminat cu Holocaustul s-a scris și se va scrie încă mult.

Spre deosebire de Polonia, Germania și-a recunoscut vina istorică în genocidul a șase milioane de evrei și a sprijinit financiar statul Israel. Bineînțeles că nu vom uita, poate că odată îi vom ierta. Peste 600 de germani au fost onorați cu titlul de Drept între popoare, în frunte cu Oskar Schindler, care este înmormântat la Ierusalim.

Majoritatea evreilor greci au fost exterminați de naziști cu cooperarea activă a localnicilor. Trebuie amintiți însă cei 355 de greci onorați cu titlul de Drept între popoare. O comunitate aparte a fost cea a evreilor romanioti din orașul Ioannina, pe care l-am vizitat anul trecut. Dintre cei 2000 de evrei din oraș, 1832 au fost uciși de naziști. În amintirea lor există o placă comemorativă. Sinagoga mai funcționează pentru cei câțiva bătrâni care au rămas. Evreii romanioti sunt cei mai vechi evrei etnici stabiliți în Europa, fiind semnalați pe teritoriul grec cu aproximativ 2300 de ani în urmă. Ei vorbesc limba iudeo-greacă sau *yevani glosa*.

Cuvântul rău famat ghetou vine de la *ghèto* (atelier de prelucrare a metalelor, în dialect venețian). Veneția a fost primul oraș din istorie unde în 1516 s-a înființat un ghetou care să adăpostească și să-i izoleze pe evreii refugiați din Spania și Portugalia. La Veneția am vizitat locul unde a fost vechiul și mai târziu noul ghetou.

O conotație înfricoșătoare au primit ghetourile create de naziștii germani, pe teritoriile ocupate, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Erau cartiere întregi îngrădite,

supraaglomerate, unde foametea și bolile făceau ravagii. De acolo evreii erau duși în lagărele de exterminare. Într-un asemenea ghetou la Budapesta au fost îngrămădite mama mea și cele două surori ale ei. Mama avea atunci 12 ani.

O impresie deosebit de puternică ne-a lăsat vechiul cimitir evreiesc din Praga, cu mormântul celebrului Rabbi Judah Löw ben Betzalel (1512-1609) supranumit Maharal. Legenda spune că prin rugăciuni, rabinul l-a creat pe Golem, un monstru din lut care îi apăra pe evrei de atacurile antisemite.

Cine și-ar fi închipuit că unul dintre sfetnicii cei mai apropiați ai lui George Washington a fost evreul Haym Salomon, a cărui statuie împreună cu George Washington am fotografiat-o la Chicago. Haym s-a născut în Polonia, într-o familie de evrei sefarzi. În 1775 a emigrat la New York. A fost un om de afaceri deosebit de talentat. În colaborare cu ministrul finanțelor, Robert Morris, a obținut fondurile necesare armatei americane conduse de George Washington în Războiul de Independență (1775-1783) împotriva Regatului Unit. Astfel Salomon a devenit consilierul financiar al primului președinte american.

Poate că nu toți cititorii au auzit de soldații evrei căzuți ca eroi în Primul și în al Doilea Război Mondial, înmormântați cu zecile de mii în diferite cimitire ale lumii. La Deauville, în Normandia, am descoperit un mic cimitir din Primul Război Mondial cu nenumărate morminte ale soldaților evrei, iar la Omaha Beach, un cimitir uriaș al soldaților americani, printre care și evrei, uciși în Ziua Z.

Muzeul evreiesc din Sydney l-am descoperit întâmplător. M-a surprins că doamna care era responsabilă la muzeu vorbea limba maghiară, deși era născută la Sydney și părinții părăsiseră

Ungaria de vreo 90 de ani. Ea ne-a povestit despre primii 20 de evrei, ajunși în Australia în 1788, pe teritoriul actualului oraș Sydney, într-un grup de 1000 de pușcăriași. Fiind singurii alfabetizați din grup, au ajuns să ocupe posturi la poștă, bancă etc.

În Australia, antisemitismul nu a fost niciodată o politică națională și evreii aveau drepturi egale. Poate persoana cea mai importantă din comunitatea evreiască australiană a fost generalul inginer Sir John Monash, cel care a obținut victoria trupelor australiene și neo-zeelandeze (ANZAC) asupra trupelor germane în Primul Război Mondial. Monash este considerat erou național, cel mai bun comandant militar din istoria Australiei. Numeroase instituții naționale îi poartă numele, inclusiv universitatea din Melbourne. În Israel îi poartă numele un sat și o stradă din Tel Aviv. Sir John Monash a fost un patriot australian care nu și-a ascuns niciodată originea evreiască.

În cursul călătoriilor noastre am descoperit aspecte evreiești din istoria multor țări. În mod deosebit ne-au impresionat cele văzute și auzite în Japonia, Portugalia și Argentina. Această scurtă povestire cuprinde doar o parte din experiențele noastre, fără a acoperi subiectul în profunzime.

Între anii 1940-1941, vice-consulul Japoniei la Kaunas, Lituania, Chiune Sugihara, a salvat în jur de 6000 de evrei, mai ales polonezi, acordându-le vize japoneze temporare, fără aprobarea superiorilor săi. Unii dintre aceștia au ajuns în orașul japonez Tsuruga, unde s-a înființat un mic muzeu, pe care l-am vizitat și noi. Pe urmă, ei au fost nevoiți să părăsească Japonia.

La Kyoto am vizitat centrul prietenilor japonezi creștini ai Israelului, Beit Shalom. Japonezii cântă foarte frumos tot felul de cântece în limba ebraică, inclusiv religioase.

Cea mai importantă mișcare iudeo-creștină din Japonia este Makuya, înființată în 1948. Ea are peste 100.000 de suporterți în Japonia. Ei cred că după venirea lui Mesia al evreilor, va veni cel al creștinilor și pe urmă cel aparținând de Makuya.

În timpul celui de al Doilea Război Mondial, peste 20.000 de evrei care au reușit să scape din Europa s-au refugiat la Shanghai. Memoria lor este păstrată la Muzeul Refugiaților Evrei. El se află în incinta sinagogii Ohel Moshe, în vechiul cartier Hongkou. În muzeu sunt expuse documente, fotografii și înregistrări video care descriu viața evreilor care au trăit în așa-numitul Ghetou din Shanghai, sub ocupație japoneză. Muzeul îl comemorează pe diplomatul chinez Ho Feng Shan, consulul general la Viena între 1938 și 1940. Cu riscul propriei vieți și cariere, acesta a salvat mii de evrei, cărora le-a emis vize de intrare în Shanghai, ignorând ordinele superiorilor săi. (Mulțumesc pentru informațiile cuprinse aici prietenului meu Peter Szmuk din Dallas).

În Portugalia, la fel ca în Spania, evreii care au refuzat să se convertească la creștinism au fost expulzați sau omorâți. În Spania au fost convertiți cu forța în jur de 200.000 de evrei. Aceștia erau numiți *conversos*. După cum mi-a explicat un ghid turistic din Sevilla, termenul *marranos*, ca denumire a evreilor convertiți este folosit în mod greșit, fiind un peiorativ care înseamnă murdar. Printre convertiți, unii au continuat să păstreze în secret vechi tradiții evreiești, cum ar fi aprinderea lumânărilor de Șabat, interdicția de a mânca lapte cu carne, etc. Cei prinși erau crunt pedepsiți de Inchiziție. Creștinii îi priveau cu neîncredere pe noii convertiți (*cristianos nuevos*), ceea ce a culminat în 1506: lângă catedrala din Lisabona, mii de *conversos* au fost măcelăriți fără

motiv de o mulțime înverșunată, încurajată de clerici catolici fanatici.

Și totuși, o oarecare viață evreiască, tăinuită secole în șir, s-a păstrat în orașelul Belmonte din estul Portugaliei. Cripto-evreii (evreii ascunși) păstrau vechile tradiții, iar în 1970 au revenit oficial la iudaism și în 1996 au deschis o sinagogă. În ultimii ani, din cele câteva zeci de cripto-evrei, unii au emigrat în Israel.

Călătorind cu mașina între Porto și Lisabona, ne-am oprit să vizităm vechea sinagogă din orașelul Tomar. Înainte de expulzarea evreilor din Portugalia (în 1497), Tomar era un orașel prosper, cu o însemnată populație evreiască. Plimbându-ne pe străzile orașelului, am găsit sinagoga transformată în muzeu. Doamna care ne-a primit la muzeu era o cripto-evreică din Belmonte. Majoritatea evreilor care trăiesc azi în orașele Porto și Lisabona au ajuns acolo în epoca modernă. În orașul universitar Coimbra ne-am oprit lângă o placă în memoria consulului Portugaliei la Bordeaux, din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Aristides de Sousa Mendes a acordat în secret vize și pașapoarte la aproximativ 10.000 de evrei refugiați de regimurile naziste.

În Argentina nu ne gândeam să căutăm legături evreiești, ci mai mult să cunoaștem cultura locală și să vedem nenumăratele splendori naturale de pe teritoriul acestei țări. Însă din prima zi am avut surpriza să primim o ghidă simpatcă, evreică americană stabilită la Buenos Aires. Ea ne-a arătat multe locuri interesante din oraș, inclusiv unele cu tematică evreiască.

Primii evrei au ajuns în Argentina la începutul secolului al XVI-lea, ca refugiați din Spania și Portugalia. Alți evrei sefarzi și orientali, care reprezintă cam 20% din populația evreiască, au

venit din Maroc, Turcia, Siria și Liban. Majoritatea evreilor așkenazi au venit în Argentina în secolul XIX și XX din Europa de Răsărit, din cauza foametei și a pogromurilor. În timpul Juntei militare (1976-1983) au dispărut de pe fața pământului mii de cetățeni argentinieni, fie din motive politice sau rasiale, mai ales folosite împotriva evreilor, ca o reminiscență a influenței naziste asupra Argentinei. Mulți evrei au plecat în Israel sau în SUA.

Când mi-am început specializarea în anestezie în Israel, în 1979, cam o treime dintre medici, inclusiv șeful nostru de departament, erau din Argentina. De la ei am învățat multe expresii “picante” în spaniola vorbită în Argentina (*castellano sau castejano*). M-a uimit că acești emigranți se acomodau cu greu în Israel și tot timpul se gândeau să se întoarcă în Argentina. Deși erau evrei și mulți știau de acasă idiș și ebraica, erau impregnați de cultura argentiniană și după căderea Juntei militare, mulți s-au întors. Rabinul șef sefard al Argentinei, Isaac Sacca, l-a vizitat pe Papa Francisc la Vatican, iar rabinul Abraham Skorka este prieten vechi cu Papa Francisc, născut și crescut în Argentina. În anul 2018 în Argentina trăiau cca. 180.000 de evrei.

La Buenos Aires e obligatoriu de vizitat cimitirul Recoleta. Spre surprinderea noastră, aproape de mormântul Evitei Peron se află cel al unui evreu, pe nume Benjamin Breitman, fost ministru al finanțelor.

Un alt lucru surprinzător și poate unic în lume l-am găsit la Catedral Metropolitana din Buenos Aires: pe unul din pereți sunt expuse fotografii cu fragmente din cărți de rugăciuni ebraice și alte documente. A fost inițiativa cardinalului Jorge Bergoglio, actualul Papă Francisc, în memoria celor uciși în bombardamentele

ambasadei israeliene și a clădirii comunității evreiești din Buenos Aires și în memoria victimelor Holocaustului.

Închei aceste rânduri despre evreimea din Argentina cu rememorarea a două evenimente tragice. În 1992 Ambasada Israelului în Argentina și în 1994 sediul comunității evreiești din Buenos Aires au fost bombardate de teroriști musulmani din gruparea Hezbollah, din ordinul Iranului (deși Jihadul Islamic și-a asumat responsabilitatea asupra atacurilor). În 1992 au fost uciși 29 de oameni și 250 au fost răniți, iar în 1994 au fost 87 de morți și peste 100 de răniți.

Între timp, în 1994 au apărut tot mai multe dovezi că Hezbollah, sprijinită de Iran, se afla în spatele acestor atacuri teroriste. Ani de zile, judecătorii Levene și apoi Galeano, numiți să cerceteze atacurile, au tergiversat cazurile fără să ajungă la nicio concluzie. Oare de ce? În 1998 s-a demonstrat concludent că Iran era în spatele atacurilor. Șase iranieni au fost expulzați din Argentina, fără să li se precizeze identitatea, după care investigațiile au fost oprite. În 2005, fostul președinte Nestor Kirchner a admis că guvernul anterior a neglijat investigațiile acestor atacuri și chiar s-a demonstrat că martorii au fost mituiți ca să ascundă adevărul. În 2006 procurorii Alberto Nisman și Marcelo Martínez Burgos au dovedit definitiv că Hezbollah și personalități de frunte din guvernul Iranului au fost vinovați de atacuri. În 2009, judecătorul Ariel Lijo l-a acuzat pe fostul președinte Argentinian Carlos Menem (arab la origine) că împreună cu câțiva judecători corupți (printre care și Galeano) au mușamalizat investigațiile. Lijo i-a dat pe toți în judecată și a scos un ordin de arest prin Interpol împotriva ministrului de apărare iranian Vahidi și fostului prim ministru iranian Rafsanjani, dar

nu s-a întâmplat nimic concret! În ianuarie 2015, procurorul special Alberto Nisman trebuia să apară în fața Congresului Argentinian cu toate dovezile despre cine a executat atacurile și despre lucrăturile murdare ale fostului guvern Menem. Câteva ore înainte de depoziție, Nisman a fost asasinat la domiciliul său. Guvernul s-a grăbit să declare că fusese o sinucidere, deși Nisman nu avea praf de pușcă pe mâini, un semn important în caz de sinucidere. Se pare că și președinta statului de atunci, Cristina Fernández, avea “măinile murdare”. În 2017 s-a demonstrat și s-a anunțat definitiv că Nisman a fost asasinat. În iulie 2019, guvernul argentinian a declarat oficial că organizația Hezbollah este o grupare teroristă.

Iar terorismul iranian de stat își continuă activitatea în plină amploare în Irak, Siria, Liban, Yemen, Gaza, împotriva Israelului și împotriva poporului iranian însuși.

Nu-l uit nici pe marele rabin, filosof, om de știință și medic evreu Maimonide – Rabbi Moshe Ben Maimon sau Ramban (1138-1204). El s-a născut la Córdoba, Spania, pe atunci califat musulman. A studiat în profunzime cultura greacă și cea islamică. Viața i s-a schimbat radical atunci când a trebuit să aleagă între convertire la islam sau exil. Astfel s-a stabilit la Fez, în Maroc, unde și-a scris celebrele comentarii despre Mișna, cuprinzând cele 13 principii ale credinței iudaice. A scris mult în domeniul filosofiei, teologiei, astrologiei, profeției și medicinei. După o scurtă vizită în Țara Sfântă, s-a stabilit la Cairo, unde și-a continuat studiile și scrierile religioase iudaice. La Cairo a fost numit Nagid, cel care crea și interpreta legile comunităților evreiești din statele arabe, Eretz Israel și Maghreb. Se pare că după moarte, rămășițele lui

au fost exhumate și transportate până la țărmurile Mării Galileei (Kineret) în Israel, unde și-a găsit odihna veșnică. Rambam a fost una dintre figurile cele mai importante din istoria poporului evreu.

La 1 martie 2022, sinagoga neologă din cartierul timișorean Fabric a intrat pe lista restrânsă a anului 2022, de 25 de monumente istorice din lume care trebuie renovate urgent din fondurile patrimoniului mondial – *The 2022 World Monuments Watch*.

Primii evrei care au ajuns la Timișoara erau sefarzi din alte țări balcanice, în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Deși prizonieri în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, majoritatea evreilor timișoreni au supraviețuit, orașul aparținând României și nu Ungariei.

Pe vremuri înfloritoare, enoriașii acestei comunități au avut la dispoziție mai multe sinagogi (inclusiv una sefardă). Acum au rămas doar patru: sinagoga neologă din centrul orașului (Cetate), construită în stil maur, sinagoga ortodoxă din cartierul Iosefin (singura care mai funcționează pentru puținii evrei rămași în Timișoara), și două sinagogi în cartierul Fabric, una ortodoxă și una neologă.

Sinagoga neologă din Fabric a fost proiectată de faimosul arhitect evreu din Ungaria, Lipót Baumhorn și construită între anii 1897-1899. Baumhorn a încorporat în construcția acestei sinagogi elemente maure, gotice și renaștentiste.

Lipót Baumhorn (1860-1932) a construit 19 sinagogi, mai ales în Ungaria, dar și la Satu Mare, Brașov, Timișoara, precum și în Serbia, Slovacia, Slovenia și Croația, contribuind și la reconstrucția sau renovarea a altor 12.

Sinagoga din Szolnok, Ungaria tot de Baumhorn seamănă mult cu cea din Fabric, doar că ea a fost demult renovată.

Cantorul sinagogii din Szolnok a fost stră-străbunicul soției mele, Horovitz Shlomo – Salamon (1843-1920). Iar bunica soției mele, de fiecare dată când călătorea din Timișoara la Budapesta și trenul se oprea la Szolnok, se ridica în picioare în semn de respect pentru strămoșul ei.

Noi suntem legați sentimental de de sinagoga din Fabric din Timișoara și pentru că acolo ne-am căsătorit în 1975. A fost o ceremonie înălțătoare. Am intrat în sinagoga bogat iluminată, pe muzica de orgă a marșului nupțial de Felix Mendelssohn-Bartholdy. Ceremoniile de cununie de la sinagogă mi s-au părut mult mai solemne și mai emoționante decât cele practicate astăzi, cel puțin în Israel, când totul se petrece într-o sală dedicată cununilor sau într-un restaurant și lumea abia așteaptă să se termine ceremonia de sub baldachinul nupțial (*hupa*) și să înceapă cina. După ceremonia noastră din sinagogă, am intrat într-o cameră de oaspeți, unde toți participanții au luat o masă ușoară, iar eu le-am cântat cântece ebraice și idiș, acompaniat de chitară. După acest eveniment, de câte ori treceam pe lângă sinagogă, ne gândeam cu plăcere la acele momente fericite, chiar dacă nu suntem religioși.

Sinagoga se află astăzi într-o stare deplorabilă, cu geamurile sparte și în orice clipă pereții ei se pot prăbuși.

Avem speranța că *The 2022 World Monuments Watch* va subvenționa cât de curând acest proiect de renovare masivă a sinagogii din Fabric, spre mândria cetățenilor municipiului Timișoara. După câte știu, până la data scrierii acestei cărți (2024), renovarea ei încă nu a început.

Trăim din amintiri! Sunt amintiri din drumurile noastre pe multe meridiane, de-a lungul și de-a latul Pământului, pe unde am găsit mereu prezente urmele celor de un neam cu noi, urme pe care le-am onorat întotdeauna cu sentimentele puternice din inimile noastre.

**2020**

## **CAPITOLUL 3**

# **MEDICINA PENTRU LAICI**



## Arta de a fi medic

### Deschizători de drumuri în arta medicinei

Ce vă spun următoarele nume? Hipocrate (cca. 460 – cca. 375 î.e.n.), Ibn Sina / Avicenna (980 – 1037), Andreas Vesalius (1514 – 1564), William Harvey (1578 – 1657), Edward Jenner (1749 – 1823), Ignaz Semmelweis (1818 – 1865), Jean-Martin Charcot (1825 – 1893), Sir Joseph Lister (1827 – 1912), Sir William Osler (1849 – 1919), Sigmund Freud (1856 – 1939), Harvey Williams Cushing (1869 – 1939), Iuliu Hațieganu (1885 – 1959), Mátyás Mátyás (1888 – 1956) și Dan Gavrilu (1915 – 2012).

Ei au fost genii ale medicinei și au demonstrat că a fi medic adevărat necesită stăpânirea artei medicale, combinată cu știința. Prin cercetările și descoperirile lor, au contribuit la mari progrese în medicină, spre binele omenirii. Pe lângă simțurile obișnuite, acești medici au avut și un “simț clinic” dezvoltat și o capacitate deosebită de a diagnostica și a trata diferite boli. Mulți dintre ei practicau medicina, dar făceau și cercetări. Stăpâneau tehnicile procedurilor chirurgicale, erau medici interniști și în același timp chiar psihiatri. Diagnosticau și descriau boli noi și le tratau după posibilitățile de atunci.

Hipocrate a făcut legătura între căscat și febră. Teoria curentă a fiziologiei căscatului este cea a unui reflex defensiv care are ca menire răcirea creierului și cam același lucru a presupus și el în urmă cu aproape 2500 de ani!

Potrivit lui Hipocrate: *Acolo unde arta medicinei este iubită, există și dragoste pentru umanitate.* Pe vremea lui, medicina era

considerată o artă (pentru unii, acesta a rămas până astăzi idealul medicinei). Și mai importantă este continuarea motto-ului, care leagă dragostea pentru meseria de medic de dragostea de oameni – pacienți. Deci Hipocrate era și psiholog.(1)

Unele dintre aceste somități nu numai că au practicat medicina, dar au făcut și cercetări, uneori în condiții mizerabile. Descoperirile lor au salvat milioane de vieți. Așa a fost cazul englezului Edward Jenner care a preparat primul vaccin din istorie, vaccinul contra variolei. În timp ce practica în satul său natal medicina generală și chirurgia, Jenner a dedicat ani de zile acestei descoperiri care a salvat până azi sute de milioane de vieți – înainte de vaccin, variola ucidea cam 10-20% din populație.(2)

Îmi amintesc cu plăcere de un cardiolog excelent din Timișoara, Dr. Radivoievici, pe care îl aveam ca instructor în studenție. Când m-a surprins într-o criză de astm, mi-a șoptit la ureche: “Clima din Israel este favorabilă astmaticilor” – acest lucru nu apare în cărți ca tratament recomandat pentru astm... Doctorul Radivoievici era un mare profesionist, plin de omenie.

### **Medicina contemporană**

Astăzi, cel puțin în țările dezvoltate, speranța de viață a crescut simțitor față de secolele trecute. Printre motivele acestui fenomen se numără în primul rând progresul în medicină, bazat pe cercetare științifică, tehnologie, farmaceutică etc. În multe țări asistența medicală a devenit accesibilă întregii populații. Încă un factor îl reprezintă medicina preventivă.

Asta nu înseamnă că toți medicii de astăzi sunt mai bine pregătiți și mai conștiincioși decât cei din generația lui Jenner,

care a trebuit să lucreze 20 de ani ca medic la țară, până a primit diploma de MD – doctor în medicină. Unii medici contemporani, mai ales generaliști (îmi cer scuze dacă jignesc pe cineva, doar și printre ei există mulți medici excelenți), lucrează aparent ca simpli funcționari, adunând date despre bolnavi și scriind rețete lunare. Distanțarea cauzată de rețelele sociale, precum și cea dictată de pandemie, a accentuat lipsa de contact fizic dintre bolnav și medic. Majoritatea consultațiilor medicilor generaliști, cel puțin în Israel, au loc prin internet sau prin telefon. Când ajungi în sfârșit la medic, el te consultă verbal și după datele din calculator, neglijând examenul fizic. Din timpul alocat pacientului, o mare parte este luat de calculator care înseamnă citirea datelor despre bolnav și scrierea rețetelor.

În 2012 tehnologia israeliană a produs aparatul *TytoCare* care distanțează și mai mult medicii de pacienți.(3) Cu ajutorul lui bolnavul se consultă acasă singur, iar medicul vede din cabinetul lui, prin video examinarea în direct. Această tehnică este folosită mai ales la copiii care se tem să meargă la medic. Este greu de spus cât de precis este acest aparat și câte daune se pot produce dacă bolnavul este “consultat” numai virtual.

La fel se întâmplă adesea și cu consultațiile preoperatorii. În loc de a chestiona și de a examina pacientul în mod direct, se apelează la telemedicină – înainte de anestezie medicul primește datele despre bolnav prin telefon, fax sau internet. Unii medici mai tineri au renunțat chiar la auscultarea inimii și a plămânilor cu stetoscopul, susținând că radiografia pulmonară și ecocardiografia sunt mai sensibile în diagnosticarea unei patologii pulmonare sau cardiace neștiute dinainte. Este adevărat, dar câți pacienți beneficiază de aceste examinări înainte de

anestezie? Numai o mică parte, cei care au boli cunoscute, sunt supuși unui control temeinic înainte de anestezie și operație.

Eu aparțin generației care crede încă în contactul direct cu bolnavul, inclusiv luarea unei anamneze detaliate și auscultația plămânilor și a inimii. Nu o dată am descoperit un suflu cardiac neștiut dinainte. Pe unii bolnavi îi trimiteam după aceea la ecocardiografie. Și chiar dacă găsesc documentate niște măsurători de tensiune arterială ale bolnavului luate la dispensar, eu măsoar încă o dată tensiunea la examinarea înainte de anestezie, ca să văd cum reacționează bolnavul în timpul contactului cu medicul (*“white coat hypertension”* – “hipertensiunea halatului alb”). Așa se face că mie îmi ia cam 30 de minute să consult un bolnav, pe când tinerilor din cabinetele de alături, doar 10 minute. Este clar că eu sunt mai puțin eficient decât ei.

O altă formă “modernă” de consultare este cea descrisă de îngrijitoarea mamei mele, originară dintr-un sat din Europa. Medicul discută cu un grup de bolnavi prin geam. Îi întreabă ce-i deranjează și hop, le și scrie o rețetă și le-o dă tot pe fereastră.

Dacă așa stau lucrurile, mulți medici vor putea fi înlocuiți în curând prin computere înzestrate cu inteligență artificială, care oricum este mult mai precisă în colectarea și analiza datelor, diagnostic și recomandarea unui tratament adecvat, decât un medic mediocru. Literatura medicală contemporană încearcă să-i îndrume pe medici să păstreze ceea ce se numește “arta în medicină”, sau mai exact arta de a fi medic.

### **Arta de a fi medic**

La începutul acestui subiect am amintit despre Sir William Osler, supranumit și “părintele medicinei moderne”, care spunea:

“Un medic bun tratează boala, dar un medic foarte bun (adevărat) tratează pacientul care suferă de acea boală.”

Medicina modernă constă în aplicarea datelor științifice, date care reprezintă realitatea obiectivă. Dar în realitate lucrurile nu sunt atât de clare, astfel încât practica medicală diferă foarte mult de la o țară la alta și chiar în aceeași țară de la o comunitate la alta și de la un medic la altul. Judecata individuală este imposibil de măsurat și aici intră în funcțiune arta, ca o parte integrală a practicii medicale bazate pe știință. Comentând despre cartea *The Science of the Art of Medicine* a cardiologului John E. Brush Jr., publicată în 2013, Richard Lehman, medic specialist din Oxford, spune: “La fel cum un muzician bun trebuie să intre în lumea diferiților compozitori, fiecare din altă epocă, așa și un medic bun trebuie să se adapteze la diferite provocări, mai ales la cele pline de incertitudini.”

Cu alte cuvinte, fiecărui pacient trebuie să i se dea o atenție specială, individuală. Cartea arată cum trebuie să judece medicii în practica de zi cu zi.

Nu este de mirare că unii educatori în domeniul medicinei americane propun introducerea studiului artelor în studiul medicinei (4). Cursuri de artă urmate de studenți și medici au avut ca urmare nu numai creșterea nivelului cultural al medicilor, ci și creșterea empatiei față de bolnavi, acceptarea ambiguității și îmbunătățirea colaborării între medici. Aceste cursuri au fost primite cu entuziasm de către studenți și medici. Pentru viitor se propune combinarea educației în arte și în medicină. Această formă de medicină integrativă are șanse să transforme “muncitorul” din gărzi (medicina bazată pe o rutină standardizată) într-un medic adevărat.

În final aş vrea să enumăr calităţile *sine qua non* ale unui medic adevărat: capacitatea de a asculta cu atenţie ce spune bolnavul, de a stabili un contact cu el şi de a-i câştiga încrederea, de a înţelege reacţia bolnavului la suferinţă, de a-l încuraja, de a se servi de puterea palpării bolnavului – o mână caldă cu care medicul atinge şi consultă bolnavul, dar care nu începe niciodată cu atingerea părţii dureroase. De asemenea, un pic de umor în conversaţie nu strică, dacă este folosit în mod adecvat şi cu persoana potrivită. În final, empatia faţă de bolnav este importantă, cu condiţia să nu fie interpretată de pacient drept milă.

Aceste aptitudini au mai mult de-a face cu arta de a fi medic, decât cu o ştiinţă abstractă. Acelaşi lucru este valabil pentru orice profesiune, în relaţia dintre cel servit şi cel care acordă serviciul. Deosebirea este însă că în faţa medicului, bolnavul îşi expune sufletul şi trupul cu cele mai ascunse intimităţi.

Aşadar, arta medicinei continuă să reprezinte o parte indispensabilă a profesiei de doctor. Componenta ei de bază este omenia.

### **Bibliografie:**

1. Hippocrates. Wikipedia.
2. Edward Jenner. Wikipedia.
3. The Home Smart Clinic. Tytocare.
4. Medical humanities. Wikipedia

**2022**

## Atitudinea medicinei față de bolnavii care suferă de boli terminale

*I have learned from my life in medicine that death is not always an enemy. Often it is good medical treatment. Often it achieves what medicine cannot achieve—it stops suffering. (Am învățat din viața mea de medic că moartea nu este întotdeauna un dușman. Adeseori este un tratament adecvat. Adeseori ea obține ceea ce medicina nu poate să obțină: oprește suferința). Christiaan Barnard, *Good Life, Good Death*.*

Mă gândesc zilnic cu îngrijorare la doi oameni care îmi sunt foarte dragi. El a împlinit 93 de ani, este perfect lucid și stă zilnic două ore la calculator, ascultând muzică clasică și vizionând videoclipuri, mai ales cu preferatul său, André Rieu. Însă cea mai mare parte a zilelor și nopților suferă mult. Nu prea doarme, boala pulmonară cronică îi cauzează o tuse permanentă și își petrece ziua în scaunul cu rotile. În ultimii trei ani i se face dializă de două ori pe săptămână. Nu iese pe stradă, nu umblă. Tot timpul e în scutece. Dar cu toate suferințele, el vrea să trăiască și să rămână cât mai mult în mijlocul familiei. Și noi vrem acest lucru.

Ea are 87 de ani și este destul de sănătoasă fizic. Demența încă nu este foarte gravă, îi recunoaște încă pe cei din jur, dar situația se deteriorează văzând cu ochii: nu-și amintește numele strănepoților, nici pe ce stradă stă, nici nu știe care este data exactă. Adesea repetă ceea ce a spus acum câteva minute. Câteodată spune că a venit timpul să moară.

Oare cât timp mai au acești oameni până ce vor fi considerați bolnavi terminali? Și ce facem dacă situația se agravează și e nevoie de internare la spital, eventual la terapie intensivă? Atât ei, familia lor, cât și medicii vor întâmpina nu puține dileme în deciziile pe care vor trebui să le ia într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat.

Într-o zi, plimbându-mă prin oraș, am găsit o carte aruncată. În ultimii ani oamenii se descotorosesc de cărți. Oricum, cred ei, toate informațiile sunt pe internet. Dar aceasta era o carte veche, o raritate, (1) publicată în 1940, în care Alfred Worcester, fost profesor la Harvard, susține că datoria noastră primordială ca medici este să ușurăm suferințele bolnavilor în vârstă și să le îmbunătățim calitatea vieții, acest țel fiind chiar mai important decât prelungirea vieții lor. Prolungirea vieții trebuie să fie condiționată de dorința lor de a trăi. Bolnavii terminali, muribunzi, trebuie să-și termine zilele în mijlocul familiei, cu cât mai puțină suferință.

Oare de atunci s-a schimbat ceva în atitudinea medicilor față de bolnavii terminali? Și dacă da, spre bine sau spre rău? Răspunsul este complex și nu este clar nici specialiștilor în materie de psiho-geriatrie sau oncologie, medici care se ocupă frecvent de îngrijirea bolnavilor terminali. În următoarele rânduri voi aborda acest subiect important, bazându-mă mai mult pe bunul simț decât pe date științifice.

Definiția unei boli terminale este complexă. Ea poate fi definită (2) în general ca o boală incurabilă, care probabil va duce la moartea bolnavului. Acest concept se poate aplica multor boli, cum ar fi cancerul incurabil, demența avansată, bolile cardiace în stadiu terminal, bolile neuromusculare grave etc. Totuși, din

motive organizatorice și formale, bolnavul terminal este adesea definit ca cel cu o speranță de viață care nu depășește șase luni. Considerând că medicina modernă poate prelungi viața unui bolnav terminal cu mult peste șase luni, această definire rigidă are multe dezavantaje.

Medicina modernă, alimentația variată și stilul de viață sănătos prelungesc în mod continuu speranța de viață a oamenilor. În cartea sa *Homo Deus* (Omul Dumnezeu) (3), filozoful și istoricul israelian-american Yuval Noah Harari deduce logic și parțial documentat că în viitorul nu prea îndepărtat oamenii nu vor mai muri de boli, ci numai în accidente și în războaie, vor fi practic nemuritori. Fără documentația și cunoștințele lui Harari și fiind mai pesimist, eu cred că resursele globului terestru fiind limitate, nu se vor putea plăti medicamente și îngrijire medicală scumpă, deci posibilitatea “nemuririi” nu va exista, decât, poate, la cei foarte bogați. Îmi este greu să-mi imaginez oamenii ajungând (să zicem) la 150 de ani, plini de medicamente și funcționând numai cu ajutorul unor proteze electronice în locul organelor care au dat deja faliment. Oare ne-am dori așa ceva?

Fostul președinte al academiei americane de gerontologie, profesorul Leonard Hayflicks, este mai realist și susține că spre deosebire de animale, noi am învățat cum să scăpăm de moarte mult după ce ne-am făcut datoria de a ne reproduce și prin acest miracol trăim o experiență care în mod teleologic nu ne-a fost destinată, cea de a avea o viață lungă. Ca urmare, cu cât îmbătrânim, cu atât mai mult suferim de boli asociate cu bătrânețea, unele din ele fiind considerate boli terminale. Chirurgul și scriitorul american de origine indiană,

Atul Gawande, (4) profesor la Harvard, susține că după vârsta de 40 de ani capacitățile noastre intelectuale încep să scadă, iar la 85 de ani, 40% dintre oameni suferă de un anumit grad de demență.

Revenind la subiectul atitudinii medicinei și a medicilor față de bolnavii terminali, am văzut că în urmă cu 80 de ani medicii pledau pentru respectarea demnității bolnavilor, inclusiv a celor condamnați la moarte, suferind de o maladie terminală. În 1945 majoritatea bolnavilor terminali și a bătrânilor mureau în mijlocul familiei, însă în anii 1980 numai 17%. Cum și unde mor ceilalți ? Ce s-a schimbat de atunci și ce se întâmplă în zilele noastre? Psihiatrul american Stephen Bergman, cunoscut sub pseudonimul Samuel Shem, descrie relația dintre medic și pacient în romanul satiric *The House of God* (Casa Domnului), (5) după care, în 1984, s-a produs și un film. Cu un umor cinic, adesea grotesc, autorul critică sistemul medical american pentru care scopul primordial este câștigul financiar de pe urma bolnavilor, mai ales a celor terminali.

### ***The House of God* de Samuel Shem**

Eroul principal este Roy Basch, proaspăt absolvent al facultății de medicină, care tocmai și-a încheiat stagiul de un an la o secție de medicină internă a spitalului imaginar House of God. Fiecare gând și faptă îi sunt împovărate și impregnate de cele văzute și trăite în acel spital diabolic. Aparent, autorul încearcă să-i informeze pe tinerii medici despre ceea ce-i așteaptă. Începutul carierei este însă mult prea traumatic și cartea încearcă să dezvăluie publicului carențele sistemului medical, care duc până la dezumanizarea unora dintre persoanele care îi tratează pe

bolnavi. Autorul critică sistemul și pe cei care îl servesc, inclusiv pe medicul rezident șef, *The Fish* (peștele), care nu se atinge de bolnavi, dar citește mult din literatura medicală universală și participă la congrese. Invențiile medicale pseudo-științifice sunt reprezentate elocvent de Marea Invenție Americană a doctorului Jung, oglinda anală, cu care fiecare om își poate cerceta propriul anus.

Cea mai dureroasă și mai grotescă descriere este cea a “tratamentului” acordat bolnavilor terminali. O bătrânică dementă este reinternată iar și iar, împotriva voinței ei și i se fac analize fără rost. Un fost profesor universitar care a suferit un accident cerebral devastator, nu înțelege nimic, nu se mișcă, dar este alimentat cu forță. „Omul galben” are o hepatită fulminantă terminală și sângerează tot timpul. El primește nenumărate transfuzii și este zilnic reanimat, deși soarta îi este pecetluită. Este evidentă și indolența medicilor privați care fac totul ca să-i țină în viață pe acești bolnavi terminali.

Intervențiile noilor interni contraziceau tot ceea ce învățaseră la facultate, dar atotștiutorul medic rezident, *The Fat Man* (Grăsanul), singurul medic activ din toată secția, specialiștii fiind ocupați cu congresele, le răspundea că în carte scrie într-un fel, dar la ei se procedează altfel.

Grăsanul avea un vocabular special pentru acest loc. Bolnavii terminali erau numiți GOMER (*Get Out of My Emergency Room* – Ieși afară din camera mea de urgențe). Tot el a inventat și cele 13 legi ale spitalului *House of God*, prima fiind “gomerii nu mor niciodată”. Această lege stătea la baza urii dintre *gomerii* și medicii spitalului. *Gomerii* se săturaseră să fie internați degeaba, iar medicii să-i trateze fără rezultat. Una din secțiile cele

mai groaznice era terapia intensivă, pe care Grăsanul o numea “Mausoleul de pe coridor”.

Tinerii medici își înecau trauma psihică produsă de cele trăite în acel loc odios în alcoolism și dezmăț, într-o vreme când nu exista SIDA și nici conceptul de hărțuire sexuală. La acest spital, tinerii medici erau apreciați nu după numărul vieților salvate, ci după cel al autopsiilor.

Roy Basch a fost singurul care s-a revoltat împotriva reanimării bolnavilor terminali. Printre ei era și unul care suferea de cancer pulmonar incurabil. Rezidenta care îi reanima pe toți muribunzii voia să procedeze la fel și cu acesta, dar internul Roy a oprit-o, lăsându-l pe pacient să moară în liniște.

\*\*\*

Din propria mea experiență de medic anesteziat care a lucrat doi ani în SUA, medicina americană continuă să aibă paradoxuri, de la centre de excelență mondială și până la cealaltă extremă, unde nivelul asistenței medicale este scăzut.

Din păcate și în Israel bolnavii terminali rămân o sursă financiară importantă pentru medicina particulară și chiar pentru cea publică. În Israel, probabil și în multe alte țări, există centre unde sute de bolnavi terminali sunt menținuți în viață prin mijloace artificiale, în loc să fie lăsați să moară în liniște. Această situație rezultă nu numai din interese financiare, ci și din motive psiho-sociale, juridice, religioase și de educație medicală eronată. De asemenea, modul în care bolnavii terminali vor muri poate să fie sau să nu fie influențat de bolnavii înșiși.

Prelungirea artificială a vieții bolnavilor muribunzi produce suferințe de nedescris nu numai bolnavilor, ci și

familiilor acestora. Una dintre cele mai oribile circumstanțe în care un bolnav terminal poate să-și sfârșească zilele este în secția de terapie intensivă. Închipuți-vă (cei care nu sunt medici sau asistente(ți) medicale(i) sau dacă, din fericire, nu au fost internați în această secție), că acolo nu este zi și nici noapte, ci tot timpul o lumină artificială, “țipetele” permanente ale alarmelor de la monitoare, injecții și tratamente continue, escare de decubit care nu-ți permit să stai culcat cum ai vrea, analize repetate, etc.

Să nu fiu înțeles greșit: terapia intensivă salvează zilnic mii de vieți și fără ea nu este de conceput o medicină avansată. Dar cu ce ajută terapia intensivă bolnavilor terminali? Îi face doar să sufere fără folos și fără nicio speranță de vindecare. Nu mai vorbim de povara financiară a fiecărei zile petrecute degeaba la terapia intensivă.

În 2016 respectata revistă medicală britanică *The Lancet* comenta două articole din *The New York Times* (6). Primul, *Is it better to die in America or in England?* (E mai bine să mori în America sau în Anglia?) compară tratamentul bolnavilor terminali canceroși în șapte țări dezvoltate. Surprinzător și încurajator, în SUA numai 22% din ei mor în spitale. În defavoarea Americii este însă faptul că 40% dintre aceștia au avut internări la terapia intensivă în ultimele șase luni ale vieții, față de numai 18% în celelalte țări. Autorii speră că în viitor, presa și medicii vor căuta mijloace de educare a personalului medical, a pacienților terminali și a familiilor lor, ca accentul să fie pus pe calitatea și nu pe durata vieții rămase, spre o moarte liniștită și fără suferințe. Iar Wilkinson și Savulescu (7) subliniază că medicii trebuie să fie conștienți că la un moment dat terapia intensivă nu mai ajută bolnavilor terminali, ci le dăunează și aceste tratamente trebuie

oprite. Deși decizia de a opri tratamentul intensiv este complexă și are uneori repercusiuni judiciare (neîndreptățite), autorii consideră că este datoria etică a medicilor să oprească tratamente care nu pot avea niciun rezultat pozitiv.

Cu aceeași idee își începe talentatul medic-publicist american Atul Gawande cartea *Being mortal* (A fi muritor). Gawande descrie cazul real al pacientului L. care a fost operat de cancer și tratat prin chemoterapie, dar cancerul i-a revenit. L. s-a reinternat la spital cu metastaze în mai multe organe. Era debilitat, cu insuficiență cardiacă și renală și nu se mai putea ține pe picioare. Soarta îi era pecetluită. Medicii i-au oferit două alternative: să i se dea calmante până când i se vor termina zilele, sau să se extirpe metastazele, ceea ce implica tratamente complexe și dureroase. Bolnavul a optat pentru varianta de a lupta până la capăt. A primit o doză mare de radioterapie, după care a avut o operație de peste opt ore de extirpare a metastazelor. Toate acestea nu au ajutat și L. și-a petrecut ultima lună a vieții la terapia intensivă, ventilat artificial și cu toate implicațiile descrise mai sus, în loc să-și termine zilele acasă, în mijlocul celor dragi sau la un centru de îngrijire a bolnavilor terminali (*hospice*), unde principalul obiectiv al tratamentului este alinarea suferinței. În Israel există și sistemul de *hospice* la domiciliu, unde același tratament este asigurat gratuit de către medici și surori, acasă la bolnav. Pentru asta este nevoie însă de aprobarea membrilor familiei, dacă bolnavul are familie.

În continuare Gawande descrie muștrările de conștiință pe care le-a avut în urma acestui caz nefericit. El crede (și eu sunt de acord) că medicul are datoria etică de a divulga pacientului tot ce este legat de operație, inclusiv șansele de vindecare. Nimeni nu i-a explicat lui L. că nu avea nicio șansă și că va avea numai de suferit

până la moartea inevitabilă. Din păcate, medicina modernă ne învață multe lucruri, dar aproape nimic despre inevitabilele realități ale bătrâneții, ale stărilor debilitante și ale morții.

Subiectul morții naturale este descris pe larg în cartea *How We Die* (8) (Cum murim) a regretatului chirurg și publicist american Sherwin Nuland, candidat la premiul Pulitzer pentru literatură, pe care l-am cunoscut cu ocazia unui congres organizat în Israel în 2008. De nenumărate generații, scrie Nuland, oamenii au acceptat și au respectat moartea ca pe un fenomen natural. Doctorii își recunoșteau neputința de a “reînvia” pe bolnavii terminali, nu o negau cu aroganța caracteristică multor medici contemporani.

După Gawande, moartea poate interveni sub trei forme. Moartea subită, de exemplu de infarct miocardic sau accident rutier, pare “preferabilă”, pentru că suferința este de scurtă durată. Ea este însă foarte traumatizantă pentru membrii familiei care nu-și pot lua rămas bun de la cel drag. Moartea treptată, cu recuperări parțiale după fiecare înrăutățire a stării de sănătate, apare la bolnavii care suferă de boli cronice grave. În final bolnavul debilitat și cel terminal trece printr-o perioadă mai lungă sau mai scurtă cu o calitate scăzută a vieții și suferințe, urmată de moarte.

Gawande încheie cartea, explicând că ea încearcă să prezinte cititorului eforturile depuse de medici și de unii bolnavi terminali de a confrunta legile biologiei, dar că sfârșitul este inevitabil.

### **Câteva cuvinte despre eutanasiu și ordinul de a nu resuscita**

Cuvântul eutanasiu este de origine greacă: *eu* = bun și *thanatos* = moarte.

Eutanasiu activă este o metodă de a termina viața unui pacient, de obicei prin injectarea unei doze letale de medicament hipnotic,

sedativ și / sau narcotic, pentru a-i pune capăt durerii și suferințelor. Eutanasia activă și cea voluntară (cu permisiunea pacientului) sunt acceptate numai în câteva țări: Belgia, Luxemburg, Olanda, Elveția (Organizația "Dignitas") și în două state din SUA – Oregon și Washington.

Eutanasia pasivă este hotărârea personalului medical, cu aprobarea bolnavului sau a tutorelui legal, de a nu acorda sau de a opri tratamentul care menține în viață un bolnav cu o boală incurabilă, tot cu intenția de a-i termina suferințele. Un exemplu ar fi întreruperea ventilației artificiale în cazul lui L., descris mai sus.

Eutanasia involuntară este considerată o crimă. Naziștii germani o foloseau ca pe o metodă de purificare a "rasei ariene" de indivizii născuți cu defecte fizice, retardați sau bolnavi psihiatrici.

Un caz special de eutanasiie pasivă este DNR – *Do not Resuscitate* (A nu reanima), practicat în mai multe țări, în special în SUA. Este ordinul de a nu face eforturi de resuscitare la cererea legală a pacientului sau al tutorelui legal.

În Israel, mai ales din motive religioase, terminarea vieții bolnavului muribund nu este clar definită. Există termenul de "bolnav terminal" definit ca un bolnav a cărui speranță de viață nu depășește șase luni, dar, precum scriam, aceasta este o definiție problematică. La acești bolnavi, medicul are voie să nu înceapă un tratament nou, dar nu are voie de exemplu să întrerupă ventilația artificială.

Un alt mod de a respecta dorința bolnavilor în Israel sunt "Instrucțiunile preliminare". Un om aflat în deplinătatea facultăților mintale poate întocmi un act legalizat prin care decide să refuze anumite proceduri după ce își pierde aptitudinile mintale, de exemplu să nu fie reanimat sau operat.

Din păcate medicina modernă, controlată de dorința de câștig și aflată sub o permanentă amenințare juridică, prelungește suferința bolnavilor prin tratamente inutile, adeseori cauzând suferință până în ultima zi a vieții bolnavului. Noi, medicii, trebuie să înțelegem că rolul nostru este salvarea vieții, dar numai a vieții în care demnitatea bolnavului este respectată, fără a provoca suferințe inutile bolnavilor terminali. Totuși, principalul factor în decizia de trata sau nu un bolnav terminal este dorința individului respectiv.

### **Bibliografie:**

1. Alfred Worcester. The care of the aged, of the dying and the dead. 1940, Second edition, Charles C Thomas, Springfield & Baltimore.
2. Government to review “Terminal Illness” definition. My death, My decision. Update on July 2020.
3. Yuval Noah Harari. Homo Deus. A brief history of Tomorrow. 2015, Harvill Secker, London.
4. Atul Gawande. Being Mortal. Medicine and what matters in the end. 2014, Metropolitan Books, New York.
5. Samuel Shem. The House of God. 1978, Bantam Dell, New York.
6. Prolonging life at all costs: quantity versus quality. Editorial. *The Lancet Respiratory Medicine*, Vol. 4, 165. March 2016.
7. DJC Wilkinson and J Savulescu. Knowing when to stop: futility in the intensive care unit. *Curr Opin Anaesthesiol*. 2011 April;24(2): 160-5.
8. Sherwin Nuland. How We Die. Reflections on Life’s Final Chapter. 1994, Random House of Canada, Ltd, Toronto.

**2020**

## **Salvați Inima Unui Copil!**

În anul 2010 Israelul a fost primit ca membru în OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*), o organizație care încorporează cele mai dezvoltate state din lume. Printre altele, datele publicate de această organizație arată că israelienii sunt printre cei mai longevivi dintre popoarele membre în OECD. Aceasta se datorează, cel puțin parțial, medicinei înaintate de care se bucură locuitorii Israelului, evrei, arabi, creștini precum și cetățeni de alte religii și naționalități.

### **Medicina și medicii israelieni**

ONU, UNESCO, BDS și alți “gealați” ai islamiștilor sunt recunoscuți ca foruri de defăimare continuă și tenace a Israelului, unii pentru petrodolari, alții din ură viscerală față de evrei. Și cum eu nu pot concepe ca cineva să fie filosemit și în același timp anti-israelian, dușmanii Israelului sunt și dușmanii poporului evreu și vice-versa.

Atmosfera anti-israeliană se reflectă, din păcate, și în publicarea unor articole pseudo-științifice în reviste de renume, cum ar fi cea mai bine cotate revistă medicală britanică, *The Lancet*. Ele susțin, printre altele, că medicii militari israelieni schingiuesc și fac experimente pe populația civilă palestiniană.(1, 2) Ajunge să urmărești informațiile de pe internet ca să-ți dai seama cine sunt “sufletele curate” care scriu asemenea articole denigratoare.

Personal am servit 19 ani ca medic în armata israeliană, în Gaza, în Iudeea și Samaria, dar nu am văzut și nu am auzit niciodată așa ceva. Din contră, nu o dată am dat primul ajutor

localnicilor, uneori chiar periclitându-mi viața. Și ca mine au fost și sunt sute de medici militari israelieni. Moralitatea acestora a fost și este indiscutabilă.

Un exemplu de umanitate al medicinei militare israeliene a fost întemeierea unui spital de campanie în Haiti, imediat după cutremurul din 2010. Medicii militari israelieni au salvat zeci de haitieni. Unul din ei a fost Woodley Elsyee, un copil de șase ani căruia echipa israeliană i-a diagnosticat o malformație cardiacă severă. Organizația umanitară *Save a Child's Heart – SACH* (Salvați Inima Unui Copil) l-a adus în Israel, la spitalul Wolfson (de la care m-am pensionat) din Holon. Medicii l-au operat pe cord și copilul s-a întors în Haiti vindecat.

Atitudinea editorului șef al revistei *The Lancet*, Prof. Richard Horton, a devenit mai obiectivă după ce a vizitat Israelul în 2014, când a înțeles că medicii de aici nu numai că nu dăunează palestinienilor, ba chiar îi ajută prin diverse proiecte umanitare create și bazate în Israel. Printre altele, în 2017 *The Lancet* a publicat nu mai puțin de 15 articole care descriu realitatea medicinei în Israel, tehnologia avansată, medicii și asistentele/ții plini de omenie și cu o înaltă moralitate. Un articol (3) este dedicat ajutorului medical acordat de spitalele israeliene din nordul țării miilor de răniți din războiul civil sirian. Și totul e plătit din bugetul israelian! Prof. Horton însuși conchide: “*Most of all, this Series (of articles) showed that there is an enormous opportunity, which Israel can lead, to leverage the universally accepted principles of health as a sanctuary against conflict and iniquity, to achieve a brighter future for a deeply troubled region of the world*”. (4) Cu alte cuvinte: Israelul este singura țară din regiune capabilă să conducă proiecte medicale de anvergură, care

în final ar putea să apropie popoarele și chiar să aplaneze atmosfera beligerantă care domină în regiune.

### **Proiectul Israelian “Salvați Inima Unui Copil”**

În 2014, Prof. Horton a vizitat sediul proiectului nostru “Salvați Inima Unui Copil” la spitalul Wolfson din Holon și casa de recuperare a copiilor operați din același oraș. La invitația lui am publicat în *The Lancet* articolul intitulat *Save a Child's Heart Project in Israel*. (5) Articolul descrie activitatea noastră umanitară și dovedește că am continuat să operăm copii palestinieni în timp ce organizația teroristă Hamas bombarda spitalul cu rachete. Dacă asta nu este umanitate și moralitate supremă, atunci ce este? Amănunte despre proiectul SACH se găsesc și pe site-ul organizației: <http://www.saveachildsheart.org>

Proiectul *Save a Child's Heart (SACH)* sau în ebraică *Hatzel Libo Shel Yeled* este un proiect internațional, umanitar, filantropic și voluntar, întemeiat în 1996 de regretatul chirurg evreu american Amram (Amy) J. Cohen.(6) După ce a imigrat în Israel, Amy Cohen a fost rugat de un medic pediatru etiopian (care a devenit mai târziu primul cardiolog de copii din Etiopia) să opereze în Israel trei copii etiopieni care sufereau de malformații cardiace. Amy i-a operat cu succes, dar cum încă nu exista infrastructura necesară, recuperarea copiilor a avut loc...la el acasă. Cu ajutorul unor organizații filantropice americane și europene și al spitalului Wolfson unde lucra, Amy a creat un proiect de mare amploare care a salvat și continuă să salveze viețile a mii de copii din zeci de țări în dezvoltare, dar și ale unor copii israelieni. Amy Cohen a decedat în împrejurări tragice la vârsta de 47 de ani.

### **Necesitatea**

În Africa există de zece ori mai puțini chirurghi cardiaci de pediatrie comparativ cu țările dezvoltate (7). Diferența e și mai acută considerând că în țările în curs de dezvoltare, numărul copiilor născuți cu malformații sau care suferă de boli cardiace reumatice este mult mai mare ca în țările dezvoltate, iar mijloacele de depistare intrauterină și cele de tratament sunt aproape nule. Israelul are mai mulți chirurghi cardiaci de copii chiar decât țările dezvoltate – în jur de unul la un milion de locuitori (7).

Se pune întrebarea ce rost are acest proiect, considerând sutele de mii de copii din țările subdezvoltate care rămân netratați? Răspunsul îl găsim în Talmud: “A salva o viață este ca și cum ai salva o lume întreagă”.(8)

### **Misiuni**

Principala misiune a SACH este de a salva viețile copiilor cu malformații cardiace congenitale sau reumatice. Majoritatea sunt operați în Israel. Unii, care nu sunt transportabili, sunt operați în țările lor de origine, dar tot de echipa noastră. La unii copii, malformația este tratată prin cateterizare cardiacă, fără să fie nevoie de operație pe cord. Tratamentele pacienților care aparțin proiectului SACH (operații, cateterizări cardiace, consultații etc.) se fac la spitalul Wolfson din Holon.

Numeroasele sucursale SACH de pe toate continentele se ocupă de recrutarea resurselor financiare pentru acest proiect. Fondurile pentru copiii palestinieni vin în primul rând din Uniunea Europeană, iar cele pentru copiii din România sunt donate de un filantrop român din Elveția. De obicei, copiii vin cu unul din părinți sau cu un alt însoțitor. Operațiile sunt gratuite și

toți primesc casă și masă pe întreaga perioadă a recuperării care poate dura o lună sau chiar mai mult, recuperarea medicală după o operație pe cord fiind aproape imposibilă în țările în curs de dezvoltare. Zborurile din și spre România sunt sponsorizate de societatea Rotary România.

Alte misiuni ale organizației cuprind perfecționarea diferiților specialiști din țările respective, cum ar fi medicii chirurghi și anesteziști, asistentele medicale și tehnicienii de aparat inimă-plămâni. Aceștia învață între 1 și 5 ani la spitalul Wolfson și se întorc în țările lor de origine unde înființează centre noi de operații cardiace pentru copii sau le întăresc pe cele existente.

### **Performanțe**

Între anii 1996-2016, peste 10.000 de copii cu defecte cardiace din 55 de țări au fost examinați de echipa noastră de cardiologi, o parte dintre ei au avut cateterizări cardiace și 4.400 de copii au fost operați pe cord. Dintre aceștia, 50% erau din Autoritatea Palestiniană, Iordania, Siria, Irak și Maroc, 30% din Africa, 10% din Asia (în special China) și 10% din Europa de Est (România, Republica Moldova, Ucraina și Rusia). Chirurgul nostru șef, Dr. Lior Sasson, un virtuoz în chirurgia cardiacă, s-a specializat în SUA, iar adjunctul lui în Canada.

Clădirea de recuperare postoperatorie, care adăpostește atât pacienții cât și cadrele medicale din străinătate venite la specializare la Wolfson, a fost construită în 2012 după cele mai înalte standarde. Lăcașul găzduiește în perfectă armonie, apropiind unul de celălalt, copiii operați, însoțitorii lor, cadre medicale și voluntari din diverse țări. Voluntarii vin de obicei din Statele Unite, Canada, Europa Occidentală și Australia și oferă

sprijin moral familiilor și mai ales copiilor veniți fără părinți. Eva Grosz, vara soției mele este și ea voluntară la SACH.

Cardiologii din echipa noastră vizitează anual țările unde trăiesc copiii operați la noi, pentru a urmări evoluția lor medicală. Ei aduc medicamente și aparatură (de exemplu eco-cardiograf) care lipsește acolo. Din fericire, după o operație reușită, mulți copii devin perfect sănătoși, unii nu mai au nevoie de niciun tratament. Echipa noastră călătorește de 2-3 ori pe an cu tot echipamentul în Tanzania, Etiopia și România și acordă ajutor medicilor localnici la operații și cateterizări cardiace. Într-o recentă misiune în Etiopia, echipa noastră a făcut 10 operații și 21 cateterizări cardiace într-o singură săptămână.

### **Programul de specializare a cadrelor medicale din străinătate**

La noi s-au specializat peste 100 de medici (chirurghi, anesteziști și cardiologi), asistente medicale și tehnicieni de aparat inimă-plămâni din Gaza, Cis-Iordania, Republica Congo, China, Vietnam, Etiopia, Eritrea, Nigeria, Tanzania-Zanzibar, Kenya, România, Republica Moldova, Serbia, Slovacia, Cehia, Bulgaria, Italia (Sicilia), Georgia, Nepal, Uzbekistan și Rusia. După terminarea specializării, majoritatea acestor medici se întorc în țările de origine și mulți devin pionieri în domeniul operațiilor cardiace la copii. În Republica Moldova, Tanzania și Etiopia, medicii specializați la Wolfson au deschis primele secții de spital în acest domeniu.

### **Colaborare cu centrele de competență în diferite țări**

Spitalul și echipa noastră, cu sprijinul SACH a colaborat și colaborează și acum cu centre noi de competență unde se

efectuează operații pe cord la copii, cum ar fi Spitalul de copii Grigore Alexandrescu din București, Hebei Children's Hospital Shijiazhuang, China, Bugando Medical Center Mwanza, Tanzania, Centrul de Excelență în Cardiologie și Cardiochirurgie Chișinău, Republica Moldova, University Hospital, Jimma, Ethiopia etc.

Prin programul *Heart of the Matter*, SACH a ajutat la înființarea secției cardiace de copii din Palestine Medical Complex din Ramallah, proiect sponsorizat de Uniunea Europeană și sprijinit de Ministerul Israelian pentru Cooperare Regională.

### **Distincții**

Organizației SACH i s-a acordat distincția prezidențială a Israelului pentru voluntariat de către domnul Shimon Peres, fostul președinte al statului Israel, Medalia Chinei pentru prietenie acordată de ministrul chinez al sănătății și distincția prezidențială a Organizației Mondiale a Anesteziștilor pentru educarea anesteziștilor străini în domeniul anesteziei cardiace și în alte domenii de specializare în anestezie. Chiar și ONU a recunoscut importanța acestei organizații (Special Consultative Status with the UN Economic and Social Council).

### **Viitorul**

Proiectul SACH continuă să ia amploare. Organizația a adunat fonduri și cu ajutorul Ministerului Israelian al Sănătății s-a început construcția unui nou spital de copii, situat în incinta spitalului general Wolfson. Va fi un spital ultramodern, dedicat atât copiilor israelieni cât și copiilor străini.

### **Și inimile copiilor români le vindecăm din toată inima!**

Zeci de copii români au fost operați la Wolfson și echipa noastră a operat câțiva copii și la București. Cardiologii noștri au consultat la Iași și la București. Au venit copii din Iași și împrejurimi, din București, județul Mureș, Timișoara, etc. Din păcate, câțiva copii nu au putut fi operați sau cateterizați din motive medicale, dar cu foarte puține excepții, rezultatele au fost excelente.

Aș menționa deosebita dedicație și deosebitul voluntarism în acest proiect a două persoane din România: doamna Magda Iorga, conferențiar universitar la Facultatea de Medicină și Farmacie din Iași și domnul inginer Radu Popescu din București, fostul președinte al organizației Rotary din România. Mica mea contribuție la proiectul operațiilor copiilor români a constatat din interviurile pe care le-am dat în media română, informând publicul despre proiectul SACH.

În mai 2014 am avut deosebita onoare să fim vizitați la Wolfson de către Altea sa Regală, Principesa Margareta a României.

### **Povestea lui F.**

În urmă cu 16 ani, F., fiul unei doctoarițe și al unui inginer din Timișoara, a ajuns la Wolfson. Copilul avea doar câteva luni și era în stare critică. Încă înainte de operație a suferit un stop cardiac tratat prompt de echipa condusă de chirurgul șef, dr. Lior Sasson, și de anestezistul dr. Marian Weissenberg (originar din Brăila). Micuțul a trecut prin trei operații dificile și a supraviețuit. În urmă cu două luni l-am vizitat la Timișoara și nu-mi venea să-mi cred ochilor: F. a devenit un tânăr arătos care învață bine și practică karate. O minune de băiat!

Deși veșnic neterminată, permanent în derulare, misiunea noastră nu este o muncă sisifică pentru că salvează vieți. Misiunea noastră de medici se termină numai când ne terminăm noi înșine, dar alții o preiau și o continuă. Așa va fi și cu misiunea SACH. Atât timp cât sunt pe lume oameni cu suflete generoase, acest proiect va continua spre binele a mii de copii.

### **Bibliografie:**

1. Summerfield, D. Medical ethics: the Israeli Medical Association. *Lancet*. 1997; 350: 63–64.
2. Sharmila Devi. Israeli doctors accused of collusion in torture. The Lancet Volume 381, No. 9869, p.794, 9 March 2013.
3. Hany Bahouth, Amir Shlaifer, Avraham Yitzhak, Elon Glassberg. Helping hands across a war-torn border: the Israeli medical effort treating casualties of the Syrian Civil War. *The Lancet*, Vol. 389, No. 10088. Published: May 8, 2017
4. Karl Skorecki, Richard Horton. Israel: health and beyond. *The Lancet*, Vol. 389, No. 10088. Published: May 8, 2017.
5. Ezri T, Sasson L, Houry S, Berlovitz Y, Tamir A. Save a Child's Heart project in Israel. *Lancet* Vol. 384 November 1, 2014
6. Amram J. Cohen, 47; Provided Heart Surgery to Poor Children. Greenberg J. The New York Times Aug 24, 2001.
7. Hoffman JIE. The burden of congenital heart disease. *Cardiovascular Journal of Africa*. 2013;24:4
8. Mishnah Sanhedrin 4:5; Yerushalmi Talmud 4:9, Babylonian Talmud Sanhedrin 37a.

**2018**

## J'accuse

Nu! Nu scriu despre renumitul articol al lui Émile Zola care îi condamnă pe cei care l-au trimis pe nedrept la închisoare pe Alfred Dreyfus sub acuzația de trădare. În acest articol, îi acuz pe medicii care își încurajează pacienții să nu se vaccineze contra COVID-19 și prin asta contribuie la propagarea, poate la nesfârșit, a virusului care a declanșat pandemia care zi de zi își ia tributul de câteva sute de morți.

### **Importanța vaccinării**

Încercări de imunizare a populațiilor din orientul îndepărtat au avut loc în urmă cu sute de ani, dar englezul Edward Jenner a pus bazele vaccinologiei la sfârșitul secolului al XVIII-lea, preparând primul vaccin uman contra variolei, din serul vacilor infectate. Astfel, variola – care omora milioane de oameni anual – a fost eradicată global în 1979. I-a urmat francezul Louis Pasteur, care a preparat vaccinuri pentru prevenirea holerei, a antraxului și a rabiei. Aceste boli mai există și astăzi în țările subdezvoltate, mai ales în cele în care igiena personală și cea a apei sunt precare, alimentația este deficitară, sau nu există resurse financiare pentru achiziționarea unei cantități îndestulătoare de vaccinuri. Ciuma a ucis zeci de milioane de europeni în marea pandemie numită “Moartea Neagră” din secolul al XIV-lea. Ideea vaccinării contra ciumei a fost studiată și avansată de către bacteriologul elvețian Alexandre Yersin. Ciuma bubonică a fost eradicată în țările dezvoltate. Apoi a venit rândul preparării

vaccinului BCG (Bacillus Calmette–Guérin) contra tuberculozei, a tetanusului, a difteriei și a tusei convulsive – pertussis. Înainte de elaborarea vaccinului, aceste boli făceau ravagii printre copii. Între anii 1950-1960, savanții evrei americani Salk și Sabin au preparat vaccinul împotriva poliomielitei, boală cruntă al cărei deznodământ era moartea prin paralizia mușchilor respiratori sau, în cel mai bun caz, paralizii la mâini și la picioare. Datorită vaccinării și aceste boli au fost eradicate pe aproape tot cuprinsul globului.(1)

Vaccinurile contra pojarului, oreionului, rubeolei și variolei, vaccin triplu sau cvadruplu, salvează de asemenea mii de copii și adulți de la moarte sau complicații serioase. Iată lista, publicată de OMS (Organizația Mondială a Sănătății), a bolilor împotriva cărora pacienții sunt protejați complet sau parțial de vaccinuri: cancerul de col uterin, COVID-19, difteria, ebola, hepatita B, gripa, encefalita japoneză, pneumonia cu pneumococ, turbarea (rabies), tetanus, poliomielite, anumite tipuri de meningită, pojarul, oreionul, rubeola, variola, tusea convulsivă, febra tifoidă, varicela, rotavirus, febra galbenă.(2)

### **Medici care se opun vaccinării împotriva COVID-19**

Una dintre fraudele medicale pseudo-științifice care a avut repercusiuni publice grave și pe scară largă a fost comisă de medicul britanic Andrew Wakefield care, împreună cu 12 coautori, a publicat în 1998, în prestigiosul jurnal medical britanic *Lancet*, un “studiu” pe 12 pacienți cu fișe medicale falsificate de către Wakefield. Rezultatele „revoluționare” ale acestei înșelătorii confirmau că autismul ar fi provocat de triplul vaccin contra rujeolei, oreionului și rubeolei pe care le-au primit copiii.

Wakefield și colaboratorii au falsificat anamneza copiilor cu intenția de a da în judecată companiile farmaceutice care fabricau vaccinurile și de a obține astfel sume mari. Mii de părinți, panicați în urma acestei publicații, continuă și astăzi să se împotrivescă vaccinării copiilor, deși escrocheria lui Wakefield a fost demascată de o bună bucată de vreme. Dauna publică a acestei falsificări este enormă; au izbucnit epidemii cu aceste virusuri și nu este clar câți copii au plătit cu viața faptul că nu au fost vaccinați. OMS a declarat că nu există nicio dovadă că vaccinul MMR ar produce autism. Poate cea mai mare daună pe care a produs-o publicarea acestui pseudo-studiu criminal este faptul că unii oameni se tem și astăzi să se vaccineze și a scăzut pe nedrept încrederea în vaccinuri și rata de vaccinare. În plus, Wakefield care nu mai putea practica medicina în Marea Britanie, a reapărut peste câțiva ani în SUA, în demonstrații contra vaccinării COVID-19.(3)

Legal, într-o țară democratică nu poți forța oamenii, inclusiv medicii, să se vaccineze, dar ei pot fi obligați indirect, prin interzicerea prezenței nevaccinaților la locurile de muncă. În schimb, după părerea mea, un medic care se opune public vaccinării este un criminal, fiindcă astfel el prelungește pandemia și duce la creșterea numărului de cazuri mortale. Unii își primesc pedeapsa bine meritată murind nevaccinați, cum a fost cazul Dr. Stephen Karanja, președintele asociației medicilor catolici din Kenya. În Israel, câțiva medici care se opuneau vaccinarilor au fost avertizați de Ministerul Sănătății că dacă vor continua această activitate își pot pierde dreptul de practică. Printre ei se numără Dr. Rotem Amber, Dr. Rafael Tzioni și Dr. Avshalom Carmel care a publicat *fake news* despre vaccin pe contul său de Twitter. Un caz deosebit este al “doctorului” Arie Avni, căruia nu numai că i

s-a retras definitiv permisul de lucru ca medic, dar este pasibil și de pedeapsă cu închisoare fiindcă a falsificat carnet de vaccin contra cost (4, 5).

Îi acuz pe acești medici șarlatani care sunt împotriva vaccinării, din motive pseudo-științifice sau pentru a câștiga faimă sau chiar bani folosindu-se de poziția lor.

### **Bibliografie:**

1. Vaccine. Britannica, Last Updated in October, 2024.
2. Vaccines and immunization: What is vaccination? World health Organization, last update April 2024.
3. Anti-vaccination leaders seize on coronavirus to push resistance to inoculation. The Washington Post, May 2020.
4. Antivax doctor's license permanently revoked after court rejects appeal. Times of Israel, updated August 2022.

**2021**

## **Relația dintre medici și pacienți de-a lungul timpurilor**

*Within every patient there resides a doctor, and we as physicians are at our best when we put our patient in touch with the doctor inside.* (În fiecare pacient există un doctor, iar noi, medicii, suntem cei mai buni dacă reușim să punem pacientul în legătură cu doctorul său lăuntric.) – Dr. Albert Schweitzer.

Din acest motto se pot trage cel puțin două concluzii: una că pacienții trebuie ascultați cu atenție, fiindcă ei își cunosc cel mai bine simptomele, iar a doua, mai modernă, că mulți pacienți se consultă cu “Dr. Google” înainte de a merge la medic.

Multe boli au o componentă psihosomatică, de exemplu vezica sau colonul iritabil, migrena, fibromialgia, etc. Ca urmare, o vorbă bună și compasiunea doctorului pot ajuta la vindecare. Aș adăuga și psihoterapia, meditația, *mindfulness* (concentrarea atenției la ceea ce simțim) și alte metode de medicină alternativă.

Termenul “pacient” vine de la cuvântul latin *patiens*, care presupune răbdare și tolerare pasivă a suferințelor și intervențiilor medicale. Acest lucru îl pune pe pacient într-o poziție de inferioritate față de medic.(1)

Relația dintre medic și pacient a evoluat de-a lungul timpului datorită progresului tehnic, dar mai ales datorită schimbării rolului medicului. Digitalizarea medicinei a creat medicul-funcționar. Astăzi unii medici sunt specializați într-un domeniu foarte restrâns, alții, cum sunt medicii de familie, știu câte puțin despre multe boli.

Accesul pacienților la medic este liber și de obicei gratuit (cel puțin în Israel), dar ca urmare medicul are mai puțin timp pentru fiecare bolnav, în timp ce pacienții, conștienți de drepturile lor, cer un tratament adecvat, bazat pe medicina modernă, precum și înțelegere și compasiune. Apare o discrepanță între expectațiile pacientului și ceea ce le poate oferi medicul, cauzând deziluzii, adesea manifestate prin agresiuni verbale și chiar fizice la adresa personalului medical.

În serialul american *The Good Doctor*, eroul principal este un chirurg autist, un geniu cu o memorie extraordinară, care știe totul despre toate bolile și tehnicile chirurgicale. El explică bolnavului și familiei absolut totul, în cele mai mici (și adesea neplăcute) detalii. Aparent, acestui medic îi lipsește un singur lucru, dar unul esențial – manifestarea compasiunii. De fapt, el are un suflet de aur, numai că autismul îl împiedică să-și manifeste compasiunea, dar în ultimele episoade el progresează. Deci nu este suficient ca medicul să fie un bun profesionist, el trebuie să stabilească și o relație pozitivă, de încredere, cu pacientul.

Care au fost oare relațiile medic-pacient în trecut și cum au evoluat ele de-a lungul timpului? Relația medic-pacient a fost dintotdeauna un factor central care a determinat calitatea tratamentului.(2)

### **Epoca antică**

Vindecători / vraci au existat de când lumea, dar nu se poate vorbi despre o relație medic-pacient, când “medicul” este preot, iar “pacientul” un credincios care primește cu umilință “tratamentele” pe care preotul i le dă în numele divinității. În secolul al V-lea î.e.n., Hipocrate și discipolii lui au separat medicina de magie și de religie, făcând din ea o profesiune aparte.

## **Epoca medievală**

În Evul Mediu medicina era deja o profesiune de sine stătătoare – dar chirurgia încă nu, ea fiind de obicei practică de bərbieri! Totuși legătura dintre medicină și religie era încă foarte strânsă. Mulți medici erau călugări și primele spitale au fost întemeiate pe lângă mănăstiri, existau chiar ordine monastice înființate special pentru îngrijirea bolnavilor (Ordinul Ospitalierilor, al Antonitilor...) Principalul „medicament” era efectul placebo al credinței, iar dacă vindecarea era percepută ca un act divin, bolnavul trebuia să se supună fără crâcnire unor tratamente neplăcute, dureroase, dacă nu chiar periculoase. Asta nu înseamnă că medicii erau total neputincioși. Multe mănăstiri aveau grădini de plante medicinale, iar acestea erau folosite cu destul de mult succes.

Poate cea mai mare problemă a medicinei medievale era gândirea dogmatică și mistica religioasă care a înlocuit medicina pragmatică din antichitate. Ideile noi erau suspecte și vindecătorii laici, adesea femei, erau acuzați de vrăjitorie și arși pe rug.

## **Emanciparea europeană de la sfârșitul secolului al XIX-lea**

Această epocă s-a caracterizat prin dezvoltarea medicinei ca știință, apariția unor specializări cum ar fi chirurgia, psihiatria, anestezia și înflorirea cercetărilor medicale, mai ales în domeniul microbiologiei. Doctorii și-au creat o imagine de stăpâni ai corpului uman, la fel cum un inginer cunoștea o mașină, ceea ce a condus la o relație medic-pacient dominată de inferioritatea celui din urmă.

## **Medicina modernă**

Fără îndoială, medicina de astăzi este cu mult superioară celei de acum o sută de ani și chiar celei de acum 43 de ani, de

când am început eu să lucrez în domeniul anesteziei. La fel ca celelalte ramuri ale medicinei, anestezia s-a dezvoltat enorm, mai ales datorită progreselor în tehnică, monitorizare, farmaceutică și organizare profesională prin ghiduri, algoritme și asigurarea calității tratamentului (*quality assurance*). Rezultatul progresului medicinei este speranța de viață în continuă creștere, diverse tratamente la pacienți în vârstă de peste 90 de ani devenind o rutină. Mortalitatea atribuită anesteziei a scăzut de la 1:6.000 în anii 1960, la 1:100.000 sau chiar mai puțin la ora actuală.

### **Dar ce s-a întâmplat cu relația medic-pacient?**

Istoric, relațiile medic-pacient se pot clasifica după specificul fiecărei epoci (3), în:

- **epoca paternalismului** (din antichitate și până în anii 1960, caracterizată prin atitudinea autoritară a medicului față de pacient;
- **epoca autonomiei** din ultimii 50 de ani, în care atenția s-a îndreptat în mod special spre drepturile legitime ale pacientului;
- **epoca birocrăției** din ultimii 30 de ani, în care pe primul loc nu stă calitatea tratamentului, ci interesele casei de asigurare a sănătății. Există situații în care casa de asigurări refuză să compenseze un examen costisitor pe motivul că nu ar fi „strict necesar”. Și cum mulți bolnavi nu îl pot plăti privat, diagnosticul este pus cu întârziere care poate fi fatală. Acest lucru se întâmplă destul de des în SUA și mai rar în Israel. Nu cunosc situația din România.
- **epoca actuală, a deciziei comune** a medicului și pacientului asupra tratamentului, cu limitele descrise mai sus, mai ales cele financiare. Un caz extrem este refuzul pacientului de a

primi anumite tratamente ca dializa, operații chirurgicale, intubație traheală, reanimare, sau chiar internare în spital.

Un alt model de relație medic-pacient, pe care îl consider cel mai corect, este modelul interpretativ: medicul îl informează pe pacient despre boala lui și despre opțiunile de tratament și îl ajută să-și aleagă tratamentul preferat.

În această relație, pacientul este pus în centrul atenției medicului (*patient-centered care*).<sup>(4)</sup> În mod ideal, acest tip de medicină se bazează pe șapte principii:

- acces rapid la o consultație medicală competentă;
- acces la un tratament eficace, administrat de un personal medical de încredere;
- continuarea tratamentului atâta timp cât este necesar;
- implicarea și sprijinirea familiei care îl îngrijește pe pacient;
- transmiterea de informații clare și comunicare continuă și deschisă cu pacientul și familia;
- decizie comună cu pacientul asupra tratamentului, cu respectarea preferințelor lui dacă acestea sunt pertinente;
- sprijin emoțional, empatie, respect și atenție la necesitățile fizice și psihologice ale pacientului.

Alte aspecte ale tratamentului centrat pe pacient sunt concentrarea medicului asupra persoanei în ansamblu, nu numai asupra bolii, instrucțiuni asupra prevenirii bolilor, tratament realist în funcție de gravitatea bolii și dorințele pacientului și întărirea relațiilor dintre medic și pacient.<sup>(5)</sup>

Ca medici și chiar ca educatori în domeniul medicinei, ne putem întreba de ce majoritatea medicilor nu adoptă principiile de mai sus în relațiile lor cu pacienții. Un motiv ar fi că normele

sociale actuale nu sprijină relațiile inter-umane apropiate, mai ales de când am intrat în epoca rețelelor de socializare, iar valorile individuale sunt preferate celor ale comunității, știința este preferată artei și tehnica este preferată înțelepciunii. Toate acestea scad capacitățile noastre de a duce o viață spirituală și iubitoare de om.

Deși tendința generală ne împinge spre o viață mai ușoară, bazată pe tehnici de consultație medicală la distanță (telemedicină), noi medicii avem obligația morală și profesională de a perpetua tradiția consultațiilor față în față, respectând condițiile care definesc relațiile corecte și empatică între medici și pacienți, altfel în mod inevitabil vom fi înlocuiți cu inteligență artificială.

### **Bibliografie:**

1. Neuberger J. Let's do away with "patients". BMJ. 1999 Jun 26; 318 (7200): 1756–1758.
2. Thomas S. Szasz, et al. The doctor-patient relationship and its historical context. Read at the 114th annual meeting of The American Psychiatric Association, San Francisco, Calif., May 12-16, 1958.
3. Mark Siegler. The Three Ages of Medicine and the Doctor Patient Relationship. Monographs of the Víctor Grífols i Lucas Foundation N°. 26 (2011).
4. Evolution of the doctor-patient relationship: from ancient times to the personalised medicine era. Cancerworld, December 2021.
5. Moira Stewart. Reflections on the doctor-patient relationship: from evidence and experience. British Journal of General Practice, October 2005: 793-801.

## Persoanele transgen privite prin prisma unui medic

Anul trecut, când mai lucram la spitalul Wolfson ca șef al departamentului de anestezie, într-o zi am fost chemat la sala de naștere. Anestezistul se pregătea să facă o analgezie peridurală unei parturiente, ca să-i ușureze durerile de naștere. Când s-a apropiat însă de patul ei, a văzut că în afară de o burtă proeminentă de femeie gata să nască, avea și barbă. Anestezistul frapat nu știa cum să i se adreseze. În ebraică, spre deosebire de română sau engleză, pronumele personal “tu” depinde de gen: *ata* pentru masculin și *at* pentru feminin. Am înțeles că era o persoană transgen, dar nici eu nu știam cum să mă adresez acestei persoane. M-am apropiat și am întrebat, cu politețe, ce mod de adresare preferă. A fost înțelegătoare și mi-a spus că el este un bărbat trans, care s-a născut femeie și a trecut printr-un proces de transformare în bărbat. Există și fenomenul opus, bărbați care, printr-un proces de transformare, pot deveni femei trans.

### Animale hermafrodite și transgen

Un om hermafrodit (Hermes + Afrodita) sau intersex, cum se spune corect din punctul de vedere socio-cultural, se naște cu organe sexuale externe ale ambelor sexe în mod parțial sau complet. Un om hermafrodit poate să decidă dacă vrea să rămână așa cum s-a născut sau să-și aleagă sexul preferat, urmând ca organele celuilalt sex să fie extirpate chirurgical, împreună cu un tratamentul hormonal.

În natură, cca 65.000 de specii de animale (5%) sunt hermafrodite. Un exemplu interesant este hiena pătată. Femela conducătoare a haitei are un penis capabil să fie în erecție, dar în perioada rutului (a împerecherii), acesta se retrage permițând masculului să o fecundeze și prin același canal penil să-și nască și puii.

Animale transgen apar în mod natural, mai ales printre pești, broaște și șerpi. Un exemplu este peștele clown. Bancurile de pești clown sunt alcătuite din masculi și o singură femelă care conduce bancul. Dacă aceasta moare, un mascul se transformă în femelă și îi ia locul. La alți pești are loc fenomenul invers, când bancul este condus de un mascul.

Doar că animalele devin transgen din nevoia biologică de a-și perpetua specia, pe când transgenismul uman este o opțiune din motive psiho-sociale.

### **Istoria transgenismului uman**

Documente istorice relevă că în Asiria antică existau prostituți homosexuali și transgen, iar în Grecia și Roma antică, o sectă de bărbați care se închinau zeiței Cybele se castrau și se îmbrăcau în haine femeiești. În timpul războiului civil american (1861-1865), 200 de femei îmbrăcate în haine bărbătești au luptat alături de soldați și chiar și după război au continuat să se îmbrace și să se comporte ca bărbații. Danezul Lili Elbe a fost primul bărbat devenit femeie printr-o operație de schimbare a sexului, în 1930.

### **Definiții și terminologie (1, 2)**

Termenul transgen definește oamenii care nu se identifică cu sexul cu care s-au născut și se îmbracă, se comportă ca și cum

ar aparține sexului opus. Transgenii pot sau nu să continue tranziția la genul preferat cu hormoni și chirurgie dacă doresc. Transgenii care trec prin tot procesul de tranzitie, inclusiv cel chirurgical se mai numesc și trans-sexuali. Transgenilor nu le place să fie numiți trans-sexuali.

În SUA există peste 50 de nuanțe și identificări sexuale separate. Varianta cea mai comună și dictată genetic și hormonal este bineînțeles cis-genul – genul este identic cu sexul biologic. Cis-genul împreună cu transgen de ambele genuri alcătuiesc grupul de genuri binare (masculin / feminin). Homosexualii și lesbienele aparțin social tot de grupul de cis-genuri binare, pe când *genderqueer* (gen bizar) se autodefinesc ca gen nebinar, neutru, nonconformist, gen fluid, al treilea gen sau pan sexual. Travestiții se îmbracă în hainele genului opus, pe când *drag-queen* (drag-regina) și *drag-king* (drag-rege) sunt acei travestiți care în viața de zi cu zi se îmbracă în hainele corespunzătoare sexului biologic, dar apar pe scenă în hainele sexului opus.

### **Termenul de sex nu este identic cu cel de gen.**

Sexul este determinat la naștere și definit prin organe sexuale, cromozomi și hormoni. Genul este o noțiune psiho-socială bazată pe expectative culturale și nu biologice, care cuprind normele cu privire la înfățișarea și/sau comportamentul unei persoane în cadrul societății; aceste norme pot fi variabile de la o societate la alta.

### **Pronumele folosite pentru persoanele transgen**

Fiind oameni foarte sensibili și uneori labili, trebuie să ne adresăm fiecăruia după preferința lui personală. În general o trans

femeie va fi considerată "ea", un trans bărbat va fi "el" și un *gender-nonconformist* va fi "ei".

### **Probleme medicale și sociale la persoane transgen**

Greutățile fizice și sufletești, precum și stigmatizarea și transfobia produc acestor oameni numeroase probleme de sănătate. Un sondaj efectuat în Scoția în anul 2010 a găsit că oamenii transgen (la fel ca țiganii nomazi) erau tratați cu dispreț și considerați cea mai subapreciată categorie din societate. Pretutindeni se raportează numeroase cazuri de hărțuiri și de abuzuri. Mulți nu sunt acceptați de societate, au greutate în găsirea unui loc de muncă și chiar pentru a primi un tratament medical. Nu puțini dintre ei suferă de instabilitate sufletească, abuz de droguri și SIDA (AIDS).

În trecut, transgenismul era considerat o tulburare psihiatrică, dar medicina modernă îl vede ca o stare de disforie sexuală.(3)

### **Procesul de tranziție**

Tranziția de la sexul biologic la cel transgen se manifestă la unii numai prin vorbire, prin comportament sau prin îmbrăcăminte, pe când alții își ascund semnele sexului biologic.

Cei care continuă procesul de tranziție primesc tratamente hormonale de feminizare sau de masculinizare (4) și trec prin operații de schimbare a sexului biologic. Sunt operații foarte complicate care necesită dexteritate și experiență chirurgicală.

Pacienții transgen trebuie tratați cu maximă discreție, pentru a evita divulgarea unor informații intime. Dacă se poate, pacienții transgen vor fi singuri în salon și vor primi un sprijin psiho-social permanent care va continua și postoperator, la domiciliu.

Cazul pe care l-am prezentat la început, un trans bărbat “gravid”, reflectă dorința unor trans-bărbați de a procrea. Ei își păstrează organele sexuale feminine cu care s-au născut și atunci când se decid pentru o sarcină, întrerup tratamentul hormonal masculinizant și caută o sursă de spermă.

### **Legislația referitoare la persoane transgen**

Legislația referitoare la documentele de identitate, drepturi de căsătorie, educație, muncă, drepturi la servicii sociale și medicale, precum și legislația împotriva discriminării diferă de la stat la stat. Europa occidentală, inclusiv Marea Britanie (5), și Australia (6) sunt mai libere decât Statele Unite (7), unde un om este recunoscut ca transgen numai dacă a trecut operația de confirmare a noului gen. Americanii nu au codificat încă legi de protejare a persoanelor transgen și, în plus – ca și în multe alte domenii – legile în SUA pot să difere de la un stat la altul.

Începând cu anii 2000, România a devenit mai liberală și a adoptat mai multe legi antidiscriminatorii pentru a ocroti populația de homosexuali, bisexuali și transgen.(8)

Israelul este una dintre țările tolerante față de aceste entități sexuale.(9)

### **Persoanele transgen în sport**

Influența sexului biologic la sportivii trans-femei este un subiect controversat în lumea sportului.(10) Celebra jucătoare de tenis Martina Navratilova s-a declarat împotriva acceptării trans-femeilor la competițiile sportive, susținând că acestea, având un sex biologic masculin, ar avea o masă musculară mai dezvoltată, ceea ce le-ar putea favoriza.

La ora actuală, sportivele trans-femei sunt admise la competițiile sportive oficiale numai în funcție de rezultatele analizelor de hormoni masculini (testosteron).

Populația transgen, care numără cel puțin 25 de milioane de persoane în toată lumea, are dreptul la un tratament socio-medical echitabil și plin de compasiune. O societate liberă și democratică trebuie să-i accepte, la fel ca pe oricare alt grup social, rasial sau religios.

### **Bibliografie:**

1. Tollinche LE, et al. Memorial Sloan Kettering Cancer Center, New York, New York; Anesth Analg 2018;127:359–66.
2. Deutsch MB et al. Guidelines for the Primary and Gender-Affirming Care of Transgen and Gender Nonbinary People. Center of Excellence for Transgen Health Department of Family & Community Medicine University of California, San Francisco 2nd Edition – Published June 17, 2016.
3. Byne W, et al Gender – Dysphoria in Adults. Transgen Health 2018;Volume 3.1. Statistics from Scottish Social Attitudes Survey, Scottish Government, 2010.
4. Disforie de gen, sau transsexualitate. Cât de important este rolul endocrinologului. DeCe Medical, Martie 2019.
5. Transgender rights in the United Kingdom. Wikipedia.
6. Transgender rights in Australia. Wikipedia, last edited on October 2024.
7. Transgender rights in the United States. Wikipedia.
8. LGBTQ rights in Romania. Wikipedia.
9. LGBTQ rights in Israel. Wikipedia
10. Anti-Trans Athlete Martina Navratilova to Host Doc on Trans Athletes. OUT, May 2019.

**2019**

## O succintă introducere în anestezie

*“Atunci Domnul Dumnezeu a trimis un somn adânc peste om, și omul a adormit; Domnul Dumnezeu a luat una din coastele lui și a închis carnea la locul ei. Din coasta pe care o luase din om, Domnul Dumnezeu a făcut o femeie și a adus-o la om.”*  
(Fac. 2: 21,22)

Din citatul de mai sus aș zice că prima anestezie a fost administrată de către Cel de Sus, atunci când a creat-o pe Eva dintr-o coastă a lui Adam (Adam în ebraică înseamnă om). Se pare că Domnul l-a anesteziat pe Adam, procedura nefiind dureroasă, așa cum ar fi fost în cazul unui somn fiziologic. Sau poate l-a hipnotizat? În ziua de azi chirurgul operează și anestezistul anesteziază și răspunde de siguranța pacientului.

Anestezia a fost recunoscută ca o profesiune independentă în 1846, când a avut loc la Boston prima anestezie chirurgicală făcută în public cu eter, de către William Morton.(1)

### **Anestezia: definiție, etimologie, terminologie și clasificare**

Cuvântul anestezie provine din limba greacă, an + aesthesis, care înseamnă lipsă de sensibilitate.

Anestezia poate fi definită ca:

1. O stare de insensibilitate la durere și amorțire (generală sau parțială) cauzată de medicamente anestezice.
2. Un procedeu medical de suprimare a sensibilității la dureri și de amorțire.

### 3. O profesiune medicală.

Unii termeni folosiți frecvent în anestezie își au originea în limba greacă și cea latină. De exemplu, analgezia (an + algos) înseamnă lipsa de durere, amnezia este un deficit de memorie (provocat intenționat de medicamente), hipnoza (cuvântul provine din mitologia greacă de la zeul somnului, Hypnos) înseamnă somn (farmacologic), morfina provine de la zeul viselor, Morpheus, sedație (sedatio) înseamnă în latină calmare, infuzie (infundere) înseamnă în latină a turna, etc.

Schematic, anesteziile se pot clasifica în anestezii locale, regionale și generale. La anestezia locală, chirurgul infiltrază locul care se va opera cu anestezice locale, de exemplu la extirparea unui nev. La anesteziile regionale, un nerv, un grup de nervi sau măduva spinării sunt anesteziate cu anestezice locale. Exemple din ultima categorie sunt anesteziile spinale și epidurale (peridurale sau extradurale). Anestezia spinală este cea mai populară metodă de anestezie la operațiile cezariene. Pentru ca bolnavii să se simtă mai confortabil în timpul operației, ei pot fi sedați cu medicamente sedative și tranchilizante, atât la anestezii locale cât și la cele regionale.

Anestezia generală este cea mai frecvent utilizată. Scopurile ei sunt hipnoza, (bolnavul doarme), analgezia (operația decurge fără durere) și amnezia (nu-și amintește de ceea ce s-a întâmplat în timpul operației). La aceste scopuri se adaugă și relaxarea musculară care facilitează expunerea chirurgicală și ventilația artificială.

Există vreo diferență între anestezia generală și somnul normal? Da. În primul rând, în timpul anesteziei, ciclurile normale ale somnului (REM – *rapid eye movement* – mișcarea

rapidă a ochiului) sunt perturbate. În al doilea rând, procesele vitale ale corpului, cum ar fi respirația spontană și homeostazia (echilibrul) sistemului cardiovascular sunt de asemenea perturbate. În final, spre deosebire de somnul natural, persoana anesteziată se trezește numai când se întrerupe administrarea medicamentelor anestezice.

### **Anestezia în antichitate și în Evul Mediu**

Forme rudimentare de anestezie existau de când există omul. Până în secolul al XIX-lea tratamentul durerii chirurgicale era pus pe seama chirurgilor sau chiar a frizerilor, a preoților sau a unor “vrăjitori”. Din cauza durerii insuportabile, procedurile chirurgicale de atunci se limitau la extracții dentare, cusutul unor plăgi sau amputații. Acestea necesitau dexteritate și rapiditate din partea chirurgului. Există dovezi că popoarele antice (babilonieni, greci, chinezi, incași) foloseau diferite substanțe și metode de calmare a durerii.

În China, acupunctura se folosea deja în urmă cu 4000 de ani (ea s-a extins în Europa numai în secolul al XVII-lea), un vin narcotic din secolul al III-lea î.e.n., iar opiul și hașișul din secolul II - III e.n. În China antică acupunctura a fost poate cea mai eficientă tehnică de ameliorare a durerii legate de boli.

Sushruta este considerat întemeietorul chirurgiei în India, în jurul anului 1000 î.e.n. El folosea un amestec de vapori de canabis și vin pentru alinarea durerii chirurgicale.

Surprinzător, Hipocrate (aprox. 460 – 370 î.e.n.), cel care a compus jurământul medicilor și a descris nenumărate proceduri chirurgicale, nu s-a referit deloc la necesitatea prevenirii durerii chirurgicale.

În secolul I e.n. scriitorul latin Aulus Cornelius Celsus (*De Medicina, Liber VII*) descrie pregătirile pentru o operație de extragere a unei pietre din vezica urinară. *“După ce bolnavul a intrat într-o cameră călduroasă, un bărbat voinic l-a prins cu putere pe pacient pe la spate și l-a așezat pe genunchii săi... Pe urmă, chirurgul a scos piatra din vezica urinară după ce a făcut o tăietură în piele și alta în vezică”*.(2) Este greu de imaginat suferința bolnavului în timpul acestei proceduri și după aceea.

De-a lungul istoriei s-au folosit tot felul de tehnici stranie de “anestezie”, cum ar fi sufocarea bolnavului sau lovituri puternice în cap cu un ciocan de lemn până când bolnavul își pierdea cunoștința, sau imobilizarea. Aceste metode primitive erau aplicate în loc de medicamente contra durerii. Unii bolnavi nu supraviețuiau acestor traume dureroase.

Grecii și romanii foloseau contra durerii mătrăguna (“mărul diavolului”) sau alcoolul. Chirurgul roman Pedanius Dioscorides din secolul I e.n. folosea o combinație de alcool și mătrăgună.

Dogmele Evului Mediu susțineau că tratarea durerii era imorală și eretică. De exemplu în 1591 o femeie scoțiană a fost arsă de vie fiindcă ceruse un leac împotriva durerii la naștere. Poate că această concepție își are originea în Vechiul Testament: *“Be ețev tildi banim”* (Cu durere / tristețe vei naște fii). (Fac. 3: 16)

Cu toate acestea, unii medici medievali italieni (de exemplu Theodoric din Lucca) foloseau în timpul operațiilor un burete îmbibată într-un lichid compus din opiu, măselariță, mătrăgună și alcool, pe care îl aplicau pe fața bolnavului, iar acesta inspira vaporii.

Oamenii de știință și condeierii acelor vremuri cunoșteau efectele opiului. Giovanni Boccaccio (1313-1375), autorul

Decameronului, a scris o povestire despre o tânără măritată cu un medic bătrân. Medicul a pregătit o soluție de opiu pentru un bolnav căruia urma să-i amputeze un picior gangrenos. Medicul a lăsat leacul pe balcon și a plecat să-și consulte bolnavii. Între timp tânăra soție și-a invitat amantul. Numai că medicul s-a întors acasă mai devreme ca de obicei. Femeia înspăimântată l-a ascuns pe amant pe balcon. După un timp, tânărului i s-a făcut sete și a băut cocktailul care conținea opiu și a adormit. Crezând că amantul a murit, femeia l-a pus într-un coșciug care a fost apoi furat de tâlhari...(3)

### **Dezvoltarea anesteziei chirurgicale**

Prima substanță anestezică inhalatorie, eterul, a fost administrat de către Cordus și Paracelsus în secolul al XVI-lea. Ei au folosit eterul la abator pentru a anestezia găinile înainte de sacrificare, dar experimentul a fost dat uitării. Eterul a fost introdus în practica medicală abia două secole mai târziu.

Majoritatea operațiilor prin care au trecut răniții din Războiul Civil American s-au făcut fără anestezie, cauzând suferințe de nedescris.

Anestezia chirurgicală a progresat enorm odată cu descoperirea protoxidului de azot ( $N_2O$  sau gaz ilariant) de către Joseph Priestley și Joseph Black, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Priestley a descoperit și oxigenul, care este folosit ca rutină la anesteziei, pentru a evita hipoxia (scăderea nivelului de oxigen în țesuturi), inerentă majorității anesteziilor. În 1800 chimistul englez Sir Humphry Davy a demonstrat eficacitatea gazului ilariant ca analgezic, iar în 1844, la Boston, dentistul Horace Wells a făcut extracții dentare sub influența protoxidului de azot, fără ca pacienții să sufere dureri în timpul extracției.

Prima anestezie chirurgicală recunoscută oficial a fost făcută de William Morton la Boston, în 16 octombrie 1846.(1) El a administrat eter la extirparea unei tumori. Bolnavul a dormit tot timpul operației, nu a simțit dureri și nu a avut complicații. Această zi a fost recunoscută de către OMS ca Ziua Mondială a Anesteziei.

Părintele anesteziei este însă considerat englezul John Snow (1813-1858) care și-a dedicat viața cercetării eterului și anesteziei chirurgicale. La nașterea celui de-al optulea copil al reginei Victoria, în 1853, John Snow a folosit un nou anestezic, cloroformul.(4) Este prima naștere fără dureri din istorie. Din cauza numeroaselor efecte secundare, eterul, cloroformul și halotanul au ieșit din uz. Locul lor a fost luat de anestezicele inhalatorii moderne (desfluran, izofluran și sevofluran), precum și de anestezicele intravenoase. În schimb, protoxidul de azot se folosește și astăzi la extracții dentare și ca gaz complementar anestezicelor moderne.

### **Istoria anestezicelor intravenoase, a anesteziei regionale, a tratamentului durerii și a terapiei intensive**

În secolul al XIX-lea au intrat în uz anestezicele intravenoase și anestezia regională, de exemplu cea epidurală.

Cu toate că grecii din antichitate știau să folosească seringile, iar medicii lui Henric al VIII-lea făceau injecții, anestezia intravenoasă modernă a început să se dezvolte numai pe la mijlocul secolului al XIX-lea, pionierii ei fiind englezii Timothy Clarck și Christopher Wren.

Opiul (o substanță naturală care conține morfină și alți alcaloizi) a fost descris încă în secolul al IV-lea î.e.n. de către

grecul Theophrastus. Primul care a sintetizat morfina a fost farmacistul german Friedrich Sertürner, în 1817. Prima anestezie intravenoasă a fost făcută de francezul Pierre-Cyprien Oré în 1872. El a injectat bolnavului cloral hidrat, un medicament folosit și astăzi ca un sirop calmant în pediatrie, înaintea unor proceduri ca ecocardiografia și electroencefalografia.

Anestezicele contemporane au o toxicitate redusă și permit intrarea și ieșirea rapidă din anestezie. Printre ele se numără propofolul, etomidatul, midazolamul și ketamina. Tiopentalul, un hipnotic excelent, a fost introdus în practica anestetică în anii 1930, dar folosirea lui a scăzut simțitor în ultimii ani.

Cuceritorii Americii de Sud au descoperit că indigenii foloseau la vânat săgeți unse cu o substanță numită curara, care produce relaxare musculară, inclusiv a mușchilor respiratorii și moarte prin sufocare. (Cei care consumă vânatul nu pătesc nimic, deoarece substanța nu se absoarbe din aparatul digestiv). Curara sintetică, d-tubocurarina, a fost folosită pentru prima oară în 1942 la intubație traheală de către anestezistul venezuelean Pascual Scannone. Tot în 1942, canadienii Griffith și Johnson au început să folosească d-tubocurarina ca relaxant muscular la operații, creând astfel chirurgilor condiții operatorii favorabile. Și eu am folosit d-tubocurarina la începutul carierei mele de anestezist în 1979.

În paralel a apărut și necesitatea dezvoltării tehnicilor de ventilație artificială pentru bolnavii care nu reușeau să respire eficient, fie din cauza medicamentelor relaxante, fie datorită unor boli care paralizau mușchii respiratori. În timpul epidemiei de poliomielită din anii 1950, anestezistul danez Bjørn Aage Ibsen și echipa lui au folosit “plămânul de fier”, părintele ventilatoarelor

moderne, ca să ventileze artificial zeci de bolnavi cu paralizie respiratorie. Astfel s-a creat prima unitate de terapie intensivă din lume.

De mii de ani, indienii din Peru cultivă și mestecă frunze de coca (în limba Aymara coca înseamnă “hrană pentru călători”). Frunzele conțin cocaină, o substanță cu efect anestetic local și psihoexcitant, care poate produce dependență. Cocaina a fost primul anestezic local folosit în anestezia regională. La sfârșitul secolului al XIX-lea, doi tineri medici din Viena, Karl Koller și Sigmund Freud, au folosit cocaina ca anestezic local la operațiile pe ochi. În 1898 germanul August Bier a făcut prima anestezie spinală chirurgicală, injectând cocaină lângă măduva spinării. Chirurgul român Nicolae Racoviceanu-Pitești a fost primul care în 1901 a injectat opioizi pe cale spinală, iar spaniolul Pagés, argentinianul Gutierrez, francezii Cathlin și Sicard și italianul Dogliotti au fost primii care au folosit anestezia epidurală. Încă un nume proeminent al medicinei românești a fost chirurgul și ginecologul Eugen Aburel-Bogdan, care în 1931 a introdus analgezia epidurală ca tratament al durerii la naștere. Această tehnică a fost perfecționată mai târziu de către Edwards și Hingson. În anii 1960 americanii Bromage și Bonica au pus bazele tehnicilor de blocadă a nervilor periferici prin injectarea de anestezice locale. Datorită efectelor nefaste, cocaina a fost cu timpul înlocuită cu procaina, iar în zilele noastre, cele mai folosite anestezice locale sunt lidocaina, bupivacaina și ropivacaina.

Elucidarea mecanismelor durerii de către Wall și Melzack au deschis porțile unei noi profesii practice mai ales de anesteziști: tratamentul durerii acute și cronice.

### **Intubație traheală efectuată cu ajutorul laringoscopului**

Pentru cei nefamiliarizați cu acești termeni, intubația oro-traheală este introducerea prin gură sau prin nas a unui tub special în căile aeriene, pentru a facilita ventilarea plămânilor în timpul operațiilor sau în urgențe (traumatisme, resuscitări sau insuficiență respiratorie). Majoritatea intubațiilor din spitale sunt efectuate de către anesteziști. Mai rar tubul se introduce printr-o tăietură în partea anterioară a gâtului, o procedură numită traheostomie și efectuată de obicei de către medici O.R.L. (5).

Traheostomii făcute prin "tăierea gâtului" unor persoane care se sufocau sunt cunoscute de 4000 de ani, fiind descrise în Rig Veda și mai târziu de Imhotep, medicul unui faraon egiptean. În continuare, Hipocrate a descris intubarea traheii, iar Alexandru cel Mare a despicat cu sabia gâtul unui soldat care se sufocase cu un os. Talmudul, medicul grec Aesculap și romanul Galenus descriu ventilația unor noi născuți cu ajutorul unor bucăți de trestie introduse în trahee. Această tehnică a fost perfecționată în secolul al XVI-lea de anatomistul flamand Andreas Vesalius pe cadavre proaspete de animale, cărora le deschidea toracele pentru a confirma ventilarea plămânilor. În secolele următoare tehnica traheostomiei s-a perfecționat.

În 1754, englezul Benjamin Pugh a fost primul care a înlocuit traheostomia cu intubația oro-traheală la resuscitarea persoanelor înecate și la bolnavii de difterie. Aplicarea acestor tehnici poate salva viața bolnavului. La bătrânețe, primul președinte american George Washington suferea de laringită și respira greu. Marii medici ai vremii l-au tratat cu inhalatii, neîndrăznind să-i facă traheostomie, deși cunoșteau tehnica. Ca urmare, Washington a murit sufocat.

La început, intubațiile se făceau cu tuburi metalice, apoi s-au folosit materiale mai puțin traumatice, cauciuc sau plastic. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, germanul Kuhn, americanii Miller, Waters și Guedel și englezii Macintosh și Magill au revoluționat tehnicile și echipamentul folosit la intubația traheală. A apărut și laringoscopul, un aparat care ușurează mult intubația. Datorită acestor pionieri, intubația traheală și ventilația artificială prin tubul traheal este astăzi o procedură de rutină, fără de care nu se poate concepe anestezia, resuscitarea și tratamentul bolnavilor la terapie intensivă.

În ultimele decenii s-a creat laringoscopul de mare precizie cu fibre optice, iar în pandemia SARS și cea de Covid 19 intubațiile traheale se fac cu ajutorul video-laringoscopului, care permite efectuarea intubației fără ca anestezistul să se uite direct în gura pacientului, reducând astfel riscul de contaminare.

### **Anestezia modernă și contemporană**

După cele două războaie mondiale, anestezia a progresat enorm prin utilizarea unor echipamente și medicamente noi, mai precise și mai sigure. Tehnologia avansată, electronica și farmaceutica, precum și înțelegerea proceselor patofiziologice și introducerea în practică a algoritmilor de tratament au transformat anestezia într-o profesiune exactă și sigură pentru bolnav.

Printre fondatorii anesteziei moderne în România a fost profesorul George Litarczek (1925-2019), al cărui discipol a fost și prietenul meu, Prof. Gabi Gurman (Gabriel Ben Meron). Printre figurile proeminente ale anesteziei moderne și contemporane românești se numără profesorii Mogoșeanu (de la

care am învățat despre anestezie la Institutul de Medicină din Timișoara), Acalovschi, Săndesc, Bubenek, Filipescu (fostă președintă al societății europene de anestezie), Ionescu, etc.

Gabi Gurman a fost unul dintre liderii terapiei intensive în Israel. În cartea pe care a publicat-o în ebraică și engleză (6), el descrie amănunțit pionieratul anesteziei în Israel. Printre fondatorii anesteziei israeliene în anii 1950-1960 se pot enumera profesorii Wintz, Davidson, Chayen, Gestes, Hoffmann, Backner, Birkhan, Florela Magora (de origine română), Gassner, Ovadia, Aronson, Kotev, Monies-Chass, Levy, Barzilay, Soroker (a cărui discipol am fost și eu) și alții. Dr. Zeev Goldik a fost președintele Societății Europene de Anestezie, iar Prof. Leonid Eidelman, tot anestezist israelian, a fost președintele Asociației Medicale Mondiale.

Anestezia modernă a devenit o specialitate fără de care activitatea spitalelor este de neconceput. Anesteziștii tratează bolnavii nu numai în timpul operației, la reanimare și la terapia intensivă, dar și în clinicile de tratament al durerii, tratamentul traumatismelor și la resuscitări în spitale. Anesteziștii de astăzi educă generații întregi de studenți, stagiați, asistenți/te, paramedici și personal medical din alte domenii ale medicinei.

### **Bibliografie:**

1. William T. G. Morton. Wikipedia.
2. Blatchford, James W. III. The Surgery of Celsus' De Medicina. *Annals of Surgery* 5(3):p e482, September 2024.
3. The Project Gutenberg eBook of The Decameron of Giovanni Boccaccio. Most recently updated: October, 2021.
4. Schwartz J. Anesthesia a la Reine. Office for Science and Society. 21 Sep 2022.

5. Peter Szmuk, Tiberiu Ezri, Shmuel Evron, Yehudah Roth, Jeffrey Katz. A brief History of Tracheostomy and Tracheal Intubation, from the Bronze Age to the Space Age. *Intensive Care Med* 2008; 34: 222-228.
6. Gurman GM. Visionaries and Dreamers. The Story of the Founding Fathers of Anesthesiology in Israel. Ben-Gurion University of the Negev Press., 2008.

**2020**

## **CAPITOLUL 4**

# **POVESTIRI IMAGINARE**



## Iluzitania sau Țara Orbilor

Personajele acestei povestiri sunt pur imaginare, la fel ca și acțiunea și locul unde ea se petrece.

*In regione caecorum rex est luscus* (În țara orbilor, chiorul este împărat.) Acest proverb apare pentru prima dată în colecția *Adagia*, publicată de Desiderius Erasmus în 1500.

A fost odată ca niciodată o țară mare și îndepărtată pe nume Iluzitania. Țara era prosperă grație unui popor harnic și a modernizării accelerate. Majoritatea populației adulte avea studii superioare, mai ales în domeniul ciberneticii și al științelor exacte.

Și medicina era foarte avansată. Toate operațiile se făceau cu roboți independenți. Bolnavii erau consultați prin telemedicină, diagnosticele erau stabilite prin analize cibernetice (AI) iar medicamentele ajungeau la casa bolnavilor printr-o rețea pneumatică. Serviciul medical și educația erau gratuite. Asistența socială, așa cum este concepută în zilele noastre, era inexistentă, fiindcă majoritatea iluzitanilor lucrau, iar cei infirmi, bolnavi sau retardați erau tratați în comunități speciale, confortabile și luxoase.

Salariile erau egale – fiecare cetățean primea lunar 5.000 iluzolari, care echivalau cu 5.000 de dolari americani de astăzi. Toate tranzacțiile financiare personale și instituționale erau executate prin sistemul astronet, o formă avansată a internetului.

Iluzitanii erau longevivi – majoritatea ajungeau la 100-120 de ani. Orașele erau curate, cu bulevarde largi și multe spații verzi. Cinematografele erau mobile și constau din ecrane uriașe plasate

în spații publice. La fel și spectacolele. Totul era gratuit. Lângă fiecare local public, pe străzi, era acces liber la astronet.

Economia Iluzitaniei era bazată pe producția și exportul de petrol, gaze naturale, automobile extravagante și echipament cibernetic. Agricultură, care pe vremuri prospera, era practic inexistentă, nefiind rentabilă. Toate alimentele se importau dintr-o țară vecină, cu sistem politic dictatorial, înapoiată din punct de vedere economic, Republica Loseria.

Oamenii din Iluzitania erau în general fericiți, iar copiii lor erau bine educați. În vacanțe, majoritatea populației călătorea peste hotare. Țara era inundată, mai ales vara (iernile erau foarte friguroase) de turiști din toată lumea. Peste tot, în locurile publice funcționau automate translatoare în peste 100 de limbi.

Țara era foarte liberală din punct de vedere al religiei. Oamenii puteau să-și schimbe oricând religia, sau să devină atei. Societatea era foarte tolerantă și în privința autodefinirii sexuale.

O adevărată societate idilică!

Iluzitanii erau oameni deschiși la fire și le plăcea să converseze pe străzi și în case. Rețelele sociale fuseseră de mult desființate și schimbate în *open face-road*.

Sistemul politic era o monarhie constituțională. Spre deosebire de alte monarhii istorice sau contemporane, regele era ales în mod democratic odată la patru ani. Candidații aparțineau tuturor păturilor sociale și erau aleși după merit și după experiența politică.

În ultimii 12 ani, țara era condusă de regele Iluzorus al V-lea. La început regele a fost foarte iubit, dar în ultimii ani a luat unele măsuri care au provocat nemulțumiri și mișcări populare pașnice. Printre altele, Iluzorus al V-lea a scăzut salariile populației la 1.000

iluzolari pe lună, în schimb le-a crescut pe cele ale parlamentarilor la 10.000.

Soția lui, regina Iluzora, a fost numită judecător suprem, iar una din fiicele lor a fost numită șefa statului major al armatei. Au rămas doar trei partide politice: partidul iluzorian de nord, cel central și cel de sud, toate celelalte au fost desființate. Pentru a-și asigura succesul la viitoarele alegeri, din banii storși poporului, regele a construit în fiecare oraș palate pentru demnitarii care făceau propagandă spre binele lui. De asemenea s-a dovedit că în decursul anilor, regele și familia regală au devenit miliardari, deși erau numai salariați și s-a demonstrat că aveau relații corupte cu marii industriași.

Poporul era tot mai nemulțumit de restricții și de faptele abuzive ale regelui. Sărăcia s-a accentuat, sistemul sanitar era în pragul colapsului, iar sistemul judiciar era exclusiv în favoarea monarhiei și a guvernului. Manifestațiile au prins amploare și au devenit mai agresive. Poporul cerea abdicarea regelui și alegerea unuia nou, care nu era corupt.

Îngrijorat de aceste evenimente, regele a întrunit o ședință urgentă a consiliului guvernamental, format din rege, regină și cele patru fiice ale lor. Fiecare a propus soluții care să-i scoată din impas; până la urmă a fost adoptată cea propusă de regină: salariul mediu va crește de la 1.000 la 2.000 de iluzolari, cu condiția ca toți oamenii de peste 18 ani (cei cu drept de vot) să accepte implantarea unor lentile de contact "optimiste" la ambii ochi. Oamenilor li se va explica că aceste lentile îi vor ajuta să vadă lucrurile în roz – un fel de psihoterapie continuă.

Oamenii însă nu erau conștienți de două probleme esențiale. După implantare, lentilele trimiteau niște prelungiri

care penetrau globul ocular, ajungeau la baza creierului și nu mai puteau fi scoase decât printr-o operație complicată. În plus lentilele erau programabile, iar programatorii și aparatele lor se aflau în palatul regal.

Principiul programării era controlul stării de spirit a oamenilor prin stimularea secreției de serotonină în creier. Aparent era o invenție revoluționară, care elimina necesitatea tratamentului antidepresiv cronic. Numai că manipularea cantității de serotonină era la cheremul programatorilor!

Pentru a convinge populația de utilitatea și siguranța acestor lentile, toată familia regală a apărut la televizor cu lentile, dar ele erau doar simple lentile de contact. Solii regelui au mers din casă în casă pentru a convinge oamenii de utilitatea lentilelor.

Majoritatea populației le-a acceptat în speranța de a scăpa de sărăcie și de griji. Tuturor acestora li s-a promis dublarea salariului lunar.

Lucrurile păreau să se liniștească, dar cei 10% care au refuzat implantul continuau să se revolte. Unii au fost împușcați de poliția regală, alții au fost întemnițați. Iar dublarea salariilor celor cu lentile implantate întârzia... Văzând aceste atrocități, chiar și cei cu implanturi s-au revoltat. Erau totuși 90% din populația țării!

Parlamentarii corupți, care erau devotați regelui, s-au speriat.

Când totul părea pierdut, regina a ordonat programatorilor să tripleze doza de serotonină secretată prin intermediul lentilelor, pentru a încerca să-i calmeze pe recalcitranți. Programatorii s-au conformat, iar lentilele au provocat secreția unor cantități enorme de serotonină. În scurt timp, sute de mii de

oameni au murit de sindrom serotoninergic, datorat cantităților enorme de serotonină din creier. Acest sindrom se manifestă printre altele prin comă, convulsii epileptice, temperaturi foarte ridicate, insuficiență respiratorie și chiar moarte.(1)

Restul populației a intrat în psihoză, necesitând internări masive în spitale sau rămânând acasă, neputând să lucreze sau să funcționeze normal. Aceasta a dus la colapsul total al Iluzitaniei. Familia regală și politicienii devotați monarhiei au cerut azil politic și s-au refugiat în Loseria vecină. Armata Loseriană a ocupat Iluzitania fără a întâmpina vreo rezistență.

Așa a dispărut de pe harta lumii țara prosperă de odinioară, Iluzitania și poporul ei.

“În țara orbilor, chiorul e împărat”. Puterea corupe și se poate transforma oricând și oriunde într-o putere nelimitată care să-i controleze pe oameni în mod absolut.

### **Bibliografie:**

1. Mikkelsen N., et al. Serotonin syndrome—A focused review. Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology. First published: 12 June 2023

**2019**

## Şacalul şi papagalul

Încă din şcoala elementară mi-a plăcut să citesc fabule, care erau uneori comice şi învăţai din ele de-ale vieţii. Cine nu a auzit de Esop, la Fontaine sau Krîlov? Se pare că ultimii doi, în fazele incipiente ale carierei lor de fabulişti, s-au “inspirat” din fabulele lui Esop.<sup>(1)</sup> Poate că astăzi acest lucru ar fi considerat plagiat, dar oricum, amândoi au devenit fabulişti de renume. Cel mai mare fabulist român a fost Grigore Alexandrescu. După câte am citit, eroii lui erau originali şi nu apăreau la alţi creatori de fabule.

Fabulele se termină întotdeauna cu o morală, de obicei pozitivă, care are ca scop alegerea unei căi drepte în viaţă.

Nu ştiu de ce, dar astăzi m-am trezit cu dorinţa de a compune şi eu o fabulă.

Povestea imaginară se petrece în rezervaţia Ngorongoro din Tanzania, pe care am vizitat-o acum câţiva ani. *Ngorongoro* este termenul folosit de luptătorii tribului Maasai pentru clinchetul talăngilor de la gâtul vacilor pe care le păzeau. Ngorongoro este vecină cu marea rezervaţie Serengeti, dar este relativ izolată, fiind situată într-un crater (caldeiră) rezultat în urma unei erupţii vulcanice.

Şi acum iată fabula.

De o bună bucată de vreme, Şakia, femela lui Şaki, şacalul şef din Ngorongoro, îl tot bătea la cap:

– De ce trebuie să mâncăm noi numai hoituri sau resturile pe care le furăm de la lei, leoparzi, gheparzi, hiene şi alte animale

puternice? De ce leul este conducătorul absolut al savanei? Tu ești șmecher, talentat și destul de puternic ca să preiei conducerea.

Până la urmă Șaki s-a lăsat convins și a început să se organizeze. Avea un caracter rapace, hrăpăreț și josnic, deci nu avea scrupule. Împreună cu Șakia au pus la cale un complot. Dar ca să reușească, aveau nevoie de aliați și de un purtător de cuvânt. Trebuiau să câștige alegerile savanei, care urmau să aibă loc peste o lună. Șaki și-a întrunit haitele de șacali și le-a spus:

– Fraților, noi trebuie să câștigăm alegerile. Eu și Șakia vă vom conduce spre victorie! Dacă voi fi ales conducător, vă promit că zilnic veți mânca numai carne proaspătă. Ne-am saturat de hoituri!

Toți șacalii au strigat “Ura!” și l-au urmat orbește pe Șaki.

– Dar pentru a câștiga, trebuie să eliminăm concurența – leii, leoparzii, gheparzii, hienele, câinii sălbatici, caracalii și servalii. Eu propun să ne aliem cu vulpile șirete și cu șerpii veninoși, mamba neagră și cobra, care sunt și ei hrăpăreți și au nevoie tot timpul de carne proaspătă. Cine este pentru, să ridice laba.

Toți șacalii au fost de acord.

– Vom avea nevoie și de un purtător de cuvânt, unul bun de gură, unul care “are papagal”. Eu îl propun pe Papi, papagalul cu cioc alb.

Toți șacalii au fost de acord. Papi a început să acționeze ca propagandist și criminal. Nu numai că le-a convins pe vulpi și pe șerpii veninoși să se alieze cu șacalii, dar a adunat frunze otrăvitoare de ciumăfaie pe care le-a amestecat cu cărnurile consumate de rivalii lui Șaki, inclusiv cu carnea devorată de marele leu Leonard, care stăpânea de ani de zile în Ngorongoro.

Unul după altul, rivalii și-au dat duhul. Așa s-a ajuns la ziua alegerilor. Ierbivorele și maimuțele, bucuroase că au scăpat de cei care îi vâneau, au votat în unanimitate pentru Șaki și Șakia ca noii conducători ai rezervației și pentru guvernul alcătuit din șacali, vulpi și șerpi veninoși. Șaki a scos imediat o lege prin care păsările, fiind migratoare, nu aveau dreptul la vot, bineînțeles în afară de papagalii conduși și convinși de Papi, care au binecuvântat și ei noua conducere a savanei. Hipopotamii, crocodilii și elefanții au refuzat să participe la vot.

În afară de propagandist și criminal, Papi mai avea încă un rol, să curețe fesele conducătorului și ale conducătoarei de resturile de excremente, că doar nu se cuvenea ca cei doi să aibă un miros respingător. Așa se face că ciocul alb al lui Papi s-a făcut galben.

Pentru cuplul de conducători și aliații lor a fost raiul pe pământ – au început să vâneze rozătoare, manguste, arici, păsări și chiar puii ierbivorilor mari: gazele, impala, gnu și zebre.

Numai că în câteva luni, șacalii, vulpile și șerpii veninoși s-au înmulțit într-atât încât nu le mai ajungea mâncarea. Și atunci au făcut marea lor greșală: au început să vâneze puii de maimuțe și chiar de babuini. Babuinii masculi, care erau foarte răspândiți în rezervație, au pornit să demonstreze împotriva conducătorului, conducătoarei și guvernului. Dar fiindcă aceștia continuau să le mănânce puii, babuinii și-au folosit forța și colții enormi ca să ucidă șacali, vulpi și chiar șerpi veninoși.

Văzând că se îngroașă gluma și situația devine din ce în ce mai periculoasă, cuplul conducător și-a adunat puii și împreună cu aliații lor au hotărât să fugă din rezervație, dar mai întâi au dat foc savanei.

Aşa a luat sfârşit dominaţia şacalilor în Ngorongoro. Despre Papi papagalul, se crede că a căzut într-un maldăr uriaş de fecale de elefanţi şi s-a înecat.

Morala fabulei:

Dacă votezi cu şacalii, vulpile şi şerpii veninoşi, până la urmă aceştia îţi vor mânca puii şi îţi vor arde vizuinile şi cuiburile.

### **Bibliografie:**

1. Ivan Krylov. Wikipedia.

**2024**

## Rai 2030

În primăvara anului 2030, un grup mare de stegari, cam 400 la număr, au ajuns între nori, la o poartă pe care scria cu litere mari și roșii “RAI”. Comandantul stegarilor, un fost general de aviație, s-a oprit brusc în fața porții zicând stupefiat:

– Măi băieți, noi am zburat deseori printre norii ăștia, dar niciodată nu am văzut intrarea în Rai. De fapt, eu nu cred în forțe supranaturale și nici în Rai. Cât despre Iad, îmi plăceau doar poveștile din mitologia greacă despre Hades și Cerber, câinele monstruos cu trei capete. Povești de adormit copiii!

– Păi, șefule, zise stegarul de lângă el, nu vezi că ăștia sunt nori artificiali? Și totul din jur este creația inteligenței artificiale, controlată deocamdată de anumiți oameni. Este proprietatea Guvernului.

– Dar nouă ni s-a spus că suntem trimiși într-o misiune specială împotriva inamicului.

– Ce noroc, zise altul, că deși cele două sute de avioane cu care am venit s-au dezintegrat simultan, noi am rămas ca prin minune nevătămați!

– Putem să mulțumim tot inteligenței artificiale pentru această minune, au răspuns ceilalți stegari în cor.

– Haideți, băieți, să intrăm pe poarta Raiului. Niciodată nu mi-am închipuit că există așa ceva.

Dar poarta era închisă. Au apăsă de zeci de ori pe butonul soneriei, dar nimeni nu răspundea. Li se făcuse foame și frig.

Norii negri prevesteau o ploaie iminentă. După multe insistențe, cineva i-a anunțat printr-un difuzor:

– Robotul nostru Suprem are o serie de ședințe și se va elibera pentru voi numai peste vreo cinci ore. Între timp puteți face un tur pe alea lungă din jurul Raiului și puteți să beți apă de ploaie și vă odihniți. De mâncare și așa nu mai aveți nevoie. Veți trece pe lângă poarta Iadului care este tot timpul deschisă. Puteți intra acolo dacă doriți.

Obosiți și nedumeriți, stegarii aviatori au pornit agale pe alea din jurul Raiului. I-a prins și o ploaie bună cu tunete și fulgere, cum nu mai văzuseră în viața lor, dar în sfârșit au reușit să-și potolească setea. Au mers ei cât au mers și s-au întâlnit cu un alt grup de stegari, cam 1.000 la număr. Toți erau medici.

– Voi ce căutați aici? – întrebă generalul aviator.

– Am fost trimiși aici de urgență de Guvern, în două avioane uriașe. Ni s-a spus că 400 de aviatori s-au rătăcit între nori și noi trebuie să vedem dacă nu sunt printre ei și răniți, ca să-i tratăm. Avioanele noastre s-au dezintegrat, dar noi nu am pățit nimic.

– Da' voi cine sunteți? – întrebă profesorul, șeful medicilor.

– Noi suntem aviatorii pe care îi căutați și suntem cu toții teferi.

– Ce bine, zise profesorul. Hai să vizităm împreună Raiul.

Cum trecuseră deja câteva ore bune de când părăsiseră poarta Raiului, cei 1.400 de stegari au făcut cale-întoarsă. Ajunși la poarta Raiului, au bătut din nou, au sunat, dar în zadar. La un moment dat, o voce stridentă i-a anunțat autoritar:

– Vorbește Robotul Suprem. Bine ați venit în Lumea dintre Nori. Am un anunț pentru voi de la Comandantul Nostru Suprem

de pe Pământ, Guvernul! El a hotărât printr-o lege că Raiul va fi închis timp de un an pentru reparații. Zborurile spre și din Lumea dintre Nori au fost și ele sistate prin lege, din lipsă de combustibil.

Neavând încotro, stegarii s-au întors la poarta iadului.

În jur erau mormane de steaguri, mii, poate chiar zeci de mii. Erau și uniforme militare aruncate claie peste grămadă. Dinăuntru se auzea în surdină Requiemul lui Mozart.

– Sunteți cu toții invitați în Iad! – anunță o voce metalică de robot. Dar întâi predați-ne steagurile. Nu veți mai avea nevoie de ele.

P.S. Stegarii sunt cei care demonstrează zilnic, cu drapele în mâini, împotriva măsurilor care pot transforma orice țară într-o dictatură.

**2023**

## Povestea lui Dóttir

Aceasta este o poveste imaginară, care se petrece în anul 2100. Fatma este profesoară de istorie în Reykjabad, fosta Reykjavik, capitala Aslandiei, care pe vremuri se chema Iceland (Islanda).

Fatma s-a născut în urmă cu 30 de ani, în 2070, din părinți de origine creștină, tatăl Magnús Magnússon și mama Helga Ingimundardóttir. După declararea victoriei Jihadului mondial, în 2069, exact cu un an înainte de nașterea Fatmei, toți locuitorii insulei s-au convertit la religia musulmană și și-au schimbat numele, dar puteau să-și păstreze și numele de familie islandez.

Fatma era măritată cu un bărbat de origine arabă, Hamed Ibn Farid, al cărui bunici imigraseră din Siria. Cuplul nu avea copii. Fatma și Hamed erau doi tineri chipeși, ea blondă-roșcată cu ochii verzui, iar el brunet, cu o mustață respectabilă și ochi mari, căprui. Tânăra pereche își petrecea timpul liber acasă, vizionând video-holograme, în care personajele apăreau tridimensional, ca și cum ar fi fost prezente în cameră. Aceste video-holograme erau pe teme religioase islamice. Fatma a moștenit de la bunicul ei un CD player cu care asculta muzica unor formații rock, înregistrată în urmă cu peste 100 de ani. Fatmei îi plăceau mai ales Beatles și Queen. Legea interzicea audiția în public a acestei muzici decadente. Uneori tânăra pereche organiza acasă întâlniri cu prietenii și ascultau muzică clasică arabă, a unor cântăreți vestiți din secolul XX, Umm

Kulthum și Farid El Atrash. Consumul băuturilor alcoolice și a drogurilor era strict interzis atât în locuințele private, cât și în localurile publice.

La școală, copiii au rugat-o pe Fatma să le explice de unde se trage numele ei de familie cu o terminație atât de ciudată: Muhammad-dóttir. Fatma le-a explicat că în perioada pre-islamică a țării, oamenii primeau numele de familie după numele tatălui, iar numele de familie se termina la bărbați cu *son* (în limba islandeză: fiul lui...), iar la femei cu *dóttir* (fiica lui...). Ca urmare, pe tatăl ei îl chema la început Magnús Magnússon (fiul lui Magnús), dar fiindcă în 2069 Magnús și-a schimbat numele în Muhammad, ea a devenit Fatma Muhammad-dóttir. Însă numele ei oficial, în arabă, era Fatma Bint Muhammad (Fatma fiica lui Muhammad).

În cărțile de istorie ale noilor “islandezi”, istoria Aslandiyei începea cu un an înainte de nașterea Fatmei, în 2069, când Jihadul mondial a triumfat, fiind urmat de Sharia. Deși la origine interpretarea cuvântului Jihad este complexă și adeseori se referea la lupta spirituală interioară a unui individ, militanții islamiști au interpretat cuvântul ca pe o chemare la un război sfânt de apărare și chiar de răspândire a islamului. Misionarismul acestei religii se evidențiază de-a lungul istoriei prin islamizarea multor popoare din Asia, Africa și chiar Europa, de exemplu Albania, Kosovo și Bosnia. După al Doilea Război Mondial lipsa de mână de lucru în Europa Occidentală a facilitat emigrarea a milioane de musulmani din Turcia spre Germania și din Africa de Nord spre Franța. Și continentul American a primit milioane de emigranți musulmani. Următorul val de emigranți musulmani a ajuns în Europa Occidentală la începutul secolului XXI.

Majoritatea musulmanilor, la fel ca a creștinilor, budhiștilor, evreilor, etc. erau oameni simpli, pașnici și muncitori. Însă anturajul a fost prielnic unor grupuri de militanți extremiști care până la urmă au reușit să stăpânească o mare parte a lumii.

Sharia reprezintă implementarea nedisputabilă a tradițiilor și legilor religiei islamice, care sunt întărite și prin ordine și legi statale și a căror încălcare este pasibilă de pedepse, chiar grele.

Între anii 2015-2060 populația globului a crescut cu 32%, pe când populația musulmană a crescut cu 70%. Motivele acestei creșteri sunt multiple: natalitatea lor ridicată comparativ cu creștinii, mai ales cei europeni, dar și convertirea la islam a oamenilor de alte religii.(1) Încă din anul 2018, data publicării acestui articol, 84% din populația globului se declarau religioși, religia musulmană ocupând al doilea loc ca număr de credincioși, după cea creștină. Religia musulmană a devenit populară, fiindcă la origine ea propaga pacea și înțelegerea între oameni, toleranța față de alte religii și în special față de noii convertiți la islam. Spre deosebire de ei, pe vremea Inchiziției (și nu numai atunci), convertiții la creștinism erau tratați cu suspiciune și chiar cu cruzime. Un exemplu a fost masacrul a mii de evrei convertiți la creștinism în Spania și Portugalia. După spusele ghidei noastre turistice din Lisabona, documentele atestă că în sec al XVI-lea, în timpul unei predici la catedrala din Lisabona, a suflat o adiere de vânt în catedrală. Creștinii spuneau că era un semn al Sfântului Spirit, la care un convertit a replicat că motivul era o crăpătura în tavan. Considerându-i eretici, creștinii au căsăpit mii de convertiți.(2)

Religia iudaică nu este misionară, iar comportamentul unor rabini ortodocși față de cei care vor să se convertească la iudaism

este uneori execrabilă. Condițiile de convertire la iudaism sunt și ele foarte aspre.

La origine, islamul încuraja, vedea chiar ca o obligație ajutorarea celor săraci. Religia islamică are reguli clare, simple și ușor de acceptat – acesta pare motivul primordial al islamizării mondiale. Începând cu a doua jumătate a secolului XXI, islamizarea mondială s-a petrecut în general în mod pașnic. Numărul musulmanilor creștea tot timpul și ei au ajuns la putere în majoritatea țărilor lumii, fiind ajutați de legile democratice promulgate în Europa, Statele Unite și chiar în Israel.

Microcosmosul Aslandiyei reflecta cu fidelitate ceea ce s-a întâmplat în majoritatea țărilor lumii după Jihad și Sharia. În esență musulmanii au ajuns majoritari la alegerile democratice din lumea liberă, apoi Africa creștină și America Latină au fost “cumpărate” cu petrodolari.

În majoritatea statelor europene au apărut grupări extremiste de creștini, care se opuneau cu forța islamizării legale, dar în curând ele au fost anihilate. Victoria la alegerile parlamentare, ca semn al democrației, trebuia respectată. Singurele țări în care islamul a ajuns la conducere prin forță au fost Statele Unite și Israelul, unde musulmanii majoritari au recurs la forță ca să materializeze victoria lor la alegeri.

După victoria în aceste două țări, cunoscută în istorie ca întemeierea Marelui Califat Mondial în 2069, 70% din populația lumii a devenit musulmană. Islamul a mai rămas minoritar doar în China, India, Rusia, Australia și Noua Zeelandă.

Fostele state est europene, inclusiv România, s-au declarat neutre, păstrându-și religiile seculare, dar din punct de vedere economic erau supuse globalizării musulmane.

Revenind la povestea Aslandiyei, situația demografică și economică a țării s-a schimbat radical în ultimii 30 de ani: populația a crescut de la 500.000 la cinci milioane. Datorită încălzirii globale și a noilor tradiții, s-a trecut la o alimentație sănătoasă, bazată pe humus, pita și multe legume, doar de sărbătorile sfinte se sacrifică câte o oaie.

Și capitala Reykjabad (fostă Reykjavik) s-a schimbat. Catedrala din central orașului a fost înlocuită cu o moschee, iar statuia *kafirului* (necredinciosului) viking Leifur (Leif) Erikson a fost înlocuită cu cea a eroului arab Salah-ad-Din (Saladin), dușmanul cruciaților, cel care în secolul al XII-lea a întemeiat un sultanat uriaș, care se întindea între Egypt și Siria. Saladin a cucerit și Ierusalimul, ocupat pe atunci de cruciați.

Istoricii erei pre-islamice considerau că vikingii lui Leifur Erikson au descoperit America, iar statuia lui a fost ridicată de guvernul American în anul 2000, la 1000 de ani de la descoperirea Americii.

Fatma învăța în secret limba islandică de la o bătrână de 90 de ani, care locuia într-un orășel în afara Reykjabadului. Limba islandică fiind în curs de dispariție, Fatma a hotărât să o învețe și să o transmită generațiilor viitoare. Dar cine preda sau învăța limba autohtonă, sau păstra în taină tradițiile religiei strămoșilor săi, era considerat *kafir* și era pasibil de pedepse grele și chiar de închisoare.

La o razie a poliției rituale, Fatma și profesoara ei au fost arestate și pedepsite cu trei ani de închisoare pentru erezie și sacrilegiu. Profesoara a murit în închisoare de o boală cronică, de care suferea dinainte. Fatmei i s-a propus să fie eliberată mai devreme, cu condiția să devină profesoară de limba arabă la o

școală de fete religioase. Fatma a acceptat. O aștepta *La vie en rose*.

P.S. Această poveste imaginară ar putea fi relevantă și pentru eventualitatea extremismului creștin sau iudaic, sau chiar a extremismului nereligios.

### **Bibliografie:**

1. Religion: why faith is becoming more and more popular. The Guardian, August 2018.
2. François Soyer. The Massacre of the New Christians of Lisbon in 1506: A New Eyewitness Account. Cadernos de Estudos Sefarditas, n.º 7, 2007, pp. 221-244.

**2020**

## Pata

În ultimii ani trecem prin “șantierizarea” străzii noastre. În jurul nostru apar blocuri noi ca ciupercile după ploaie. Uneori zgomotul continuă până seara târziu. Noroc că geamurile sunt de bună calitate și când le închidem și punem în funcțiune aerul condiționat, intensitatea lui scade.

Într-o noapte am dormit agitat și doar vreo patru ore. A doua zi m-am sculat devreme ca să prind primul tren spre Universitatea din Tel Aviv. Chiar și la acea oră timpurie, trenul era aglomerat, mai ales cu soldați care se întorceau la unitățile lor. Erau și tineri care făceau naveta între Rehovot și Tel Aviv, orașul care oferă cele mai multe oportunități de încadrare în muncă, mai ales în *high-tech*. Deși mai avem zilnic nu puține cazuri de COVID, unele chiar grave, majoritatea tinerilor nu purtau măști. Eu purtam o mască incomodă și ochelarii. M-am așezat lângă o tânără. Atmosfera din vagon era plăcută, unii ascultau muzică în surdina, alții pălăvrăgeau în diferite limbi, iar aerul condiționat funcționa la maximum, deși afară erau doar 25 de grade.

Am ațipit. Înainte de a adormi, mă gândesc de obicei la lucruri plăcute și de data aceasta mi-au revenit în minte fabuloasele insule pe care le-am vizitat de-a lungul anilor, începând cu Ada Kaleh și până la Hawaii și Galápagos. Deodată m-a trezit o tuse violentă venită din spatele meu. Eram cam buimăcit. Am aruncat o privire fugară spre tânăra de lângă mine. La început m-a frapat bluza ei albă, impecabilă. Însă coborând involuntar privirea, am descoperit ceva la care nu mă așteptam: pe fusta ei bleumarin se

vedea ditamai pata, maronie în centru și gălbuie împrejur. Puteau fi urmele unui strop de ulei de măsline picurat din greșeală pe fustă în timp ce își pregătea micul dejun. Nu puteam să-mi desprind privirea de la acea pată. Din fericire tânăra ațipise, așa că privirea mea insistentă nu o punea într-o situație neplăcută. Într-atât îmi era fixată privirea pe pată, încât Moș Ene a pus stăpânire pe genele mele și am adormit din nou, într-un fel de auto-hipnoză din care orice voce stridentă mă putea trezi. Dar nu am fost trezit.

În următoarele 15 minute visele m-au luat prin tunelul imaginației într-o excursie ca-n basme. Și totul s-a petrecut mulțumită petei de pe rochia tinerei de lângă mine. Fusta bleumarin mi-a apărut în fața ochilor ca un ocean uriaș, nemăsurat, iar eu mă apropiam de pată cu atâta repeziciune, de parcă zburam călare pe un meteorit. În câteva clipe am aterizat pe o insulă al cărei nume nu-l știam, într-un ocean necunoscut.

Am descoperit cu surprindere că insula era locuită. Pe țărmul unde am poposit flutura un drapel alb, ponosit de vreme și de vânturi, pe care era scris numele insulei: *Imagine* (Închipuiește-ți). În fața pădurii de mangrove de pe țărm era atârnată o pancartă mare, tot veche și greu descifrabilă, cu fotografia lui John Lennon, sub care era scris *Imagine*.

Insula să tot fi avut 20 de kilometri pătrați. Casele construite din lut și bambus erau aproape uniforme. În gospodăriile lor locuitorii creșteau păsări, porci și capre. Abundau pomii fructiferi tropicali: mango, papaia, fructele de pâine și bananele care creșteau sălbatic. În păduri mișunau mistreți, căprioare și mai multe specii de păsări, printre care și un fel de prepelițe pe care oamenii le creșteau pe lângă casă. Pe insulă nu erau animale carnivore, nici șerpi și nici păsări răpitoare. Era un

adevărat paradis, dar fără șarpele legendar! Imenși palmieri, care produceau curmale și nuci de cocos, înconjurau insula ca o fortăreață naturală. În centrul insulei se înălța un vulcan de peste 1000 de metri, de unde izvorau pâraie cu apă cristalină. Pe cele mai înalte piscuri zburdau capre sălbatice.

Pe insulă nu erau nici prăvălii, nici cluburi, nici măcar electricitate. Îmbrăcămintea sumară a locuitorilor era făcută din frunze uriașe de palmieri, legate între ele cu liane. Oamenii se sculau în zori și adormeau după apusul soarelui. Insula avea vreo 600 de locuitori, cam 100 de bătrâni, 200 de bărbați, 200 de femei și mai avea și 100 de copii. Am căutat să văd cum arăta scrierea lor, dar am găsit foarte puține inscripții, de fapt nu prea aveau nevoie să scrie. Scriau cu litere latine, dar textul nu-l înțelegeam. Nici limba pe care o vorbeau nu o înțelegeam. Era un fel de Esperanto, un amalgam de cuvinte luate din zeci de limbi. De exemplu, la întrebarea în finlandeză *Mitte Kulu?* (Ce mai faci?) răspunsul era *Very good*, sau la aceeași întrebare, dar în limba georgiană (gruzină): *Rogoraha?* –răspunsul putea veni în maghiară: *Nagyon jól*. O altă frază pe care am auzit-o începea în Esperanto și continua pe românește *Vi parlavi românește?* (Vorbești românește?) Răspunsul era *Yes* sau *No*, etc, etc, etc. La școală se învățau doar trei materii: limba vorbită, scrisul local și aritmetica de bază, de mai mult nu era nevoie. Viața decurgea în mod natural. Un fost medic și o fostă asistentă medicală serveau drept vracii insulei, folosind doar remedii naturale. După ce am reușit să pricep puțin limba *Imagine*, am înțeles că locuitorii nu știau cum au ajuns pe această insulă. Nu aveau nici vizitatori. Populația era de o etnie multicoloră, oameni care zâmbeau și cântau tot timpul cântecul *Imagine* și alte cântece ale Beatlesilor. Copiii se scăldau în apele oceanului, mamele

îi îngrijeau pe copii și pescuiau, iar bărbații se ocupau cu creșterea animalelor și culesul fructelor și plantelor sălbatice comestibile.

Cu timpul am început să recunosc unele persoane de pe insulă și am ajuns la concluzia că semănau foarte mult cu persoane pe care le iubeam sau le admiram în copilărie și tinerețe, dar care cu timpul s-au stins din viață. Așa au trecut pe lângă mine foștii mei profesori dragi de sport, chimie, istorie, latină, dirigintele clasei, profesorul de neurologie, profesorul de psihiatrie și profesoara de istorie a medicinei de la facultate, socrii mei, rabinul nostru și mulți alții. Toți mă priveau, îmi zâmbeau, dar nu scoteau o vorbă. La un moment dat, respirația mi s-a oprit pentru câteva clipe. La câțiva metri de mine îmi zâmbea și mă chema prin semne scumpul meu tată. Îl ținea în brațe pe Ștefănel, micuțul și singurul meu frățior, blond, cu ochii albaștri, care a decedat de pneumonie la vârsta de trei luni. Am pornit în fugă spre ei, cuprins de fericire, ca să-i îmbrățișez, dar deodată s-a auzit o voce stridentă: “Următoarea stație va fi Universitatea din Tel Aviv”.

M-am trezit brusc. Am observat că insula a redevenit o pată trivială de pe fusta tinerei. Am lăsat-o să doarmă în liniște și am coborât din tren.

De atunci tot caut pete pe rochii sau pe pantaloni albaștri, dar visul cu insula nu îmi mai revine. Ce păcat! Acest vis mă transforma, cel puțin temporar, într-o ființă calmă, liberă și fericită, departe de șantierul vieții tumultuoase.

Am înțeles în sfârșit că insula iluzorie din oceanul imaginar era de fapt cutiuța rotundă de chihlimbar pe care o ascund adânc în sufletul meu și în care îi țin aproape de inimă pe toți cei pe care i-am iubit odată și nu mai sunt.

## O zi din viața unui medic anestezișt

A fost o zi lungă. Mihai a anesteziat un bolnav în vârstă cărui i se extirpa un cancer de pancreas – o operație foarte lungă și complicată. Funcțiile vitale ale bolnavului erau stabile. Mihai s-a așezat la capul lui, între ventilator și monitor. Nu avea voie să adoarmă, deși era în picioare de vreo 16 ore.

S-a născut într-o comună de lângă București, din părinți evrei, oameni simpli, tatăl croitor, iar mama bucătăreasă la o cantină. După câțiva ani, familia s-a mutat la București, pentru a asigura unicului lor fiu o educație mai bună. Mihai era un elev silitor și a terminat liceul cu diplomă de merit. Voia să studieze franceza și geografia, dar tatăl l-a convins că de medici va fi întotdeauna nevoie, pe când meseria de profesor are un viitor incert, mai ales cu extinderea rapidă a calculatoarelor. El nu putea ști că în viitor, într-o pandemie, școlile vor fi închise luni de zile...

Și-a amintit de greutățile pe care le întâmpinase ca medic la țară, aruncat singur “în vâltoare”. Și acum îl mai treceau fiorii când își amintea cum ratase diagnosticul unui picior diabetic, luându-l drept o infecție oarecare, ceea ce s-a terminat cu amputarea piciorului bolnavului. Dar nu avea cu cine să se sfătuiască. Este adevărat că ceea ce înveți singur, de nevoie, pe pielea ta, (adică pe a bolnavului!) înveți pentru toată viața, dar poate că înveți greșit.

La București, Mihai s-a îndrăgostit de o româncă, Rodica, profesoară de engleză. S-au căsătorit și au avut o fetiță și un băiețel. Situația din România ceaușistă devenind tot mai grea,

tânăra pereche împreună cu părinții lui Mihai s-au decis să emigreze în Israel. Mihai a luat examenul de echivalare israelian din prima încercare, la fel și examenul de conducere. Pe amândouă le-a dat în engleză, fiindcă ebraică încă nu știa. Rodica a început să lucreze la o școală elementară, ca suplinitoare la limba engleză. Spre deosebire de Mihai, care doar scria și citea, engleza ei era excelentă. Seara urmau un curs de limba ebraică. Mihai ar fi vrut să devină chirurg, dar l-au primit la anestezie, fiindcă în spitale lipseau anesteziști.

Mihai a servit ca medic militar în cele două războaie din Liban; în primul (1982-1985) și-a făcut serviciul militar obligatoriu de 18 luni, iar în al doilea (2006) a activat ca medic rezervist. Mihai își amintește cu inimă grea de seara de pe front în Liban, la Zaharani, când i s-a adus un soldat grav rănit care din întâmplare îi era vecin la Tel Aviv. Lior, care avea doar 18 ani, a murit după câteva minute. Nici n-au apucat să-l evacueze. Mihai are amintiri triste despre întâlnirea lui cu părinții lui Lior. Ei voiau să afle care au fost ultimele cuvinte ale fiului lor. Mihai ar fi vrut să mintă, să pretindă că Lior ar fi spus ceva despre ei, sau despre iubita lui, dar conștiința nu-l lăsa.

– Din păcate, când a ajuns la noi, la spitalul militar, Lior nu mai era conștient, le-a spus Mihai cu o voce surdă.

În cele trei săptămâni petrecute la Zaharani, Mihai s-a gândit mult la Rodica și la copii. Pe Rodica o adora și în același timp o admira pentru devotamentul cu care își creștea copiii și cu care îi îngrijea pe părinții lui, care erau destul de bolnavi. Noroc că avea un program foarte flexibil la școală. Rodica își vizita părinții la țară, în România, de câteva ori pe an și îi lua și pe copii, ca să-i cunoască și pe ceilalți bunici.

Rodica era îngrijorată că Mihai se afla în pericol în Liban. Deși era obișnuită că Mihai lucra mult și adesea lipsea noaptea de acasă, Rodică îi era dor de el și vorbeau zilnic la telefon. Mihai i-a cucerit inima nu numai prin inteligență, dar și prin generozitatea și dezinvoltura lui.

După vârsta de 50 de ani, Mihai nu a mai fost concentrat ca rezervist. Între timp și-a luat examenele de specializare în anestezie și în terapie intensivă și a făcut un an de specializare în Anglia, lucrând apoi ca medic specialist la o unitate de terapie intensivă. Dar ca să nu-și uite meseria, o zi pe săptămână făcea anestezie, urmată și de gardă.

Avea deja 65 de ani, dar continua să lucreze în ritm nebunesc. Aveau doi copii reușiți, fata terminase medicina, iar băiatul era inginer de electronică. Era una din zilele acelea lungi, urmate de garda până a doua zi dimineața. Trecuse de ora zece, nu avea nimic urgent de făcut, dar nu voia să se culce. Știa că abia va ațipi și îl vor trezi pentru o operație urgentă și asta îl supăra și mai mult decât să nu doarmă toată noaptea. Prefera să bea ceai și să stea la taifas cu Marina, asistenta originară din Sverdlovsk, în munții Urali. Discuția s-a aprins, transformându-se în polemică. Marina, care trecuse de 60 de ani, susținea că doctorii din zilele noastre nu mai sunt ca cei din secolul XX. Tot timpul ei sunt dependenți de computere și monitoare și au pierdut acel *touch* – contact uman cu bolnavul.

– Nu e chiar așa, răspunse Mihai contrariat. Computerele și monitoarele ne ajută să facem o muncă mai exactă și un tratament mai plin de eficiență. În plus, mulți dintre noi suntem dedicați pacienților și nu părăsim sala de operație până nu-i vedem stabili în sala de reanimare. Zohar, o altă asistentă din blocul operator, intra și ea în discuție, întrebându-l pe Mihai:

- Ce părere ai, de ce e nevoie ca să fii considerat un doctor bun?
- După părerea mea, a explicat Mihai, deși e greu să-l caracterizez într-o singură frază, un medic bun trebuie să fie empatic și răbdător în relațiile sale cu pacienții, să fie la zi cu literatura medicală, mai ales în specialitatea sa, să-și dezvolte și să-și mențină aptitudinile practice, inclusiv pe cele manuale și să nu ezite să-și ia tot timpul răspunderea asupra vieții și sănătății bolnavului. Mai ales în sala de operații, un medic bun trebuie să se înțeleagă cu colegii din toate specialitățile și să fie în stare să lucreze eficient și fără conflicte cu echipa. Asemenea medici nu lipsesc nici astăzi, în secolul XXI.

Dar aceste calități nu sunt întotdeauna suficiente, fiindcă numai cine nu tratează pacienți, nu greșește. În cartea *How the doctors think* (Cum gândesc medicii), Jerome Groopman (2) consideră că majoritatea greșelilor făcute de doctori sunt cauzate de probleme cognitive, în special judecata “de coridor”, atașarea la diagnosticul inițial, deși el poate fi fals. În această privință, experiența clinică are un rol decisiv. Dacă ai trăit și ai lucrat destul de mult timp ca medic, ajunge să vezi o singură dată o anumită patologie ca să o recunoști mai târziu.

Discuția din sala de mese a fost întreruptă de țipătul strident al pagerului.

- Dr. Bornstein, Dr. Bornstein, veniți imediat la sala de naștere, avem o cezariană urgentă!

Au urmat încă două cezariene urgente și iată, e ora șapte dimineța. Mihai a dat raportul șefului de secție și a plecat.

Ajuns acasă, a picat în pat de oboseală, nu înainte de a filozofa: medicina este o meserie grea. Dar fără ea mi-ar fi și mai greu.

Căzut într-un somn agitat, lui Mihai îi reveneau, în vis, din când în când gânduri despre ultimul pacient pe care l-a anesteziat și care îi urla la ureche “De ce nu m-ai anesteziat ca lumea? Am simțit toată operația!” sau “De ce m-ai lăsat să mor?” Transpira abundant. La un moment dat ochii i-au fost bombardați de lumini orbitoare, însoțite de un sunet strident, necunoscut. În vis, bolnavul zbura spre el cu capul înainte, evitând coliziunea în ultimul moment. Deodată a văzut zburând spre el doi prieteni din copilărie, unul dintre ei murise de tânăr de cancer pulmonar. La un moment dat, totul s-a scufundat într-o beznă adâncă...

“Bip, Bip, Bip”, auzea Mihai sunetul monitorului, trezindu-se din somn. Îl durea pieptul și mai ales coastele. Vedea o lumină artificială și oameni în alb forfoteau în jurul lui. Rodica stătea la marginea patului și îl ținea strâns de mână.

– Ce s-a întâmplat, unde mă aflu? a izbucnit Mihai.

– Stai liniștit, iubitule, a replicat calm Rodica. Ești la spital, dar ca pacient, nu ca medic. Ai avut un infarct grav în timpul somnului, cu un stop cardiac. Noroc că tocmai ajunsesem acasă. Am intrat în dormitor, dar altfel decât de obicei, nu mi-ai răspuns la sărut. Erai palid și transpirat și aveai spume la gură. Ți-am palpat pulsul, dar nu-l simțeam. Am chemat imediat ambulanța. Mi-am amintit de cursul de prim ajutor pe care-l trecusem cu succes în urmă cu câteva luni. Am început să-ți fac masaj cardiac în ritmul cântecului formației Bee Gees *Stayin’ alive*. În câteva minute ți-a revenit pulsul și a ajuns și ambulanța ca să te ia la spital. Ai dormit 48 de ore. Ce fericită sunt, scumpule, să te văd din nou printre noi!

Recuperarea cardiacă a lui Mihai a durat câteva săptămâni. După recuperare, Mihai s-a pensionat și a devenit un

corespondent activ la două ziare israeliene în limba română: “Știri de necrezut” și “Românul israelian”.

Aceasta a fost povestea deloc neobișnuită, scurtă dar tumultoasă, a unui imigrant în Israel care în scurt timp a învățat două limbi străine (ebraica și engleza), a devenit specialist în anestezie și terapie intensivă, a participat la două războaie și a reușit să rămână un tată și un soț exemplar. Acasă, totul pare mai ușor.

### **Bibliografie**

1. Liviu M. Calman, Adrian Mihalache, Shmuel Evron, Tiberiu Ezri. Current Understanding of the Patient's Attitude Toward the Anesthetist's Role and Practice in Israel: Effect of the Patient's Experience. *Journal of Clinical Anesthesia* 15:451\_454, 2003
2. Jerome Groopman. *How the Doctors Think*. Houghton Mifflin Harcourt, 2007.

**2021**

## **CAPITOLUL 5**

# **OPINII**



## Politică și corupție în Olimp

Olimpiadele sunt evenimentele de vârf ale sportului mondial și mulți, printre care și eu, petrecem ore în șir în fața ecranelor care transmit competițiile olimpiadei.

Recenta olimpiadă de la Paris a excelat atât prin organizare (inclusiv splendida ceremonie de deschidere), cât și prin calitatea competițiilor sportive. O mană sufletească pentru iubitorii de sport! La competiție au participat 206 de state printre care și o delegație a refugiaților. La Paris au participat 37 de sportivi refugiați, mai ales din statele musulmane dictatoriale (Siria, Iran, etc).(1) Menționez excelentele rezultate ale delegațiilor sportivilor români și israelieni. Din păcate însă, câteodată acest adevărat festival al sporturilor este umbrat de politizare și chiar de corupție.

De exemplu, doi medaliați americani, învingători la 200 m plat la olimpiada din Mexico City din 1968, care voiau să exprime „puterea neagră”, au făcut un gest cu mâinile, pe care l-au numit mai târziu „salutul drepturilor omului”.(2)

Aceasta a fost prima olimpiadă pe care am văzut-o pe ecranul micului nostru televizor Rubin, având norocul să putem recepționa și postul de televiziune din Ungaria. Imaginea avea multă „mătreacă” (puncte albe), dar totuși vedeam și auzeam câte ceva.

Olimpiada de la München din 1972 a arătat că terorismul poate pătrunde chiar și în aceste evenimente care ar fi trebuit să apropie popoarele. În atacul terorist palestinian au fost masacrați 11 sportivi israelieni.(3)

Tot în România am savurat la TV performanța extraordinară a Nadiei Comăneci, care la olimpiada din Montreal, în 1976, avea doar 14 ani. În România circula un banc: "La întoarcerea victorioasă a Nadiei de la Montreal, Ceaușescu a întâmpinat-o la aeroport și-a început discursul citind cu voce tare „O, o, o, o, o”. Un ministru care stătea lângă el l-a atenționat: „Tovarășe președinte, asta este sigla olimpiadei!”

Olimpismul promovează excelența în sport, prietenia și respectul reciproc. Într-o lume ideală, politica și corupția ar trebui să fie excluse de la olimpiade. Iată cele șase principii care stau la baza jocurilor olimpice:

- Evitarea discriminării de orice fel.
- Dezvoltarea sustenabilă a economiei, a societății și a mediului înconjurător.
- Umanismul – în centrul atenției se află omul.
- Universalitatea. Sportul aparține tuturor și impactul său este universal.
- Solidaritatea. Comitetului Olimpic Internațional ajută comitetele naționale, mai ales pe cele care au cea mai mare nevoie.
- Sportul, educația și cultura trebuie să meargă mână în mână. (4)

Să le luăm pe rând și să vedem în ce măsură aceste principii sunt respectate.

Discriminarea se manifestă și astăzi. Unii sportivi sunt boicotați chiar dacă nu ei sunt vinovați de păcatele guvernelor țărilor în care trăiesc. Boicotarea repetată a sportivilor ruși și bieloruși este o discriminare și o nedreptate făcută sportului în sine. Practic, ei au depus tot efortul în cariera lor de sportivi și au rămas niște ratați anonimi. Același lucru se poate spune și despre

Olimpiada din 1980 de la Moscova. SUA a organizat un boicot în care 65 de state au refuzat să participe la această olimpiadă după ce trupele URSS au invadat Afganistanul. (5) Dar oare americanii nu au făcut același lucru?

Nu mă refer aici la boicotul celor care abuzează de droguri interzise, boicot care este justificat. Oare nu este o discriminare când sportivii algerieni sau iranieni refuză să concureze cu sportivii israelieni, la porunca dictatorilor din țările lor? Și chiar dacă participă la competiții împotriva israelienilor, li se interzice să le dea mâna. Toate acestea aparțin de politică și contravin principiului olimpic al discriminării.

Dezvoltarea economică și socială a țării organizatoare nu este întotdeauna garantată, unele țări pierd bani în loc să câștige. Așa a fost cazul Greciei la Jocurile Olimpice din 2004.(6)

Cât despre mediul înconjurător, sporturile motorizate și îmbulzeala milioanei de spectatori dăunează mediului. În timpul olimpiadei de la Rio din 2016 s-au produs 3.6 milioane de tone de bioxid de carbon.(7)

Umanismul în principiu sună frumos, dar adesea în centrul atenției nu sunt numai sportivii și spectatorii, ci și firmele care subvenționează jocurile și sumele enorme de care beneficiază unii înalți funcționari ai Comitetului Olimpic Internațional. Comitetul acesta a câștigat în 2021 peste 4 miliarde de dolari, iar salariile înalților funcționari depășesc un milion de dolari anual. Milioanele curg spre ei chiar și după ce ei nu mai sunt membri ai comitetului.(8)

Precum am văzut, nici universalitatea nu este respectată, de vreme ce unii sportivi sunt boicotați pe nedrept.

După părerea mea, numai ultimele două principii sunt cu adevărat promovate. De exemplu pentru sportivii invalizi s-au

creat jocurile paralimpice. Nu știu câtă educație și mai ales cultură aduce sportul, dar cel puțin dă o ocupație plăcută oamenilor.

Ceea ce lipsește din principiile olimpismului sunt evitarea politizării sportului și excluderea corupției. Despre acest subiect s-ar putea scrie o carte, dar mă voi limita doar la două evenimente majore.

Poate că exemplul cel mai dezgustător, impregnat atât de politizare cât și de corupție și rasism, a fost Olimpiada din 1936 de la Berlin. S-a scris mult despre felul cum Hitler a reușit să deruteze lumea și să obțină aprobarea organizării jocurilor olimpice, deși mai multe țări s-au împotrivit, datorită militarismului crescând și a discriminării grave a evreilor germani. Hitler a insistat să organizeze jocurile pentru a le folosi în scopuri de propagandă, ca să arate lumii o țară puternică și unită, ascunzând în același timp militarizarea periculoasă a Germaniei și prigoana împotriva evreilor și a romilor. În acest caz, boicotul propus de unii cetățeni americani, suedezi, cehi, olandezi, britanici și francezi, era îndreptățit, fiindcă mulți suspectau deja intențiile Germaniei naziste, dar boicotul a eșuat, astfel că 49 de țări au participat la “festivalul” bine regizat de Hitler și gealații săi.(9)

Unul dintre susținătorii proiectului hitlerist a fost Avery Brundage, președintele Comitetului Olimpic American, care nu numai că a declarat în public că sportivii evrei sunt tratați respectabil în Germania, ci în cursul olimpiadei a interzis participarea la jocuri a doi atleți evrei americani, Marty Glickman și Sam Stoller. De fapt, în 1935, Brundage declara că împotrivirea unor americani ca echipa olimpică americană să participe la jocurile de la Berlin a fost rezultatul unei conspirații evreiești-comuniste.(10) Unele surse controversate susțin că Brundage a fost mituit de nemți.(11)

Urmașul lui Pierre de Coubertin ca președinte al Comitetului Olimpic Internațional a fost belgianul Baillet-Latour care s-a opus boicotării jocurilor de la Berlin. El nu era numai antisemit, ci și misogin și chiar a încercat (fără succes!) să excludă femeile din olimpiade. El a sprijinit ideologia nazistă până la moartea lui în 1942. (12) Propun cititorilor cartea lui Guy Walters *Berlin Games. How Hitler Stole the Olympic Dream* (Jocurile de la Berlin. Cum a furat Hitler visul olimpic), apărută în 2006.

În 2002, orașul american Salt Lake City a găzduit olimpiada de iarnă. În decembrie 1998 s-a descoperit că unii membri ai Comitetului Olimpic Internațional au fost mituiți ca să sprijine candidatura acestui oraș pentru găzduirea jocurilor. Mai mulți membri ai comitetului au fost expulzați sau și-au dat demisia din comitet.(13)

Jocurile olimpice trebuie să facă plăcere spectatorilor și să evidențieze performanțele de excepție ale sportivilor, dar în niciun caz prin intervenția politizării și corupției.

### **Bibliografie:**

1. Olympic Refugee Foundation. Olympic refugee team.
2. Why Black American Athletes Raised Their Fists at the 1968 Olympics. History, May 2021.
3. Munich massacre. Wikipedia.
4. Olympism. World Olympians association.
5. The Olympic Boycott, 1980. U.S. Stat Department of State Archive. Released from january 2001 to January 2009.
6. How the Olympics rotted Greece. Politico, July 2015.
7. Yang Y. The Main Factors of Environmental Impact of the Olympic Games. Highlights in Science Engineering and Technology December 2022;5:267-271.

8. David Owen: US document offers extra detail on IOC salaries and region-by-region spending. Inside the Games.October 2023.
9. The Nazi Olympics Berlin 1936. Holocaust Encyclopedia.
10. Nazi Olympic games 1936. United States Holocaust memorial museum.
11. Olympic Cheif "Bribed" into supporting of Nazi games. The Guardian, February 1999.
12. Henri de Baillet-Latour. Wikipedia.
13. Corruption In Olympic Games inThe modern Olympic movement. Britannica.

**2024**

## **”Victimele civile din Gaza”?**

*Motto: Cei care sunt capabili să ucidă cu cruzime, sunt în stare să și mintă fără rușine.*

Încep cu o realitate cunoscută: atât printre autori cât și printre cititori, mulți preferă știrile negative. Iată cuvintele neurologului Rick Hansen: “Creierul este ca velcro (bandă adezivă) pentru știrile negative și ca teflonul (anti adeziv) pentru cele pozitive.” Această tendință este exploatată de mulți ziariști și prezentatori TV, chiar și de profesioniștii serioși, fiindcă știrile negative atrag cititori și spectatori.

Un exemplu actual este războiul din Gaza. Peste tot se publică știri despre crimele și chiar genocidul provocat de armata israeliană printre civilii din Gaza. Referitor la aceste publicații (1) trebuie să scriu în primul rând că starea de război și genocidul sunt două lucruri complet diferite. Războiul este un conflict armat între două sau mai multe state, națiuni, grupuri, pentru realizarea unor interese economice și politice. El se caracterizează prin violență, distrugere și moartea unor soldați, dar și a unor civili nevinovați.(2)

Dar ce înseamnă genocidul după definiția ONU? El este un act care are ca scop distrugerea totală sau parțială a unei națiuni, etnii, rase sau grupări religioase.(3) Războiul Israelului în Gaza nu se încadrează în această definiție, pentru că el urmărește cu totul altceva: înlăturarea de la conducerea Gazei a grupării teroriste Hamas și eliberarea ostaticilor răpiți de ei.

Această definiție a genocidului se potrivește însă mult mai bine crimelor săvârșite de Hamas împotriva civililor israelieni în 7 octombrie 2023. În acea zi, teroriștii Hamas au căsăpit cu o cruzime de nedescris 1200 de copii, femei, bătrâni și soldați. Țelul lor final era uciderea sistematică a evreilor din așezările israeliene, dar, din fericire, ei nu au reușit să-și realizeze planul. Din interogatoriul prizonierilor s-a aflat că Hamas avea un program concret de ocupație, hotărâseră chiar care dintre ei va conduce fiecare oraș israelian.

Și cine au fost primii care au acuzat Israelul de genocid? Africa de Sud! După o statistică din 2024, Africa de Sud este țara cu cea mai gravă criminalitate de pe întregul continent african și țara a cincea cea mai periculoasă din lume!(4) Este o țară care a regresat enorm în ultimele decenii. Deși foarte bogată în resurse, s-a ajuns la situația că în marile orașe, printre care și Cape Town, capitala legislativă a statului, se dă electricitate populației numai câteva ore pe zi.(5) Acest paradox îmi amintește de un banc care circula pe vremuri în România:

- *Ce va deveni deșertul Sahara după 50 de ani de comunism?*
- *Cel mai mare importator de nisip din lume.*

Este clar că interesul pentru “dreptate” al Africii de Sud se bazează pe relațiile strânse pe care le are cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei (PLO) încă de pe vremea lui Mandela și Arafat. (6)

Acestea fiind scrise, să vedem în ce măsură numărul victimelor civile declarate de Hamas corespunde realității.

De obicei presa occidentală și nu numai raportează în mod automat datele primite de la Ministerul Sănătății din Gaza (Hamas): zeci de mii de victime civile, mai ales femei, copii și

bătrâni. Marile ziare, guvernele statelor și ONU nu catadicesc să verifice în mod serios exactitatea acestor cifre, ci preferă să transmită știri negative și să condamne Israelul (ONU). Mulți nici nu sunt interesați să afle adevărul, fiind dușmănoși față de Israel. De la ziarele arabe, ca de exemplu *Al Jazeera*, nici nu mă aștept să spună adevărul. (7)

Hamas și palestinienii în general sunt specialiști în falsificarea datelor referitoare la victimele civile. De fapt ei comit două păcate: nu numai că derutează opinia publică mondială, dar principala cauză a victimelor civile din Gaza sunt ei înșiși. Ei îi folosesc pe civili drept scut. Ei se ascund printre civili, în spitale, grădinițe, școli și chiar locuințe particulare, știind că armata israeliană evită să bombardeze aceste locuri. Asemenea exagerări / minciuni apar iar și iar, de când există conflictul israeliano-palestinian.

Un exemplu de la începutul actualului război a fost bombardarea spitalului Al-Ahli în 17 octombrie 2023. Hamas a învinovățit Israelul de bombardarea spitalului și s-a grăbit să declare că atacul s-a soldat cu 500 de morți. Dar când s-a demonstrat că adevăratul vinovat a fost Jihadul Islamic, numărul victimelor raportate a scăzut simțitor. (8)

Eu cred (și nu numai eu) că numărul victimelor civile raportate de Hamas este fals și voi încerca să demonstrez acest lucru.

În primul rând, în mod frapant, listele de morți cuprind în majoritate copii, femei și bătrâni, deși aproximativ 50% din populația Gazei sunt bărbați tineri. Explicația este că Hamas minimizează numărul de teroriști uciși de trupele israeliene. (9)

În februarie 2024 Israel a declarat că numărul teroriștilor uciși în luptă a fost în jur de 12.000, dublu față de ce raporta

Hamas. Înseamnă că peste jumătate din numărul victimelor civile raportate de Hamas presei mondiale “naive” sunt de fapt teroriști.

Dar există și alte inexactități care confirmă că Hamas manipulează numărul victimelor pe care le raportează. (10) Numărul victimelor zilnice este aproape constant, ceea ce nu poate fi real. Apoi disproporția dintre numărul copiilor și al mamelor printre victime: în zile în care numărul raportat al mamelor ucise e mare, numărul copiilor uciși e mic și invers, ceea ce contrazice orice logică.(11)

Toate astea au rolul de a influența opinia publică mondială și de a acuza Israelul de genocid.

Ca în orice război, cei care suferă cel mai mult sunt civilii. Moartea civililor inocenți în războiul din Gaza este regretabilă. Dar Israel a făcut aproape tot posibilul pentru a evita moartea civililor, ei au fost avertizați și evacuați. Din păcate, armata israeliană mai face și greșeli, a împușcat trei israelieni răpiți și recent șapte distribuitori de ajutor umanitar din Gaza. Poate că ele ar fi putut fi evitate, dacă soldații noștri ar fi fost mai atenți, a declarat purtătorul de cuvânt al armatei israeliene. Dar de aici până la genocid mai e foarte mult...

Minciunile Hamasului încearcă și reușesc parțial să influențeze opinia publică mondială și chiar pe prietenii noștri americani. Cât despre Hamas, nici vorbă să negocieze eliberarea ostaticilor, dar despre asta majoritatea lumii tace.

Adevărul este că în curând, mai ales în era inteligenței artificiale, nu vom mai ști ce este real și ce e fals.

Israel se află între ciocan și nicovală, dar nu poate să întrerupă acest război drept și nici să oprească lupta sa pentru supraviețuire ca stat independent și democratic.

## **Bibliografie**

1. UN expert says Israel has committed genocide in Gaza, calls for arms embargo. Reuters, March 2024
2. War. Wikipedia.
3. Is What's Happening in Gaza a Genocide? Experts Weigh In. Time, updated November 2023.
4. Crime index in South Africa 2014-2024. Statista January 2024.
5. South African energy crisis. Wikipedia.
6. Palestine–South Africa relations. Wikipedia.
7. Al Jazeera controversies and criticism. Wikipedia.
8. Gaza hospital blast: What does new analysis tell us? BBC, October 2023.
9. We've got to stop believing Hamas' lies about civilian deaths in Gaza. The Telegraph, February 2024.
10. Hamas fakes casualty figures: 'The numbers are not real'. Jewish New Syndicate, March 2024.
11. How Hamas Manipulates Gaza Fatality Numbers: Examining the Male Undercount and other problems. Policy Analysis, January 2024.

**2024**

## **Primăvara Arabă și exodul spre Europa**

Cele două Primăveri Arabe, 2010-2012 și 2018-2019, au fost mișcări populare de protest legitim împotriva mizeriei, foametei și lipsei de drepturi din regimurile totalitare. Ele au cuprins o serie de țări arabe Nord Africane și din Orientul Mijlociu și au avut consecințe grave, unele imprevizibile, care au schimbat ordinea socială, economică și politică nu numai acolo unde s-au declanșat, ci și în alte țări musulmane și chiar în Europa.(1)

În decembrie 2010, tânărul tunisian Mohamed Bouazizi și-a dat foc în public, probabil fără să-și dea seama de urmările faptelor sale. Motivul a fost că municipalitatea îl tracasa și nu îl lăsa să-și vândă marfa pe stradă, deși nu avea alte surse de existență. Acest act televizat și moartea tânărului tunisian au fost catalizatorii Primăverii Arabe.(2)

Parlamentul European s-a pronunțat în favoarea acestor mișcări, dar mai târziu aceste declarații au fost considerate neavizate. De exemplu, în ianuarie 2011 președintele Parlamentului European a declarat că autoritățile tunisiene nu au înțeles că datoria lor primordială este de a se dedica bunăstării cetățenilor.(3) De aceeași naivitate au dat dovadă și americanii prin politica de non-intervenție, deși încă de la început era clar că guvernele care vor cădea vor fi înlocuite de partidele islamiste și era puțin probabil ca atitudinea lor să fie mai democratică decât cea a guvernelor care le-au precedat.(4) Americanii au făcut aceeași greșală când au acceptat căderea șahului și ajungerea la putere a islamismului extremist iranian care și astăzi este principalul susținător al

grupărilor teroriste din Orientul Mijlociu. Deci regimurile rele au fost înlocuite cu regimuri și mai rele.

Rolul rețelelor sociale în propagarea mesajelor Primăverii Arabe este discutabil, oricum majoritatea populației nu avea acces la internet.(5)

Prima revoluție a fost o rebeliune anti-guvernamentală armată care a început în Tunisia, ca o reacție împotriva corupției și stagnării economice. De acolo, revoluția s-a extins în Libia, Egipt, Yemen, Siria și Bahrein. Dictatorii (ca de exemplu Hosni Mubarak, președintele Egiptului și aliatul SUA) au fost alungați sau întemnițați.

Demonstrații au avut loc și în Maroc, Liban, Irak, Algeria, Iordania, Kuweit, Oman și Sudan și mai puțin în Arabia Saudită, Djibouti, Mauritania și Cisiordania. În jur de 61.000 de protestatari au fost uciși de armată sau de miliții pro-guvernamentale.(1) În Siria, revoluția a fost urmată de războiul civil soldat cu sute de mii de victime și milioane de refugiați. Războiul civil din Yemen a dus la distrugerea economică a țării. În prezent Yemenul este dominat de șiiții Houthi care sunt islamiști extremiști înarmați de Iran iar războiul civil continuă.

În Egipt, Mohamed Morsi, liderul radicalilor islamiști (Frăția Mulsulmană) a fost ales președinte, dar în 2014, generalul Abdel Fattah El-Sisi l-a întemnițat și i-a luat locul. În schimb l-a eliberat din închisoare pe fostul președinte Mubarak. El duce o politică de toleranță față de alte religii și menține relații corecte de "pace rece" cu Israelul.

În Liban situația s-a degradat enorm în urma revoluției. Extremiștii religioși Hezbollah, sprijiniți de Iran, au transformat întreaga țară într-o tabără militară, investind majoritatea

resurselor țării în înarmare și războaie împotriva Israelului, în loc să îmbunătățească viața populației.

În anii 2018-2019 protestele au continuat în Sudan, Algeria, Irak, Liban și Egipt – a Doua Primăvară Arabă. Au urmat alte conflicte în 2021. Războiul civil din Libia a continuat până în 2020, deși Muammar Gaddafi a fost executat încă în 2011. Războiul a dus la fărâmițarea statului între mai multe triburi, armată și islamiști. Între 2006-2008 în Irak a avut loc războiul civil dintre šiiti și sunniți. Irakul este considerat un stat falimentar. În zilele noastre, bande de irakieni šiiti sprijiniți de Iran atacă sporadic bazele militare americane din Irak și trimit rachete spre Israel.

După cum se vede, din aceste revoluții nu a ieșit nimic bun, din contră. Deși vechii dictatori au fost înlăturați sau chiar executați, țările implicate au decăzut și economic și social, în primul rând din cauza ajungerii la putere a islamului extremist. Însă, cauza principală a eșecului revoluției a fost că demonstranții, în lupta pentru a câștiga puterea, nu au folosit mijloace democratice, ci numai violența, la care li s-a răspuns cu violență. Dar aceste popoare nu cunosc adevărata democrație. În țările lor minoritățile nu sunt tolerate, femeile sunt discriminate și puterea se obține numai prin mijloace violente. Primăvara Arabă a fost un adevărat tsunami politic care s-a năpustit asupra a cel puțin trei continente: Asia, Africa și Europa. Și după părerea mea, tulburările studențești islamiste din Statele Unite ale Americii sunt metastaze ale aceleiași revoluții.

### **Primăvara Arabă a schimbat totul în Europa.(6, 7)**

Cancelarul Germaniei, Angela Merkel îi compătimea sincer pe refugiați. În loc ca viața să li se îmbunătățească după revoluție, ea s-a înăsprit și ei au pornit spre Europa, legal sau ilegal. Angela

Merkel, la acea vreme una dintre cele mai influente persoane din Europa, le-a deschis poarta și, în ultimii ani ai președinției sale, Germania a primit peste un milion de imigranți.

Dar diferențele de cultură, obiceiuri și religie au avut o influență nefastă asupra Europei. Continentul e dezbinat: unii acceptă refugiați, alții (ca Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia) acceptă numai puțini sau deloc și poate că au dreptate.

Printre refugiații musulmani s-au infiltrat nu puțini extremiști, elemente dușmănoase. Ei întetesc islamismul radical care oricum mocnea în Europa prea primitoare. În vidul lăsat de cele șase milioane de evrei uciși în cel de-al Doilea Război Mondial, oameni pacifiști dintre care mulți au contribuit la știința și cultura europeană, Europa a primit cu brațele deschise zeci de milioane de musulmani, dintre care 20 – 25% sunt radicali și nu acceptă cultura europeană sau americană.

Ceea ce sufletele “generoase” europene, mai ales funcționarii EU și ONU numesc extremiști de dreapta sunt de fapt patrioți europeni care nu vor să-și vadă străzile distruse de demonstrații pro-Hamas, crucile rupte de pe biserici, copiii obligați să învețe la școală Coranul, misionarismul islamic, sute de orașe europene cu primari musulmani care îi tolerează pe islamiști, prim-ministrul musulman al Scoției care transferă bani (publici?) în Gaza, precum și drapelele țărilor-gazdă arse în public de acești islamiști. Surprinzător, dar adevărat, acești “radicali” de dreapta critică atitudinea antisemită și anti-israeliană a imigranților islamiști care declară public că ei speră să introducă legile Șariei în Europa și în SUA.

Europa participă la negocierile de pace dintre părțile beligerante din Orientul Mijlociu, dar în același timp vinde arme unor combatanți, favorizând astfel continuarea războiului civil.

### **Președintele Obama și Primăvara Arabă**

În 4 iunie 2009, Barak Hussein Obama, președintele Statelor Unite, a ținut un discurs istoric la Universitatea din Cairo. El a promis musulmanilor din toată lumea un nou început al relațiilor cu Statele Unite.(8) Chiar și înainte, Obama îl critica pe președintele Bush Junior că nu a făcut destul pentru a rezolva problemele din Irak și nu a acționat pentru o pace dreaptă pentru palestinieni, a căror situație o găsea intolerabilă. Obama a vorbit despre nevoia unor schimbări politice în lumea arabă: introducerea libertății de exprimare și dreptul de a fi conduși de guverne care nu sunt corupte.

Teoretic, Obama avea dreptate. Dar el a făcut aceleași greșeli ca ceilalți conducători ai lumii libere, de exemplu, pasivitatea președintelui Jimmy Carter în 1979, când șahul Iranului, prieten al SUA, a fost detronat de Khomeini. Toți credeau că instaurarea democrației în lumea arabă și în general în lumea a treia are aceleași șanse ca în Europa și Statele Unite. Să fi fost din naivitate?

La 18 luni după acest discurs s-a declanșat Primăvara Arabă. După înlăturarea lui Mubarak, *The New York Times* scria că Obama a dus la ruperea alianței Statelor Unite cu Egiptul, alianță care ținea de 30 de ani.(9) Primul președinte al Egiptului ales în mod democratic a fost islamistul radical Mohamed Morsi, liderul grupării “Frăția Musulmană”. Dar Morsi avea programul unui islamist extremist. Spre norocul Egiptului, armata condusă de Sisi l-a înlăturat împreună cu fanaticii lui.

Nici în Libia poporul nu era pregătit pentru democrație. Tiranului Gaddafi i-a urmat degradingolada jihadistă care a culminat cu uciderea ambasadorului SUA în Libia.

Obama a încercat să-l înlăture pe tiranul sirian Bashar al-Assad, dar acesta, sprijinit de ruși, și-a întetit și mai mult crimele. Numărul grupărilor jihadiste din regiune a crescut în mod alarmant.

Bunele intenții ale lui Obama față de popoarele arabe păreau sincere. El dorea să arate lumii că America are rolul de lider mondial. Unii l-au susținut, dar alții l-au criticat pentru ceea ce a lăsat în urmă. Un alt articol conchide că nu prea sunt dovezi că Obama ar fi avut un rol conducător în timpul Primăverii Arabe.(10) Cu timpul însă, Obama și guvernul lui au înțeles că interesele de securitate națională ale SUA în Orientul Mijlociu sunt poate mai importante decât impulsurile idealiste.(11)

Apropo, mă întreb pentru ce merite a primit Obama Premiul Nobel pentru Pace. Criteriile care trebuie să fie îndeplinite de laureați sunt: “O persoană care a făcut cele mai mari eforturi pentru fraternitate între națiuni, desființarea sau micșorarea armatelor și organizarea unor congrese care promovează pacea”.(12)

În 2009 Obama a fost distins cu acest premiu pentru “eforturile sale extraordinare de a întări legăturile diplomatice internaționale și cooperarea între oameni”. (13)

Însă în 2015, Secretarul Premiului Nobel pentru Pace, Geir Lundestad, și-a exprimat regretul că acest premiu i s-a acordat lui Obama, fiindcă el nu a realizat ceea ce comitetul de numire spera că va face. Chiar și suporterii lui Obama cred că a fost o greșeală să i se acorde acest premiu.(14)

Primăvara Arabă a fost o mișcare legitimă, dar ea s-a desfășurat într-o lume care nu era pregătită pentru un sistem democratic și în care o parte din populație susținea forțele extremiste jihadiste (vezi primele alegeri democratice din Egipt). Rezultatele acestei mișcări au fost prevăzute de cei care nu erau

naivi și cunoșteau lumea arabă. Această mișcare a avut un rezultat nefast nu numai pentru țările unde a avut loc Primăvara Arabă, ci a fost și una din principalele cauze ale exodului musulmanilor spre Europa, printre ei și islamiști radicali.

## **Bibliografie**

1. Second Arab Spring. Wikipedia.
2. Mohamed Bouazizi. Wikipedia.
3. Democratization through Public Diplomacy: An Analysis of the European Parliament's Reaction to the Arab Spring. Figueroa Press Los Angeles, October 2015.
4. Islamism, the Arab Spring, and the Failure of America's Do-Nothing Policy in the Middle East. The Atlantic, October 2015.
5. Social media's role in the Arab Spring. Wikipedia.
6. The Arab Spring Changed Everything—in Europe. FP, December 2020.
7. How the Arab Spring and Civil Wars Led to Europe's Refugee Crisis. Time, October 2015.
8. Barack Obama, the Arab spring and a series of unforeseen events. The Guardian October 2012.
9. In Arab Spring, Obama Finds a Sharp Test. The New York Times, September 2012.
10. Leader, Follower, or Spectator? The Role of President Obama in the Arab Spring Uprisings. Social Science Quarterly, December 2012.
11. Mapping the Obama administration's response to the Arab Spring. Rev. Bras. Polit. Int., December 2012.
12. Nobel Peace Prize 2024: Who could win and how is it decided? Reuters, October 2024.
13. 2009 Nobel Peace Prize. Wikipedia.
14. Nobel secretary regrets Obama peace prize. BBC News, September 2015.

## **Antisemitismul din universități**

În scurta istorie de la întemeierea Israelului, tânărul stat s-a confruntat cu atitudini dușmănoase din partea unei mari părți a lumii. Numai în pragul catastrofelor, cum a fost măcelul din 7 octombrie 2023, o parte a lumii și-a exprimat pentru o scurtă vreme regretul pentru cele întâmplate și i-a condamnat pe teroriști. Este de apreciat că România este printre cele mai obiective țări ca atitudine față de războiul din Gaza. Palestinienii sunt sprijiniți de cea mai mare parte a lumii, fiindcă noi suntem considerați cotropitori. Dar oare prim-miniștrii israelieni Rabin, Peres, Barak și Olmert nu au încercat să încheie acorduri de pace cu palestinienii, oferindu-le mari retrocedări teritoriale? Dar răspunsul palestinienilor a fost „totul sau nimic”, totul însemnând desființarea statului Israel. Așa sunt educați copiii lor din generație în generație. După evenimentele de la 7 octombrie 2023, majoritatea statelor lumii ne condamnă pentru reacția disproporționată și suferința poporului din Gaza. Dar acel popor este implicat până în gât în crimele Hamasului. În 7 octombrie mulți civili din Gaza au năvălit și ei să jefuiască și să ucidă în kibuțurile de la graniță, tocmai cei care ani de zile îi ajutau și le transportau bolnavii la spitalele israeliene. Cum se poate că fiecare a doua, a treia casă, fiecare grădiniță, școală, spital din Gaza, adăpostesc muniții, arme și tuneluri ale Hamasului? Oare două milioane de locuitori “naivi” nu s-ar fi putut împotrivi celor câteva zeci de mii de teroriști? Trebuie să trăiești în Israel ca să înțelegi că pentru noi acest război este unul de supraviețuire. Zeci

de mii de israelieni au fost evacuați din așezările de lângă granițele de sud și nord și locuințele lor au fost distruse fie de Hamas, fie de Hezbollah.

Cititorul trebuie întâi să înțeleagă că mulți dintre noi consideră că atitudinea anti-israeliană este în general asociată cu antisemitismul, ale cărui rădăcini sunt bine cunoscute.

Oare de ce mulți studenți americani îi urăsc pe evrei și Israelul și de ce atâția tineri americani vor ca Israelul să dispară și teritoriul lui să fie dat Hamasului (1), deși majoritatea populației din USA este (deocamdată) în favoarea Israelului? Oare ce repercusiuni are și va mai avea această atitudine a tinerilor americani?

Una din cauzele care au dus aici este că propaganda pro-israeliană a fost multă vreme neglijată, în timp ce palestinienii – via BDS (Boycott, Divestment and Sanctions – Boicot, Dezinvestire și Sancțiuni împotriva Israelului) și alte organizații antisioniste/antisemite – au investit multă energie și fonduri în propaganda împotriva Israelului. Apoi numărul musulmanilor este de o sută de ori mai mare decât cel al evreilor. Și încă un lucru despre care nu se vorbește fățiș: occidentalii se tem de extremismii islamiști!

### **Studenții și educatorii anti-israelieni și antisemiți din universitățile americane.**

De curând, apreciatul colaborator CNN, Fareed Zakaria, un jurnalist american musulman născut în India, a abordat subiectul îngrijorător al antisemitismul din universitățile americane. În articolul intitulat *Why University Presidents are under Fire*, Zakaria se referă la recenta depoziție a președintelor celebrelor

universități Harvard, Penn și MIT convocate de House Committee on Education and the Workforce (Comitetul pentru educație și forță de muncă al Congresului) pentru a fi chestionate despre antisemitismul din universitățile lor.

La întrebarea dacă declarațiile unor studenți care aprobă genocidul evreilor este în concordanță cu normele de comportament ale instituțiilor pe care ele le conduc, cele trei au răspuns la unison “depinde de situație”.(2)

Consecința acestei atitudini, care reflectă probleme fundamentale de educație și un antisemitism înrădăcinat, a fost condamnarea de către unele personalități, retragerea unor donații importante (nu numai ale donatorilor evrei) și demisia “voluntară” a președintei universității Penn.

De curând și Claudine Gay, președinta universității Harvard a demisionat, fiind acuzată de plagiat și antisemitism.

În același timp, toate trei susțineau că au fost împotriva antisemitismului în campusurile studențești. Dar, vorba ardeleanului: “După ploaie chepeneag”.

Fareed susține că universitățile, care pe vremuri au dus faima educației americane și-au pierdut din popularitate în fața publicului american și pe bună dreptate.(3) Scăderea în popularitate se manifestă, printre altele, prin faptul că în ultimul deceniu, numărul candidaților la studii universitare a scăzut, fapt motivat de părerea că universitățile merg într-o direcție greșită. Se pare că a contribuit și intenția, inițial lăudabilă, a conducerii universităților de a diversifica structura etnică și socială a studenților (*DEI – Diversity, Equity, Inclusion*). Dar prin această orientare, universitățile au neglijat tendința spre excelență a studiilor. Studiile academice au fost înlocuite de preocupări

politico-sociale. Curtea Supremă a SUA s-a exprimat recent că în aceste locuri, calitatea profesională a celor admiși a fost influențată negativ de cota rasială care trebuie respectată, chiar dacă s-ar fi putut găsi candidați cu o pregătire mai bună.

Pentru a favoriza această politică a cotei rasiale, unele universități au renunțat la testul SAT (*Scholastic Aptitude Test*) care verifică aptitudinile candidaților la admiterea în universități. Noile criterii de admitere, rasa și sexul candidatului, au o pondere foarte mare. Și subiectele predate sunt în defavoarea științelor. Pe de-o parte, universitățile propagă o politică de spațiu ocrotit, ferit de agresiunea discursurilor care exprimă ura, pe de altă parte, studenții evrei se întreabă de ce această politică nu se aplică și asupra lor, întrucât evreii, la fel ca asiaticii, sunt tot timpul agresați verbal și chiar fizic. Conducerea universităților nu poate explica aceste diferențe de atitudine.

Autorul conchide că aceste universități și cei care le conduc trebuie să revină la situația anterioară și să-și recâștige reputația prin studiu și cercetare.

Tot mai multe voci serioase din SUA consideră că e timpul ca extremismul campusurilor să înceteze. Se pare că situația care a dus la convocarea și audierea în fața Congresului a celor trei conducătoare de mari universități este urmarea inevitabilă a zecilor de ani de politizare a universităților din SUA.

### **Istoria antisemitismului în universități**

În Evul Mediu evreii erau foarte rar admiși la universități, iar conducerea acestora se opunea față de iudaismului și evreilor. Ostilitatea a continuat până la emanciparea evreilor europeni, în a doua parte a secolului al XIX-lea. De atunci, evreii capabili au

fost primiți la universități, deși discriminarea a continuat, de data asta provocată și de invidie, fiindcă mulți studenți evrei excelau.

Odată cu accentuarea politicii împotriva evreilor la nivel european, a fost legiferată și cota maximă de admitere a studenților evrei în universități care îndeobște era de câteva procente din numărul total al studenților (*numerus clausus*).

Studenții și cadrele didactice au încurajat stabilirea unei cote de studenți evrei admiși la universități. La fel ca în alte state europene, unii studenți români și unele cadre didactice de dinainte și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (la Iași, Cluj și alte orașe) erau printre liderii mișcărilor violente antisemite.

Cota studenților admiși la universități se stabilea pe bază de religie și rasă. *Numerus clausus* pentru evrei a fost folosit în Germania, Irak, România, Ungaria, Polonia, Rusia (chiar și în URSS), Austria, Letonia, Olanda, Canada, Statele Unite, guvernul francez Vichy și în 1940, chiar și în Iugoslavia.

Germania nazistă a interzis admiterea studenților evrei și i-a exmatriculat pe cei deja admiși.

În Statele Unite ale Americii, la începutul secolului XX, mai multe universități aveau o politică de reducere a numărului de studenți evrei. Printre ele se număra și Harvard (4), care, după cum scriam, încearcă și acum același lucru, prin metode voalate. Abbott Lawrence Lowell, rectorul universității Harvard între 1909-1933, a cerut de la candidații “de rasă ebraică” un standard mai ridicat și a limitat ponderea lor la 15%. Erau preferați cei care nu se declarau în public evrei și nu aveau “stereotipuri specifice” etniei lor.

La universitatea Stanford din California, discriminarea candidaților evrei la admitere a continuat și în anii 1950.

**Antisemitismul din universități în secolul XXI** s-a deghizat în boicotul împotriva Israelului. Boicotul academic, inițiat în 2004, intenționa să aplice presiuni asupra Israelului, în folosul palestinienilor. Fiind parte a rău-famatului BDS, boicotul a fost condamnat de multe figuri academice (evrei și ne-evrei) din toată lumea, susținând pe bună dreptate că pedepsirea colectivă a universităților israeliene este contraproductivă.

La universitatea din Sydney, Australia, s-au semnalat incidente antisemite în anul 2006, ele fiind atribuite mișcărilor de stânga.(5) Amintesc că universitatea din Melbourne poartă numele Monash, după eroul național australian din Primul Război Mondial, generalul evreu Sir John Monash.

În mai multe universități din Franța, protestele anti-israeliene ale studenților, mai ales musulmani, se încheie cu fraza “Moarte evreilor”, urmată uneori și de agresiuni fizice.

Antisemitismul studențesc britanic este provocat mai ales de studenții musulmani, dar nu numai. Mulți declară că sunt anti-sioniști, nu antisemiți...Este laudabil că în 2020, ministrul britanic al educației, Gavin Williamson, a acuzat universitățile britanice pentru tolerarea antisemitismului în campusurile lor.(6)

Situația în unele universități din Statele Unite este și mai gravă. În septembrie 2021, într-un sondaj făcut printre evrei, 65% au răspuns că suferă de incidente antisemite din parte “stângiștilor”, iar 50% simt că trebuie să-și ascundă identitatea evreiască.(7) Aceste lucruri se petrec la Berkley, Columbia, Duke, Harvard, Stanford, MIT, Penn, Tufts, Cornell și altele, enumerare care după cum se vede conține universitățile americane de mare renume.

În 2023, 70% dintre studenții evrei americani au fost expuși unor acte de antisemite.(8) Protestele anti-sioniste (antisemite)

nu se limitează la agresiuni verbale, ci se exprimă adesea prin agresiuni fizice, pe pereți se desenează svastici și se scriu inscripții rasiste la adresa evreilor.

Cu timpul, conducerile universităților au devenit tot mai tolerante, încurajându-i pe antisemiți, astfel încât după măcelul din 7 octombrie 2023, un “instructor” din Stanford a justificat acele crime, i-a amenințat pe studenții evrei din grup și a negat Holocaustul. Conducerea universității Stanford a fost criticată pentru că nu a condamnat terorismul și antisemitismul.

În lipsa unei propagande pro-israeliene guvernamentale, Noa Tishby, o americană de origine israeliană, face turnee în diferite universități și ține discursuri, încercând să explice studenților că scopul sionismului nu a fost niciodată anihilarea poporului palestinian.

Antisemitismul universităților din țările care se consideră democratice dă mult de gândit multor oameni de bună credință, dar mai ales evreilor și în primul rând celor din Israel.

Ce se va întâmpla peste 10-20 de ani, când acești studenți vor deveni liderii lumii “libere”? Pentru evrei, dar mai ales pentru Israel, va fi probabil foarte rău.

### **Bibliografie:**

1. Poll: Most young Americans think Israel should be ‘ended and given to Hamas. Times of Israel, December 2023.
2. Opinion: Why university presidents are under fire. CNN, December 2023. WSH Opinion, December 2023.
3. What Universities Have Done to Themselves. WSH Opinion, December 2023.
4. Anti-Semitism in the U.S.: Harvard’s Jewish Problem. Jewish Virtual Library.

5. An unholy alliance. The Age, September 2006.
6. Williamson accuses English universities of ignoring antisemitism. The Guardian, October 2020.
7. Jewish leaders worry about rising antisemitism from the left. The Washington Times, November 2021.
8. Over 70% of US Jewish college students exposed to antisemitism this school year, survey finds. Reuters, November 2023.

**2024**

## Doi muzicieni faimoși, dar controversați

În opinia mea dar nu doar în a mea, anti-israelism înseamnă în mod automat și antisemitism. Există multe argumente care să întărească această supoziție, cel mai simplu și mai obiectiv fiind că în Israel trăiesc mai mulți evrei decât în orice altă țară din lume și aici evreii alcătuiesc majoritatea populației. Dar există și unele excepții, de exemplu evreii care nu sunt de acord cu politica guvernului Israelian. Ei nu sunt neapărat și auto-antisemiți.

Numitorul comun al celor doi muzicieni la care mă refer este anti-israelismul – doar că unul recunoaște existența Israelului ca stat și celălalt nu. Dar între ei există și o deosebire mult mai semnificativă: unul scrie și cântă muzică frumoasă, care pe vecie va rămâne populară, pe când celălalt...

După umila mea părere, muzica universală este cea care rămâne în memoria melomanilor, cea pe care mulți pot s-o cânte sau cel puțin s-o fredoneze. Așa sunt multe piese ale lui Bach, Chopin, Mozart, Beethoven, Ceaikovski sau Dvořak, sau în muzica modernă Beatles, Queen, Led Zeppelin, Leonard Cohen, Bob Dylan etc. Dar mulți alții vând discuri, în milioane de exemplare, și apoi sunt dați uitării. Un exemplu e dat chiar de nepoții mei: ei sunt ahtiați după Beatles și Queen, pe când de Pink Floyd nici măcar nu au auzit. Poate că unii cititori vor fi de altă părere, *de gustibus...*

Unul dintre “eroii” acestei povestiri, cel care scria textele cântecelor formației Pink Floyd susține că textul este mai important decât muzica. Atunci de ce nu s-a axat pe poezii, sau pe rap, un stil care încă se mai cheamă muzică?

Este vorba de Roger Waters, celebru nu numai ca unul din membrii întemeietori al formației Pink Flyod, ci mai ales prin antisemitismul și anti-israelismul lui virulent, de-a lungul deceniilor.

În 2006 a concertat în Israel (oare cine l-a invitat?) criticând în timpul concertului atitudinea Israelului față de palestinieni. Și, culmea, el i-a condamnat pe toți cântăreții de rock străini care concertează în Israel.(1)

David Gilmour, fostul său coleg de la Pink Floyd, l-a denumit pe Waters “putred de antisemit” și apărător al lui Putin.(2) Waters, “marele luptător pentru drepturile omului”, susține că ucrainenii înșiși (împreună cu puterile occidentale) au provocat invazia Ucrainei de către Rusia.(3) Mie această afirmație îmi amintește de cea a rabinului Teitelbaum din secta extremistă Satmar care spunea că evreii au fost ei înșiși vinovați de Holocaust, a fost o pedeapsă divină pentru cei care s-au îndepărtat de credință și pentru sioniști.(4). Numai că mulți membri ai sectei Satmar au fost și ei uciși la Auschwitz.

Această atitudine al lui Waters față de Ucraina nu este explicată nicăieri; o fi pentru că Zelensky este evreu? Poate că Waters a fost mituit de ruși sau pur și simplu îi place să fie provocator?

Fiind și unul dintre întemeietorii și suporterii fervenți ai organizației rasiste BDS, care are ca scop boicotarea Israelului în toate domeniile, Waters neagă Holocaustul, spunând că nu știe câți evrei au murit, fiindcă nu a trăit pe acele vremuri. Într-un interviu dat publicistului englez Piers Morgan, Waters susține că atrocitățile Hamasului din 7 octombrie 2023 nu au avut loc, sunt minciuni sfruntate și murdare ale israelienilor (adică ale evreilor). Morgan i-a replicat că teroriștii înșiși au filmat și au publicat aceste atrocități. Dar pentru Waters acestea nu sunt dovezi...

Celebrul comentator, jurnalist și scriitor englez Piers Morgan a realizat seria de interviuri *Piers Morgan uncensored* de pe YouTube în care încearcă să-și păstreze neutralitatea și să dezvăluie adevărul. În acest interviu, Waters propune “repatrierea” celor șapte milioane de evrei israelieni originari din Europa de Est și SUA. El afirmă că singurul genocid pe care îl cunoaște este cel săvârșit de Israel în Gaza. Ce înseamnă genocid nu prea știe și nici nu vrea să știe, la fel ca toți cei care îi sprijină pe islamisți.

Este adevărat că omul pare bolnav psihic și senil (are 81 de ani), dar toată viața s-a comportat la fel! Chiar dacă este psihopat, el este responsabil pentru ceea ce face și ce spune.

Al doilea anti-israelian, dar mai moderat, este Yusuf Islam (*alias* Cat Stevens), născut în Anglia în 1948 ca Steven Demetre Georgiou, într-o familie de greci ortodocși. Cântecurile lui încă le admir și astăzi.

În 1978 s-a convertit la Islam și a abandonat cariera muzicală pentru două decenii. Interesant că fratele lui, David Gordon, s-a convertit la iudaism. Deci poate Yusuf este unul dintre rarele exemple ale unui anti-israelian, care probabil că nu este în același timp și antisemit...

La începutul anilor 2000 i s-a retras temporar permisul de a intra în SUA și Marea Britanie, printre altele pentru că a sugerat că actul terorist din 09.11.2001 nu putea fi comis de un adevărat musulman. În Marea Britanie a fost acuzat și de legături cu formațiuni teroriste. El a negat toate aceste acuzații, susținând că a fost confundat cu o altă persoană cu același nume...

În anul 2000 i s-a refuzat intrarea în Israel, pe motivul că a sprijinit financiar grupul terorist Hamas. Iusuf a recunoscut că a donat bani, dar fără a ști că aceștia vor ajunge la Hamas...

Yusuf a fost onorat de câteva ori ca luptător pentru pace și pentru ajutorul financiar acordat copiilor nevoiași.(5)

Cât despre atitudinea lui anti-israeliană, el a participat la demonstrații anti-israeliene și pro-palestiniene. El acuză Israelul de genocid. Nu am găsit nicio documentație că Yusuf ar fi acuzat Hamas pentru atrocitățile de la 7 octombrie 2023. Discursul pe care l-a ținut în Turcia, care sprijină în mod deschis Hamasul, exaltându-i pe participanți, demonstrează că Yusuf este un islamist activ.(6)

Și totuși, în comparație cu Waters care ar dori ca Israelul să fie șters de pe harta lumii, Cat Stevens / Yusuf Islam s-a pronunțat pe Instagram (la 23 octombrie 2023) pentru o rezolvare pașnică a conflictului israeliano-palestinian.

Din păcate, nici el nu înțelege, sau nu vrea să înțeleagă, că la ora actuală, palestinienii vor întregul teritoriu “de la râu până la mare”.

### **Bibliografie:**

1. Roger Waters. Wikipedia.
2. Roger Waters Is ‘Antisemitic to Rotten Core’, Says Former Pink Floyd Lyricist Polly Samson — and Her Husband, David Gilmour, Emphatically Agrees. Variety, February 2023.
3. Ukraine denounces Roger Waters as ‘another brick in the wall’ of Moscow propaganda. The Guardian, February 2023.
4. The Satmar Rebbe's Understanding of the Reason for the Holocaust. Philosophy, March 2015.
5. Cat Stevens. Wikipedia.
6. Turkish support for Hamas. Wikipedia.

## Datoria Crucii Roșii Internaționale

Nu am să pun sub semnul întrebării dacă toate organizațiile internaționale legate mai mult sau mai puțin de ONU au vreo valoare în apărarea drepturilor oamenilor de pretutindeni și a dreptății. Președintele ONU, António Guterres și organizația pe care o conduce fac totul ca să mușamalizeze odioasele crime ale Hamasului, prin condamnarea continuă a Israelului, omițând problema majoră, faptul că Israelul duce un război de supraviețuire, încolțit din toate părțile de dușmani care îi vor pieirea. Aparent, motivul criticilor la adresa Israelului este că noi ocupăm teritorii care nu ne aparțin, dar adevărul este că politicieni israelieni de frunte precum Rabin, Peres, Barak și Olmert au încercat să facă pace cu palestinienii, dar de fiecare dată au fost refuzați, fiindcă palestinienii nu se mulțumesc cu mai puțin decât *totul*, adică și teritoriul Israelului. Din păcate, partidele de dreapta israeliene au avut dreptate – deocamdată nu ai cu cine negocia.

În 7 octombrie 2023, zeci de adolescente și femei tinere israeliene au fost răpite și violate și continuă să fie violate în tunelele Hamasului din regiunea Gaza. Acesta este probabil unul dintre motivele pentru care Hamas nu vrea negocieri pentru eliberarea acestor femei, de teamă că ele vor povesti tot ce li s-a făcut de către acei barbari. Mă întreb unde este vocea organizațiilor globale pentru drepturile femeilor care să condamne Hamasul?(1) Să înțeleg că obiectivul mișcării *Me too* care apără pe bună dreptate cauza femeilor nu include evreicele? *“Me too, if she’s not a Jew”*?

Din fericire, SUA a votat împotriva inițiativei lui Gutierrez care a convocat Consiliul de Securitate cu intenția de a forța Israelul să înceteze focul. Bineînțeles, această propunere nu a amintit de Hamas și de obligația lui de a elibera ostaticii. Nu e nevoie să cunoști prea multe în domeniul politicii ca să înțelegi de unde se trage această atitudine părtinitoare a ONU.

Dar principalul subiect al acestei expuneri este întrebarea dacă Crucea Roșie Internațională (*International Red Cross and Red Crescent Movement*) (2) își face datoria de a se preocupa de situația prizonierilor și a tuturor celor fără apărare? Din păcate acest lucru se evidențiază doar unilateral în războiul din Gaza, ei apără doar interesele populației din Gaza. Dar ce au făcut ei în interesul celor peste 240 de israelieni răpiți de Hamas, dintre care până în noiembrie 2024, 101 încă nu au fost eliberați și suferă atrocități în ghearele acestor fiare? Până acum au fost doar “taximetriști”, adică după fiecare schimb de prizonieri, i-au transportat pe israelieni în Israel, atât, deși știau că cei închiși în tunele zac în condiții mizerabile. Nici nu s-au gândit să ceară fișele lor medicale de la oficialitățile israeliene, deși se știa că unii, chiar tineri, sufereau de boli cronice și aveau nevoie de medicamente. Au refuzat să transfere medicamente sub pretextul că Hamas nu le permite. Dar se știe că ei lucrează mână în mână cu Semiluna Roșie și cu UNRA, reprezentanta ONU în Gaza, aliata Hamasului. Însăși populația din Gaza a arătat că UNRA sustrage ajutoarele umanitare și hrana și le transferă Hamasului.

Dacă nu fac nimic pentru ostaticii lipsiți de apărare care mor unul câte unul sau dispar fără urmă, atunci pentru ce mai există Crucea Roșie Internațională? Probabil pentru același motiv

pentru care există ONU: să țină mii de funcționari cu salarii grase care ajută numai pe unii și uită de alții, în special de evrei.

Această organizație cu peste 16 milioane de membri, funcționari și voluntari, a fost întemeiată în scopuri umanitare la Geneva de către omul de afaceri Jean-Henri Dunant și alte personalități elvețiene.

Prima ei conferință a avut loc în 1863 la Geneva, unde s-a stabilit că principalul ei scop este îmbunătățirea tratamentului medical pe câmpul de luptă.

Primul premiu Nobel pentru pace s-a acordat celor doi pacifiști, Henri Dunant și Frédéric Passy, care și-au dedicat viața salvării oamenilor aflați la nevoie.

### **Activitatea Crucii Roșii în timpul Holocaustului**

Comitetul internațional al Crucii Roșii (*International Committee of the Red Cross – ICRC*) a eșuat în a-și îndeplini datoria lui de a apăra și de a salva milioanele de victime ale naziștilor, inclusiv cele șase milioane de evrei. După război, comitetul și-a exprimat regretul pentru greșelile făcute.

În 1939 ICRC a cerut permisiunea Crucii Roșii Germane să-i viziteze pe evreii austrieci deportați în Polonia, dar au fost refuzați. Cum naziștii le-au interzis orice activitate legată de cei care nu sunt arieni, nu au mai existat inițiative concrete de a-i ajuta pe evrei.

Dar unele persoane din ICRC au încercat să facă și lucruri bune, au trimis 122.000 de pachete cu hrană deportaților, numai că ele nu au ajuns în mâinile destinatarilor.

În 1944, delegatul ICRC, elvețianul Friedrich Born a obținut permisiunea guvernului Ungariei de a furniza evreilor

acte care să le permită să emigreze în America de Sud. Dar evreii nu puteau emigra, fiindcă Ungaria nu avea deschidere la mare și era înconjurată de state aliate cu Germania. Totuși, aceste acte le-au acordat evreilor budapeșteni o oarecare protecție. Știu de la mama mea, care a fost în ghetou la Budapeșta, că asemenea caselor protejate ale lui Wallenberg erau și case evreiești protejate de crucea roșie elvețiană și spaniolă. Born a înființat la Budapeșta 60 de case unde a adăpostit până la 8.000 de copii evrei. El a protejat și spitalele și bucătăriile comunității.

După detronarea lui Horthy, bandele Crucilor cu săgeți (asemănători legionarilor din România) au golit aceste case și i-au trimis pe evrei la Auschwitz. Totuși, Born a reușit să oprească ultimul transport de 7.000 de evrei. În 1987, a fost decorat postum cu premiul de “Drept între popoare” acordat de organizația Yad Vashem din Ierusalim.

În iunie 1944, când Dr. Maurice Rossel a vizitat Theresienstadt, toți deținuții aveau mâncare suficientă, jucau fotbal sau cântau în orchestră. Dar lui Rossel nu i s-a permis să vorbească cu deținuții. Evident! “Cercul” a fost regizat de naziști și nu a durat decât o zi. În septembrie 1944, lui Rossel nu i s-a permis să intre în lagărul Auschwitz.

Spre sfârșitul războiului, Louis Haefliger a reușit să intre la Dachau și i-a convins pe naziști să nu arunce în aer fabrica subterană de avioane de la Gusen, împreună cu cei 40.000 de deținuți care lucrau acolo. Tot el i-a înștiințat pe americani (fără a cere permisiunea ICRC!) că nemții plănuiau să arunce în aer lagărul Mauthausen cu toți cei 60.000 de prizonieri. De atunci el a fost numit “salvatorul de la Mauthausen”. Dar ca urmare, ICRC

l-a concediat pentru că acționase fără autorizarea organizației.  
(2,3,4)

Între anii 1943 – 1944, contele suedez Folke Bernadotte a fost vicepreședintele Crucii Roșii suedeze. În 1945, el a salvat 15.000 de persoane din diferite lagăre de concentrare printre care și 450 de evrei danezi din lagărul Theresienstadt.(5)

Un articol publicat în revista *The Guardian* în anul 2011 arată că după război, sub presiunea Vaticanului, ICRC a furnizat mii de pașapoarte false criminalilor naziști ajutându-i să fugă în America de Sud. Unii au acționat din convingere, iar alții din naivitate, fiindcă printre evreii care își căutau o patrie s-au prezentat și foști naziști cu acte false. Așa au scăpat și capii naziștilor, criminalii Adolf Eichmann, Josef Mengele și Klaus Barbie. Mai târziu, Crucea Roșie și-a cerut scuze pentru aceste greșeli grave.(6)

În Israel avem serviciul de urgență *Maghen David Adom* (Steaua Roșie al lui David) care dă prim ajutor tuturor bolnavilor, indiferent de religie.

Pe vremea când îmi făceam serviciul militar ca medic rezervist, ambulanțele noastre dădeau prim ajutor și arabilor din Cisiordania, dar extremismul religios arab, atentatele și Intifadele au dus la sistarea acestor servicii. *Maghen David Adom* colabora cu Semiluna Roșie, dar când s-a văzut că aceștia din urmă folosesc ambulanțele pentru transportul teroriștilor, în 2002 colaborarea a încetat.

Liderii ICRC susțin că ei sunt neutri în acest conflict, dar, fiind aliați cu Semiluna Roșie locală, ei îi ajută numai pe localnici. La peste două luni de la începutul războiului, în Israel s-a anunțat că Semiluna Roșie a cerut totuși fișele medicale ale ostaticilor, dar

nu s-a spus pentru ce. Dacă s-ar fi făcut mai devreme, acest lucru ar fi putut salva multe vieți. Între timp, teroriștii Hamas folosesc ambulanțele Semilunii Roșii ca să transporte arme, nu bolnavi.

De când a fost înființată, Crucea Roșie Internațională a făcut mult bine umanității. Sperăm că reprezentanții ei din Gaza să ia exemplul predecesorilor lor.

### **Bibliografie:**

1. Global women's rights groups silent as Israeli women testify about rapes by Hamas. The Times of Israel, November 2023.
2. International Red Cross and Red Crescent Movement. Wikipedia.
3. The ICRC in World War Two: The Holocaust. International Committee of the Red Cross, January 2020.
4. Louis Haeffliger papers. EHRI, United States Holocaust Memorial Museum.
5. Count Folke Bernadotte. United Nations.
6. Red Cross and Vatican helped thousands of Nazis to escape. The Guardian, May 2011.

**2023**

## Și noi avem prieteni

În oceanul de ură împotriva Israelului și a antisemitismului, există și insule de solidaritate cu Israel. Printre ei se numără creștini, în primul rând evangheliștii americani. Organizația *Christians United for Israel (CUFI)*, întemeiată în 1975, are 10 milioane de membri sioniști neevrei.<sup>(1)</sup> În trei articole anterioare publicate în revista Baabel în octombrie și noiembrie 2021, am evidențiat că sunt și musulmani prieteni ai Israelului care privesc lucrurile bazat pe realitate, nu pe dogme și spălare pe creier.

Crimele odioase comise de Hamas, în 7 octombrie 2023, ignorate sau minimalizate de o mare parte a lumii, au lăsat o impresie adâncă nu numai asupra majorității evreilor, dar și a arabilor israelieni de bun simț și care au capacitatea de a judeca obiectiv. Un exemplu este Sofia Salma Khalifa, care în articolele și interviurile sale dezvăluie adevărul despre Israel. Această femeia arabă musulmană declară că nu are niciun interes politic sau economic, ci numai dorința de a spune adevărul. Ea dezmente propaganda că Israelul practică genocidul în Gaza, și apartheid față de arabii din Israel. La fel fac și ziariștii Douglas Murray din Anglia și americana (creștină originară din Liban) Brigitte Gabriel, ale căror declarații le puteți afla pe YouTube.

Pe de altă parte, ultima festivitate a premiilor Oscar ne-a arătat cât de meschini pot fi unii evrei, numai ca să fie glorificați de media. Este vorba de recentul premiat Oscar, Jonathan Glazer,

regizorul filmului *The Zone of Interest*, care compară situația populației din Gaza cu Holocaustul. (2)

Dar să lăsăm “buruienile” și să vedem dacă în lumea dominată de antisemitism și atitudine anti-israeliană există și înțelegere, compasiune sau chiar prietenie față de Israel, care e nevoit să ducă actualul război de supraviețuire. Repet ceea ce toți cei de bună credință știu: este regretabil că populația civilă a Gazei suferă, servind drept scut formațiunii teroriste Hamas.

### **State care nu condamnă Israelul.**

Criteriile considerate aici sunt condamnarea crimelor Hamasului din 7 octombrie 2023 și recunoașterea legitimității războiului dus de Israel în Gaza.

De multe decenii, SUA este cea mai importantă susținătoare a Israelului, furnizând armament și sprijin la voturile anti-israeliene la ONU și mai important în Consiliul de Securitate. Dar celelalte țări? Pe dușmanii noștri nu îi voi înșirui, e păcat să irosim pe ei “cerneala virtuală”. Aș menționa totuși că țările arabe din jurul nostru, foste inamice aprige, cu care între timp Israel a încheiat tratate de pace (Egipt, Iordania, Emiratele Unite și Bahrein), precum și Arabia Saudită, au manifestat o atitudine ponderată în privința războiului din Gaza. Motivul? În primul rând ei au nevoie de noi într-un conflict viitor cu Iranul fundamentalist. În al doilea rând, ei cunosc Hamasul și intențiile sale. Nu degeaba, la încheierea tratatului de pace între Egipt și Israel, în 1979, egiptenii au refuzat responsabilitatea asupra Gazei.

Numeroase state au condamnat actele teroriste din 7 octombrie, declarând că Israelul are dreptul să-și apere țara și pe cetățenii ei. Printre ele se numără: zece state africane (Kenya,

Camerun, R. D. Congo etc.), opt din Asia (India, Japonia, Filipine etc.), opt din Oceania (Australia, Noua Zeelandă etc.), 13 de pe continentul american (Argentina, Peru, Guatemala etc.). Canada are o atitudine ambivalentă. Premierul Justin Trudeau a condamnat actele comise de Hamas, dar și “crimele” comise de Israel în Gaza (3), ignorând faptul că Hamas îi folosește pe civilii Gazei drept scuturi vii.

Atitudinea Europei este complexă. Poziția Franței este ca de obicei ambivalentă. Premierul Macron condamnă atacul Hamasului, dar condamnă pe nedrept și “atacul asupra civililor din Gaza”. (3) Doar se știe că Israel a avertizat populația înainte de a intra în Gaza și le-a creat și căi protejate de refugiu spre sudul Fâșiei. Ministerul sănătății al regimului Hamas raportează că au murit zeci de mii de civili, dar sunt aceste cifre credibile? Actele Hamasului au fost condamnate de trei state musulmane: Albania, Kosovo și Azerbaidjan. Un număr de 31 de state europene au condamnat Hamasul și multe au recunoscut dreptul Israelului de a se apăra. Aș menționa Marea Britanie, Olanda, Bulgaria, Danemarca, Ungaria, Italia, Rep. Moldova, Serbia, Polonia și Țările Baltice. România și-a exprimat “solidaritatea cu Israel în acele momente teribile”. (3)

Cancelarul Germaniei, Olaf Scholz, a condamnat atacurile Hamasului, a sistat ajutorul financiar anual acordat palestinienilor, a oferit ajutor militar Israelului, iar președintele Frank-Walter Steinmeier i-a avertizat pe locuitorii arabi din Germania să se îndepărteze de doctrina Hamasului. (3)

Cehia s-a declarat “vocea Israelului” în Europa. În semn de protest împotriva voturilor anti-israeliene la ONU, ministrul apărării al Cehiei, doamna Jana Černochová, a propus ca țara să

se retragă din ONU, dar guvernul s-a opus și bine a făcut: dacă Cehia s-ar fi retras din ONU, Israel ar fi pierdut un vot sigur. (3) Cehia (pe atunci Cehoslovacia) a fost prima țară care a ajutat Israelul cu armament în Războiul de Independență din 1948. Jan Masaryk, ministrul de externe al Cehoslovaciei acelor vremuri, i-a ajutat și pe supraviețuitorii Holocaustului să ajungă în Palestina, în ciuda opoziției regimului mandatar britanic.(4). În semn de omagiu, o așezare din Israel îi poartă numele.

### **Organizații și personalități**

Președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen a condamnat vehement atacul terorist Hamas, susținând că Israel are dreptul de a se apăra. S-a propus și opțiunea sistării ajutorului financiar acordat Palestinei, deși unele state (printre care Irlanda) s-au opus. De partea Israelului sunt NATO și unele organizații internaționale ca: *Liberal International*, *The Progressive Alliance of Socialists and Democrats*, *Centrist Democrat International*, *The International Democracy Union*, *The Identity and Democracy Group* etc.

Organizația *Friends of Israel Initiative* a fost întemeiată în 2010 de fostul prim-ministru al Spaniei (1996-2004), José María Aznar.

Centrul organizației se află la Madrid, cu sucursale în Marea Britanie și la Miami, SUA. Organizația este sprijinită de donatori particulari din Spania, SUA, Israel, Franța, Italia și Marea Britanie. Scopul ei este opoziția la delegitimarea internațională a Israelului și apărarea dreptului Israelului de a exista în pace și în granițe sigure. Motoul organizației este “Ții cu Israel, ții cu vestul” și activează și împotriva Iranului și a efortului său de înarmare

nucleară. Organizația se împotrivește tuturor manifestărilor antisemite. Majoritatea membrilor nu sunt evrei.

Principiile de la temelia acestei organizații sunt următoarele:

- Israel este o țară modernă și democratică și trebuie tratată ca atare.

- Dreptul Israelului de a exista nu este discutabil.

- Israel este un stat suveran care are dreptul la auto-apărare.

- Israel este aliatul vestului împotriva terorismului și apărătorul moștenirii morale și culturale iudeo-creștine.

- Conflictul Israelian-Palestinian va fi rezolvat numai când palestinienii vor recunoaște Israelul ca patria legitimă a evreilor.

- Fundamentalismul islamic, jihadismul și Iranul cu puteri nucleare sunt un pericol existențial nu numai pentru Israel, ci pentru întreaga lume civilizată.

Actualul președinte al organizației, Stephen Harper a fost prim-ministru al Canadei. El a declarat că războiul Israelului este legitim, iar hamasnicii trebuie să se predea, sau vor fi eliminați. (5)

Printre membrii proeminenți fondatori și cei actuali ai organizației se numără personalități de statură internațională precum foști președinți de state, prim-miniștri și miniștri, diplomați și intelectuali de marcă. (6)

### **Richard Kemp, un membru special**

#### **al organizației *Friends of Israel Initiative***

De mulți ani, Kemp își exprimă solidaritatea față de Israel, înfruntând politicieni și jurnaliști ostili.

Richard Kemp este colonel în armata britanică. El a luptat în Irlanda de Nord și în războiul din Golful Persic (1990-1991),

apoi a fost atașat militar în Germania și în Canada. După ce a participat la operațiunile ONU în Bosnia în 1992, a fost angajat la ministerul apărării britanice. În 2003 a comandat trupele britanice în Afghanistan. S-a ocupat de spionaj și contraspionaj britanic în Irak.

Kemp a luptat pentru apărarea drepturilor soldaților britanici acuzați de crime de război în Irak și a dus o campanie intensă împotriva Statului Islamic ISIS. În 2013 a aflat că era “vânat” de gruparea teroristă Al-Qaeda. A primit mai multe titluri onorifice în Marea Britanie, Statele Unite și Israel.

De multă vreme Kemp activează în favoarea Israelului. În 2014 el a criticat raportul ONU despre Gaza, numind-l neobiectiv și periculos. În conflictul cu palestinienii, el a arătat că aceștia refuză să recunoască Israelul drept statul legitim al evreilor. El vede cauza actualul război în provocările continue și crimele oribile ale organizației Hamas. Atât Hamas cât și Hezbollah sunt sprijiniți de Iran care dorește să devină stăpânul Orientului Mijlociu. (7)

În actualul război, Kemp a adunat donații pentru armata israeliană (8) și a însoțit trupele israeliene în Gaza și tunelurile ei.

Kemp a criticat poziția unilaterală a ONU, convenabilă palestinienilor. (9) El este convins că armata israeliană trebuie să intre în Rafah pentru a stârpi forțele Hamas, altfel acestea vor reveni la putere, iar provocările și crimele vor continua.

Ipocrizia politicianilor ONU și a presei, interesele materiale, spălarea pe creier și (să recunoaștem) frica de islamul extremist care ar putea domina în curând lumea liberă sunt cauzele condamnării continue și nedrepte a Israelului în conflictul

cu palestinienii și mai ales în actualul război în Gaza. În acest ocean de ură și ipocrizie există și state ca Cehia și Germania, organizații (*Friends of Israel initiative*) și personalități ca Richard Kemp care, fără niciun interes, doar pentru a releva adevărul, au ieșit în apărarea Israelului, a dreptului său de a exista ca stat liber și democratic. Războaiele nu au fost niciodată provocate de Israel, dimpotrivă!

Închei cu recenta propunere a Parlamentului Român de a declara 14 mai 2024 (ziua independenței Israelului) drept ziua prieteniei și solidarității cu statul Israel. (10) Este o acțiune remarcabilă. “Jos pălăria” în fața României!

Sper că lumea liberă va înțelege că ceea ce se întâmplă în microcosmosul războiului dus de Israel, pentru existența statului evreu, poate constitui un pericol pentru viitor oriunde în lume, pe o scară mult mai largă și mai dureroasă.

## Bibliografie

1. Christians United for Israel. Last edited on 8 October 2024.
2. Jonathan Glazer's Oscars speech against Israel prompts fierce Jewish reactions. Times of Israel, March 2024.
3. International reactions to the Israel–Hamas war. Wikipedia, updated January 2024.
4. The Birth of Israel: Prague's Crucial Role. Middle East Quarterly, Winter 2019.
5. Stephen Harper: Israel's war is just, Hamas must surrender or be eliminated. National Post, February 2024.
6. Friends of Israel Initiative. Wikipedia.
7. Richard Kemp. Wikipedia.
8. Col Richard Kemp runs a charity that raises money for the IDF. Why is this not mentioned by the British media when they use him to speak about Israel and Gaza? AOA, November 2023.

9. Richard Kemp on the Middle East's Widening War. Meiddle East forum, January 2024.
10. Număr de înregistrare Camera Deputatilor 147/2024/2024 - Proiect de Lege pentru instituirea zilei de 14 mai ca Ziua Solidarității și Prieteniei dintre Romania și Statul Israel. Walters Kluwer, Aprilie 2024.

**2024**

# CONCLUZIE



## **O prietenie adevărată**

M-am născut și am crescut la Marghita, în județul Bihor, și am învățat medicina la Timișoara. Nu pot să uit asta niciodată. După imigrarea mea în Israel, în 1978, la vârsta de 27 de ani, m-am specializat în anestezie și terapie intensivă. De atunci am fost de nenumărate ori în România, fie la rudele soției sau la un prieten din copilărie din Marghita, fie invitat la congresele și simpozioanele Societății Române de Anestezie-Terapie Intensivă (SRATI). În orașul meu natal, Marghita, am reușit cu imensă emoție, ca urmare a eforturilor conjugate ale prietenului meu Oscar Zsemlye și a primarului de atunci dl. Marcel Adăscăliții, să onorăm existența evreimii din mica urbe și dispariția tragică a majorității ei copleșitoare, prin dezvelirea unei plăci comemorative.

În ceea ce privește experiența mea de-a lungul vremii cu membrii SRATI, aceasta s-a transformat pe parcursul anilor într-o adevărată prietenie.

### **O succintă istorie a anesteziei române (1)**

Prima anestezie “oficială” cu eter, care a devenit faimoasă, a fost efectuată în 16 octombrie 1846 la Boston de către William Morton. Aceasta a pus bazele anesteziei ca o specialitate independentă a medicinei. Ca urmare, 16 octombrie este considerată ziua internațională a anesteziei și a anesteziștilor.

Se pare că la mai puțin de un an după aceea, la 5 februarie 1847, la Spitalul Militar din Timișoara, chirurgii Mathyus Musil și Joseph Siehs au administrat prima anestezie cu eter din

România. Pacientul era Nicolae Muntean, căruia i s-a amputat o coapsă. În același an, eterul a fost folosit pentru aceeași operație la spitalele Sfântul Spiridon și Colțea din București, apoi la Târgu Mureș și la Cluj. Cu câțiva ani mai târziu, Nicolae Turnescu și Ștefan Dumitrescu au introdus în uz clinic la București cloroformul și clorura de etil. Prin anii 1900-1901, doctorul Iacob a folosit clorura de etil ca anestetic în chirurgia pediatrică. Pentru anesteziile din interiorul coloanei vertebrale (rahianestezii) efectuate începând din 1899, Constantin Dimitrescu-Severeanu folosea cocaina. Printre pionierii rahianesteziei din România s-au numărat celebrii chirurghi Ernest Juvara și Thoma Ionescu. În 1908, acesta a efectuat prima rahianestezie cervicală.

În anul 1931, Eugen Bogdan Aburel a fost primul care a utilizat anestezia peridurală (epidurală, extradurală) cu nupercaină (cincocaină sau dibucaină). Astăzi acest tip de anestezie, dar cu alte medicamente, este larg folosit la nașteri. Barbituricele, în special hexobarbital (Evipan) au fost utilizate pentru prima oară în România de Gheorghe Plăcințeanu la Iași și I. Totoianu la Cluj în 1935. Novocaina se folosea pentru anestezii locale, iar scopolamina ca sedativ. Premedicația cu morfină (pentru analgezie și calmare) înainte de operații a fost introdusă de Ștefan Dumitrescu.

Cu tot progresul tehnicilor chirurgicale toracice și de neurochirurgie, anestezia principală pentru aceste cazuri rămânea cea locală și regională, ceea ce nu era prea confortabil nici pentru bolnavi, nici pentru chirurghi. După 1950, anestezia epidurală a devenit una dintre principalele tehnici folosite în chirurgia generală și în operații toracice, ginecologice, urologice și ortopedice. A urmat introducerea în practică a miorelaxantelor

cu efect scurt, întâi decametoniul, apoi suxametoniul care se mai folosește și astăzi și cele cu efect lung, primul fiind tubocurarina. Miorelaxantele facilitează tubajul traheal (intubația) și permit chirurgului să opereze fără riscul ca bolnavul să se miște sau să tușească.

A urmat introducerea anestezicelor inhalatorii: protoxid de azot (gaz ilariant), halotan, izofluran și sevofluran.

În zilele noastre se folosesc medicamente mai sigure și mai eficiente pentru anestezie generală și sedare (propofol, etomidat, ketamină, midazolam) și pentru anestezie locală, spinală și peridurală (lidocaină, marcaină și ropivacaină). Trebuie să menționez că s-a dezvoltat foarte mult și aparatura tehnică anestetică.

În România, terapia intensivă este o parte integrală a specialității de anestezie, ceea ce contribuie la nivelul ridicat al acestei profesii și a celor care o practică.

Cu timpul au fost înființate și catedre universitare dedicate anesteziei. Printre liderii anesteziei postbelice și a celei moderne se evidențiază profesorii George Litarczek, Dan Tulbure, Iurie Acalovschi, E. Cardan, M. Chiorean, F. Purcaru, L. Szegedi, Aurel Mogoșanu și alții. Am avut onoarea să-l cunosc pe distinsul profesor Mogoșanu care ne-a predat câteva cursuri de anestezie în timpul studenției mele la Timișoara (1970-1976). Nu numai că a fost un profesor bun, dar avea și simțul umorului și de șotiile lui îmi amintesc cu plăcere până astăzi.

Societatea română de anestezie și terapie intensivă (ATI), independentă de cea de chirurgie, a fost înființată în 1972. Actualmente ea poartă numele de Societatea Română de Anestezie-Terapie Intensivă (SRATI)

După 1989 a apărut *Jurnalul Societății Române de Anestezie și Terapie Intensivă* al cărui nume a fost schimbat în 2002 în *Jurnalul Român de Anestezie Terapie Intensivă*.

Încă de atunci, școala de anestezie și terapie intensivă din România era valoroasă. Prof. Gabriel Gurman (cunoscut cititorilor revistei *Baabel* sub pseudonimul Gabriel Ben Meron) care a învățat anestezia de la celebrul Profesor Litarczek, a imigrat în Israel în 1972 și a înființat secția de terapie intensivă a spitalului Rotschild din Haifa. Mai târziu a devenit șef de catedră la Beer Șeva. Unchiul meu, Dr. Iosif Ezri, s-a specializat la Sighetul Marmăției, a imigrat în Israel în 1978 și a devenit șeful secției de terapie intensivă la spitalul din Safed (Tfat). S-au evidențiat și alți medici anesteziști israelieni care au studiat în România: Dr. Adrian Grunfeld, Dr. Andrei Schwartz și mulți alții.

### **Congreșele SRATI (1)**

Primul congres SRATI, organizat de Dr. Ion Rufeanu, s-a ținut la Pitești în 1974.

În ultimii ani, congresul internațional anual SRATI se ține în pitorescul oraș Sinaia, în splendida clădire a fostului cazinou.

Pe vremea pandemiei COVID-19 am participat în fiecare an prin *Zoom*, iar în anul 2023 am fost prezent la congresul ținut între 10 și 14 mai, tot la Cazinoul din Sinaia.

În total, anul acesta au participat la congres în jur de 20 de israelieni.

Congresul are un nivel științific și educativ deosebit de ridicat. Reușita lui se datorează nu numai liderilor SRATI, ci și echipei de 12 persoane a companiei Ralcom Exhibitions care l-a organizat cu o deosebită eficacitate și amabilitate!

Într-una dintre sesiunile congresului, doi medici ucraineni au prezentat actele de bravură ale medicilor anesteziști din Ucraina pentru a salva viețile soldaților și ale civililor răniți în războiul dus de țara lor împotriva invadatorilor ruși.

SRATI colaborează de ani de zile cu societățile din Israel, Franța și Republica Moldova. Anul acesta, președintele congresului cu peste 1000 de participanți a fost Prof. Bubenek. La deschiderea festivă s-au intonat imnul României, al Israelului, al Franței și al Republicii Moldova.

Steagurile celor 21 de țări participante fluturau pe podiumul mării săli de congrese.

### **Prietenia și colaborarea dintre SRATI și ISA (Israel Society of Anesthesiologists)**

La colaborarea strânsă cu societatea israeliană au contribuit în mod substanțial președinții SRATI din ultimele decenii: Prof. Șerban Bubenek (actualul președinte al SRATI, șef de catedră și șef de secție la București, fost manager al Institutului de Urgențe pentru Boli Cardiovasculare „Prof. C.C. Iliescu” din București), Prof. Dorel Săndesc (fost președinte al SRATI, șef de catedră la Timișoara, fost Secretar General al Ministerului Sănătății, actualul director al Spitalului Clinic Județean din Timișoara) și Prof. Daniela Filipescu (șefă de secție la București, fosta președintă a Societății Europene a Anesteziștilor ESA și actuala secretară a Organizației Mondiale a Societăților de Anesteziști (WFSA). Din partea israeliană, inițiativa entuziastă a venit în special de la Prof. Azriel Perel, Dr. Joseph Wichelewsky, Prof. Gabriel Gurman și de la subsemnatul.

Deși ospitalitatea românească este greu de egalat, și liderii societății românești au fost invitați de onoare la congresele internaționale trienale ale Societății Israeliene a Anesteziștilor ISA. În 2008, când am fost ales președintele celui de-al 21-lea congres internațional israelian, am organizat o seară specială pentru participanții români și moldoveni.

Printre participanți au fost și Prof. Sanda Copotoiu, șefa catedrei de anestezie din Târgu Mureș, Prof. Constantin Copotoiu, fost rector al Universității din Tg. Mureș, Prof. Leonard Azamfirei, actualul rector al universității din Târgu Mureș și membru al Parlamentului Român, precum și o doctoriță anestezistă din Timișoara, al cărei fiu suferind de o malformație cardiacă, a fost operat cu succes la spitalul Wolfson din Israel.

Anul acesta, Wayne Morris din Noua Zeelandă, Președintele Organizației Mondiale a Societăților de Anesteziști WFSA, a binecuvântat congresul de la Sinaia prin *Zoom*.

Sub egida WFSA, la spitalul Wolfson, unde lucram ca șeful departamentului de anestezie, au venit pentru specializare și șase anesteziste din România. Toate s-au distins prin seriozitate, cunoștințe aprofundate și hărnicie.

Anul acesta la Sinaia am avut plăcerea s-o reîntâlnesc pe Dr. Bianca Grigorescu, o fostă *fellow* la Wolfson. M-am bucurat să aflu că a devenit conferențiar universitar la Târgu Mureș. Am avut plăcerea s-o reîntâlnesc și pe Dr. Sveta Plămădeală din Chișinău care s-a specializat și ea la Wolfson în anestezia cardiacă pediatrică.

Printre invitații congresului de la Sinaia au fost încă doi colaboratori ai revistei *Baabel*: Prof. Gabriel Gurman și Prof. Peter Szmuk.

Mă bucur de marea cinste de a fi fost distins cu medalia SRATI în cadrul congresului din anul 2024, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la organizarea primului congres al breslei noastre.

Strânsele legături personale precum și dintre organizația profesională română și cea israeliană s-au transformat cu timpul într-o prietenie reală și durabilă, pe care o prețuiesc cu adevărat.

Prin realizările lor, prin expertiza și devotamentul lor desăvârșit, anesteziștii români aduc cinste profesiei, atât în România, cât și peste hotare.

### **Bibliografie:**

1. Site-ul Societății Române de Anestezie și Terapie Intensivă – Istoric.

**2023**

## MULȚUMIRI

Doresc să îi asigur de aprecierea mea și să adresez mulțumiri unor oameni apropiați care m-au susținut pe drumul parcurs pentru apariția acestei cărți și al căror suport constant a însemnat foarte mult. În primul rând este vorba despre familia mea, în mod special mulțumesc soției mele care îmi este alături întotdeauna, copiilor și nepoților mei care mă fac fericit.

Mulțumiri doamnei Hava Oren pentru munca meticuloasă și grijulie de editare a cărții, doamnei Andrea Ghiță pentru observațiile ei regăsite pe coperta a patra, doamnei Anca Laslo pentru sugestiile pe care mi le-a oferit, precum și prietenului meu, domnul Prof. Gabriel Gurman pentru comentariile sale.

Mulțumesc prietenilor mei care au fost împreună cu mine co-autori la unele articole publicate în revista Baabel: domnii Peter Szmuk, Oscar Zsemlye și Ștefan Kleinmann. Sper în colaborări viitoare.

În nici un caz în ultimul rând, mulțumiri calde tuturor cititorilor mei fără de care niciun demers scriitoricesc nu și-ar avea rostul.

**Tiberiu Ezri**

# Cuprins

|                      |   |
|----------------------|---|
| Cuvânt înainte ..... | 9 |
|----------------------|---|

## CAPITOLUL 1. AMINTIRI

|                                                  |    |
|--------------------------------------------------|----|
| Copilăria și adolescența.....                    | 13 |
| Studentia timișoreană.....                       | 24 |
| Medic începător.....                             | 31 |
| Nou-imigrant în Israel.....                      | 40 |
| Medic israelian în America.....                  | 49 |
| Unchiul Sándor și pietrele de la crematoriu..... | 58 |

## CAPITOLUL 2. CÂTE CEVA DESPRE EVREI

|                                                                           |    |
|---------------------------------------------------------------------------|----|
| Rabinul nostru.....                                                       | 67 |
| Despre evrei și genialitate.....                                          | 73 |
| Comemorarea evreimii din Marghita.....                                    | 81 |
| Două sportive evreice de excepție.....                                    | 85 |
| Papa Pius XII, evreii și “Rețeaua șobolanilor” ( <i>The Ratline</i> ).... | 90 |
| Călătorii pe urmele comunităților evreiești .....                         | 97 |

## CAPITOLUL 3. MEDICINA PENTRU LAICI

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| Arta de a fi medic.....                                                   | 113 |
| Atitudinea medicinei față de bolnavii care suferă de boli terminale ..... | 119 |
| Salvați Inima Unui Copil!.....                                            | 130 |

|                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------|-----|
| J'accuse.....                                                  | 139 |
| Relația dintre medici și pacienți de-a lungul timpurilor ..... | 143 |
| Persoanele transgen privite prin prisma unui medic.....        | 149 |
| O succintă introducere în anestezie .....                      | 155 |

#### CAPITOLUL 4. POVESTIRI IMAGINARE

|                                            |     |
|--------------------------------------------|-----|
| Iluzitania sau Țara Orbilor .....          | 169 |
| Șacalul și papagalul .....                 | 174 |
| Rai 2030.....                              | 178 |
| Povestea lui Dóttir.....                   | 181 |
| Pata.....                                  | 187 |
| O zi din viața unui medic anestezist ..... | 191 |

#### CAPITOLUL 5. OPINII

|                                                |     |
|------------------------------------------------|-----|
| Politică și corupție în Olimp .....            | 199 |
| ”Victimele civile din Gaza”?.....              | 205 |
| Primăvara Arabă și exodul spre Europa .....    | 210 |
| Antisemitismul din universități.....           | 217 |
| Doi muzicieni faimoși, dar controversați ..... | 225 |
| Datoria Crucii Roșii Internaționale .....      | 229 |
| Și noi avem prieteni .....                     | 235 |

#### CONCLUZIE

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| O prietenie adevărată..... | 245 |
|----------------------------|-----|